بہترین تفریحی ادب لائے

سنگم

پبلیکیشنز

مامتا

بهترين ثقافتي ادب لاءِ

4/46

سنگم پبليڪيشنس

شاهه عبداللطيف ڪاليج لائبريري
ڪتاب نمبر

"مامتا"

چونڊ ڪهاڻيون ۽ شاعري

چيئرمين	:	سيد بشير احمد شاهه
سوپرنٽينڊنٽ	:	ڪرم الاهي چنا
بانهون ٻيلي	:	لياقت عزيز
آرٽسٽ	:	دي ڊائم فوٽوز
مئنيجر	:	سيد اعجاز علي شاهه

قيمت صرف ست رپيه
(Price Rs. 7-00 Only)

لکپڙهه لاءِ پتو:

هيڊ آفيس:- روم نمبر1017ـ ڏهين ماڙ، يوني پلازا،
آءِ - آءِ - چندريگر روڊ، ڪراچي سنڌ.

فون نمبر230397

برانچ آفيس:

فليٽ نمبر61، مسان روڊ، ٽنڊو ولي محمد،
پوسٽ باڪس نمبر89، حيدرآباد سنڌ.

ٽائيٽل تصوير جو تعارف

عذرا چنا

اخلاق ۽ سهڻي صورت جو آدرش عذرا چنا جنهن جي مک تي هميشه مرڪ جا موتي. علمي، ادبي ۽ سماجي محفلن جي جان- علم جي سمنڊ- سنڌ يونيورسٽي جي شعبي بين الاقوامي تعلقات ۾ سکيا ڏيندڙ.

فهرست

ڪهاڻيون

✻ مامتا	عذرا چنا
✻ ڪاڪ ڪڙهي وڻ ويا	قمر شهباز
✻ پيار جي پري	غلام رباني
✻ رُڃ ئي ٻج	تنوير جوڻيجو
✻ ڪجهه ڏيهن لاءِ	الطاف شيخ
✻ خوشبو جو زهر	محمود-ع- پٺاڻ
✻ ڪارو تر	غلام نبي مغل
✻ پيار ۽ پتني	بدرالدين اوڍو
✻ بندوق ۽ بيروزگاري	خيرالنساء جعفري

✻شاعري✻

نياز همايوني — تاجل بيوس

اسحاق راهي — استاد بخاري

نظام زائر — لياقت عزيز

امداد حسيني — مختيار ملڪ

غلام — سيد اعجازعلي شاهه

امداد چانڊيو — سروپ چندر شاد

✻سهڻن جا سنيها✻

فروٽ جي واپارين لاءِ
خوشخبري!

محراب پور (سڪرنڊ پرسان) ۾
عظيم الشان فروٽ نيلام!!

باغ ۾:

قلمي ۽ ديسي انب
سڌرس ۽ ليما

باغ معائني لاءِ تيار آهي. باغ جي ڊگهو لڳ ڀڳ پڪو روڊ آهي ۽ ان ۾ سڀ بنيادي سهولتون موجود آهن.

لهه وچڙ ۾ اچو:

سيد بشير احمد شاهه
آف محراب پور

فون نمبر: سڪرنڊ 21 ۽ 128
ڪراچي 534362 ۽ 230397

ڪچهري

سنگم پبليڪيشنس جو ٻارهون نمبر ڪتاب ”[illegible]“ اوهان جي هٿن ۾ آهي، اميد اٿئون ته هميشه جيان محبت جي موٽ ڏيندا.

اسان پنهنجي رفتار سان اڳتي وڌون پيا. سياڻن جو چوڻ آهي ته ڪوڪ وس آهر ۽ وقت جي رفتار سان گڏ وڌائجي، هوڙائي هميشه نقصان پهچائيندي آهي. انهيءَ ڪري سوچي سمجهي، ساٿ سنڀاري پنهنجي ٻوليءَ ۽ ڌرتيءَ جي خدمت ڪندا رهنداسين. هي ڪوڪ ڪوڪ تي مشڪلاتن ۽ محرومين جا اڏا ڪاوا ۽ نوڪدار ڄهڙ اسان کي پنهنجي مقصد کان روڪي نه سگهندا.

اسان ”سنگم - ٽيم“ جي ميمبرن، ليکڪ سائين ۽ سڀني دوستن خاص ڪري نذير چنا جا ٿورائتو آهيان، جن هن ڪتاب کي اوهان تائين پهچائڻ ۾ منهنجو ڀل ڀل ساٿ ڏنو.

نئين انتظامي تبديلين ڪري، سنگم جي هيڊ آفيس ڪراچيءَ منتقل ڪئي ويئي آهي. نئين آفيس جي ائڊريس ٻئين صفحي تي ڏنل آهي.

ساٿ سلامت

ڪرم الاهي چنا

ڊسمبر ١٩٨١ع

سدائين سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار،
دوست مٺا دلدار، عالم سڀ آباد ڪرين.

اوهان سڀني جو گهڻگهرو

اعجاز حسين اي. انصاري

ايم.اي (سوشالاجي)، ايم.اي (رليجن)، ايم ايڊ، ايل.ايل.بي

مئنيجر:

حبيب بئنڪ لميٽيڊ

سنڌ يونيورسٽي اولڊ ڪئمپس برانچ حيدرآباد.

فون: ٢٥٩٧٧

سنگم پبليڪيشنس جا ڇپايل

انمول ڪتاب

آرزو	ڏهه روپيه	سپنا	ڇهه روپيه
اسڪاءِ ليب	ڇهه روپيه	مفت انعامي	
ماڻڪ موتي	ڇهه روپيه	اسڪيم نمبر	ڇهه روپيه
صبحِ ازل	ڇهه روپيه	امنگ	ڇهه روپيه
ليڊر جو عشق	ڇهه روپيه	تخليق جو موت	ڇهه روپيه
آبِ حيات	ڇهه روپيه	ماستا	ست روپيه

سنگم پبليڪيشنس

1017 - يوني پلازا، ڏهين ماڙ، آءِ.آءِ. چندريگر روڊ،

ڪراچي — فون نمبر 230397

يا

پوسٽ باڪس نمبر ٨٩، حيدرآباد.

ڀٽائي

سورهيه مڙن سوڀ کي، تہ دل جا وهم وسار
هڻ ڀالا، وڙهه ڀاڪرين، آڏي ڀال م ڀار
مٿان تيغ ترار، مار تہ مٿارو ٿئين.

—

گهوڙن ۽ گهوٽن، جيئڻ ٿورا ڏينهڙا
ڪڏهن منجهه ڪوٽن، ڪڏهن واهي رڻ جا

—

مٿارا مري ويا، موکي ٿون نہ مرين
ڪيهي پر پرين، ڏٺي ڏکي ڏاڏارن کي

—

ڦريا ڏسي ڦيڻ، ڪرين ڪير نہ چڪيو
دنيا ڪارڻ دين، وڃائي ولها ٿيا

—

طمع جي ٽنوار، مٿان ڪرين مڱڻا
ڏکي ڪنڌئي ڏار، ماڻڪ ڏيئي مٽ ۾

—

گهوڙيا سي چڙهيا، اڏين اٽڪي
مٿي مٿي مهراڻ ۾، ٻڏو ٻيو ڏيئي
تہ ميهار مليئي، سنيهڙو سيڻاه سين،

سچل

ڪيچيڙا ڪالھ ويا، ٺڳ آڏن ڏاڍي،
ھوتن ريءَ ھاڏي، اڱڻ نھاري نہ سگھان.

—

دوست اوھان ريءَ ديس ۾ جيڻ آھي جنجال،
چئي ٻڌ يان ڪيترو، اَرياڏي احوال،
سچ، سچوءَ جو سپرين، سائينءَ لڳ سوال.

—

ھنداڻتا موٽيا، روئي چون روجھون،
ڪميڻيون ڪوڏھون، قادر تنھنجيون آھيون.

—

آئي ويا اوتار، ڪٺي ساٿ سوڍل جو،
ھاڏي اڏيون آئيا، ڏورڻ مون ڏونگار،
ٻيا ڀي ھوت ھزار، منھنجو پيچ پنھونءَ سان.

—

آءُ ڪانگل ڪائين، تا توتي عطر اوتيان،
اچڻ ٻاجھون ڏانھنجي، آھيان اباڻڪ آئين،
ڏاھا گھڻا ڏينھڙا، متان تون لائين،
پيرَ اڱڻ پائين، تہ منھنجو ساھ سڏير ٿئي.

— —

عذرا چنا

ماءُ

[اٺهويهين صديءَ ڌاري لکيل هن شاهڪار ڪهاڻيءَ جي اصل خالق عورت جي نالي جو اهڃاڻ تائين پتو پئجي نه سگهيو آهي.

هيءَ ڪهاڻي سڀ کان پهرين ”هڪ گمنام ليکڪا“ جي نالي سان ”پولش زبان“ ۾ اٺويهين صديءَ ۾ شايع ٿي ۽ ان کان پوءِ دنيا جي ڪيترين ئي زبانن ۾ ترجمو ٿي، ڪروڙن جي تعداد ۾ شايع ٿي آهي.

گمنام عورت جي لکيل هيءَ شاهڪار ڪهاڻي صرف ڪنهن هڪ ڇوڪريءَ، ڪنهن هڪ عورت، ڪنهن هڪ ماءُ جي ڪهاڻي نه آهي، بلڪ ڪيترين ئي گمنام ڇوڪرين، عورتن ۽ مائرن جي آتم ڪهاڻي آهي.

غالباً ماءُ بڻجڻ جي تمنا تي، هن کان بهتر ادبي شاهڪار، پيو ڪو مشڪل سان تخليق ٿيو هوندو. ماءُ بڻجڻ جي ان انتهائي مقدس ۽ پاڪيزه فطري خواهش کي، سنڌي زبان جي سرواڻ ليکڪا، محترمه عذرا چنا، خاص طور تي سنڌ جي پڙهندڙن لاءِ ترجمو ڪيو آهي.

عذرا چنا جي آرٽسٽڪ ذهن، هن ڪهاڻيءَ اندر سادگي دلسوزيءَ جو حقيقي رنگ ڀري ڇڏيو آهي.

ڪرم الاهي چنا]

* * *

مان عورت آهيان ـ بزدل آهيان!!
جيڪڏهن منهنجو وس پڄي تہ پنهنجون اکيون ڪيڏي ڇڏيان، پنهنجا ڪن بند ڪري ڇڏيان ۽ پنهنجي بيقرار هٿن جي ڏڪندڙ آڱرين کي ڪٽي اڇلائي ڇڏيان! پنهنجي دل ٻاهر ڪڍي رولو ڪتن آڏو ڦٽي ڪري ڇڏيان ـ يا سورڳو آپگهات ڪريان.
پر مان عورت آهيان.... بزدل....
مان آوازن جي دنيا ۾ رهندي پنهنجي ڪنن کي ڪيئن بند ڪيان. بيقرار هٿن جي ان پراسرار خواهش کي ڪيئن روڪيان، جيڪي ڪنهن جي پيار جو ڇهاءُ چاهين ٿا. منهنجا چپ پيار جو آلاپ الاپڻ لاءِ بيقرار رهن ٿا ۽ منهنجي دل سمنڊ جي ڇڙوا ڳ ڇولين وانگر آٿلون کائيندي رهي ٿي.
ڇٽني ٻاسي اهڙا نظارا پکڙيل آهن جيڪي مون جهڙي ڪمزور عورت جي دل کي بيچين ڪيو ڇڏين! توڙي مان پنهنجي اکين کي بند ڪندي آهيان ـ تہ بہ اهي نظارا مون کي ذهن ۾ ايندا آهن. اهي نظارا منهنجي دل ۾ ديرو ڄمائي ڇڪا آهن. نہ چاهڻ جي باوجود بہ انهن کي ڏسان ٿي ۽ دل مان ڪيڻ جي ڪوشش ڪرڻ باوجود دل ۾ رهن ٿا.
منهنجي دل ۽ ذهن تي غمن جا ايترا تہ زخم آهن جو مان انهن کي ڳڻي نٿي سگهان. منهنجي دل جا اهي پراسرار زخم ناسور بڻجي ويا آهن جنجو ڪوبہ علاج نہ آهي.
پر مان اهو سڀڪجهہ ڇو لکي رهي آهيان! هي آبتا سبتا بي ترتيب لفظ.... اڇي پني تي اهي آڏيون ابتيون ليڪون.... آخر مون کي ڪير پريشان ڪري رهيو آهي تہ مان پني تي اهي ڳالهيون لکندي وڃان، جيڪي منهنجي دل ۾ اڇي رهيون آهن، آخر ڇو؟ ڪجهہ بہ تہ سمجهہ ۾ نٿو اچي، باوجود ڪوشش جي ... جيڪڏهن سمجهہ ۾ اچي تہ شايد مان اڄ ايتري ڏڪويل ۽ بزدل نہ هجان ها!
ان "ڪجهہ بہ نہ سمجهڻ" منهنجو قرار ۽ سڪون کسي ڇڏيو آهي.

مان زمين جي ان ٽڪري وانگر آهيان، جتي جيڪر برسات وسي به ته ئي تخليق جو ٻج، انڪورجي جڏهن زمين جي ڪُنڪ مان نڪري ٿو ته ان کي ٿوهر جو ٻوٽو سمجهي ڇيو ٿو وڃي ته: هي گل نه پر ڪنڊو آهي. هڪ زهريلو ڪنڊو.... پوءِ ڪو ظالم، ان معصوم گل کي پنهنجي طاقتور هٿن سان زمين جي ڪُنڪ سان ڪڍي پيرن هيٺان چيپاٽي ختم ڪريو ڇڏي ۽ پوءِ ساڻهو مطمئن ۽ خوش ٿيو وڃن!! — پر ان زمين ڏانهن ڪير به نه ٿو ڏسي جنهن جي ڪُنڪ مان ان گل جنم ورتو هو— جنهن ٻج کي سانڍي رکيو هو ۽ پنهنجي جوت سان هن کي جلا بخشي هئي.

اها ڳالهه جيڪڏهن اسي ئي ختم ٿي وڃي ته پوءِ به شايد.....!

پر اها ڳالهه انسان جي وس ۾ نه آهي، جڏهن ساڻهو جذبن ۽ احساسن کان سواءِ زنده نٿو رهي سگهي ته پوءِ خواهشن جي منهن کي ڪير بند ڪري....

ان ويران ۽ غيرآباد زمين جي وجود تي جيڪڏهن وري برسات پوي، وري ڪو ٻج ڇٽي— پر اها زمين فصل ڏيڻ جي صلاحيت کان محروم ٿي وڃي ته....

مان ان "ته" جو جيئرو جاڳندو نمونو آهيان.... ان "ته" جو پس منظر تمام گهڻو وسيع آهي، انساني زندگيءَ وانگر، زندگيءَ جي هرحادثي وانگر. انهيءَ "ته" جي اکر سان منهن ڏيڻو پئجيو وڃي.

ويهه سال اڳ جي ڳالهه آهي، جڏهن مان ٻارنهن سالن جي معصوم ۽ البيلي ڇوڪري هئس. منهنجي شڪل ۽ عادتون ڇوڪرن وانگر هيون. مان پنهنجي مائٽن جي لاڏلي ڌي هئس. مون کان وڏا منهنجا ٻه ڀائر هئا، پنهي ڀائرن جي وچ ۾ رهندي منهنجون عادتون به انهن وانگر ٿي ويون هيون. ساڻهو مون کي ٽام بواءِ جي نالي سان ڇيڙائيندا هئا، پر مان انهن سڀني ڳالهين کان بيپرواهه پنهنجي ڇوڪرن جهڙين عادتن ۽ حرڪتن ۾ رڌل

رهندي هيس. هڪ ڏينهن اسڪول مان موڪل ملي ته منهنجي هڪ سهيليءَ وڏي رازداري سان مون کي چيو، "منهنجي گهر هاڻ ننڍڙو اچڻو آهي."

"ڇو؟ مان تنهنجي گهر ڇو هلان؟" مون رڪائيءَ مان هن کان پڇيو.

"اسان جي گهر ننڍڙو ۽ پيارو مهمان آيو آهي.... منهنجو ڀاءُ." هو ڏاڍي خوش نظر اچي رهي هئي، ڄڻ هن کي سڄي دنيا جي بادشاهي ملي ويئي هجي!

"ڏاڍو پيارو آهي،" هوءَ چئي رهي هئي، "صبح جو ڪاڏي جي ميز تي اماں کي موجود نه ڏسي مون، بابا کان پڇيو هو، جنهن چيو ته، "هوءَ ڪمري ۾ آهي' وڃي ڏس ته ڪمري ۾ ونس ڀيو ڪير آهي؟"

"ڀوءِ ڇا ٿيو؟" مون جلديءَ ۾ پڇيو.

"اماں جي پاسي ۾ ننڍڙو ستو پيو هو."

مان پنهنجي سهيليءَ سان گڏ سندس گهر ويس، جتي مون سندس ننڍڙي ڀاءُ کي ڏٺو: نرم نازڪ، اڇو رنگ، گلاب جي گل وانگر ڳاڙها ڳل، ائڏ ڪليل ننڍا ڪڙيون اکيون، وات ۾ ته هڪ به ڏند نه هئس. مان حيرت سان کيس ڏسندي ۽ سوچيندي رهيس ته آخر هي ننڍڙو ڪٿان آيو.... ڪيئن آيو؟

منهنجي ننڍڙي ذهن ۾ اهڙا ٻيا به ڪيترائي عجيب ۽ غريب سوال هئا. گهر پهچندي ئي مون پنهنجي ماءُ کان ان باري ۾ سوال پڇيو ته هوءَ کلڻ لڳي. بابا به کلڻ لڳو. ٻيا ته ٺهيو ٻر منهنجا ڀئي ڀائر به وڏا وڏا ٽهڪ ڏيڻ لڳا. ڄڻ هو وڏا ڪي افلاطون آهن ۽ سڀڪجهه ڄاڻن ٿا. جڏهن مون پنهنجي ماءُ کي گهڻو تنگ ڪيو ته هن چيو ته، "هڪ ڏينهن اهڙو ايندو جو تو کي سڀ خبر پئجي ويندي. تنهنجي گهر به ڪو مهمان ايندو، تون ڪنهن ننڍڙي جي ماءُ بڻبين."

خبر نه آهي ان جملي ۾ ڪهڙو اثر هو جو مان غيرشعوري

طور شرمائجي ويس.

سان، جيڪا ڏام ٻواھ جي سان سجاتي ويندي ھئس. ان واقعي ڪان پوءِ ھڪدم بدلجي ويس. مون ۾ ھڪ اھڙي تبديلي اچي ويئي جو مون کي ئي ان جو احساس ٿيڻ لڳو. سان ھر وقت مستقبل جي حسين سپنن ۾ گم رھڻ لڳس. ننڍپڻ ۾ جيڪي خواب ڏٺا آھن، اھي سڄي عمر ياد رھندا آھن. ان زماني ۾ جڏھن سان صرف ٻارھن سالن جي ھئس مون کي ٻار ۽ مائرون سٺيون لڳڻ لڳيون. ھر ڪنھن ٻار کي ڏسي منھنجي دل ۾ ھڪ اڻ ڄاتل خوشيءَ جي لھر ڊوڙي ويندي ھئي. ڪنھن ساءِ ٻه کي ڏسي سان ان ۾ پنھنجي مستقبل جو عڪس ڏسڻ لڳندي ھئس.

سان ننڍپڻ ڇڏي جواني جي حدن ۾ داخل ٿي چڪي ھئس. ھاڻي منھنجو شعور پختو ٿي چڪو ھو. منھنجي دل ۾ نوان جذبا ۽ نيون امنگون پيدا ٿيڻ لڳيون. آس پاس جي ماحول ۽ ان ۾ رھندڙن جي نظرن کي ٻه چڱيءَ طرح سمجھڻ لڳي ھئس. ان زماني ۾ منھنجي وڏي ڀاڄائيءَ کي ڌيءَ ڄائي تہ سڀني کان وڌيڪ خوشي مونکي ٿي. سان گھڻو وقت پنھنجي ڀاڄائيءَ جي ڪمري ۾ ننڍڙيءَ وٽ گذارڻ لڳس. نرم نازڪ گڏيءَ جيتري ٻارڙي کي جھوليءَ ۾ کڻندي مونکي عجيب خوشي محسوس ٿيندي ھئي. ھوءَ رئندي ھئي تہ سان پريشان ٿي ويندي ھئس ۽ جڏھن ڀاڄائي ھن کي پرچائڻ لاءِ لولي ڏيندي ھئي تہ مونکي ڪائنات جي ھر شيءِ خوشيءَ ۾ ٻھڪندي ۽ جھومندي نظر ايندي ھئي. منھنجي اکين ۾ به ننڊ جي غنودگي طاري ٿي ويندي ھئي، مونکي اڄ به سندس اھي ٻول ياد آھن:

ننڊ جھڙي پياري ڌيءَ سمھي رھ.
تنھنجي خوابن ۾ گل ڦڙندا رھن.
توکي سٺي ءِ گھري ننڊ ايندي رھي.
منھنجي لاڏلي ڌيءَ سمھي رھ....

ان وقت پاڇائي جي آواز ۾ ڪيڏو نہ مٺاس اچي ويندو هو. سندس چهري تي مامتا جي شفقت ۽ حسن هوندو هو.
مان اڻندي، ويهندي، پڙهندي، کيڏندي، اڪيلائي ۾ يا ٻين جي موجودگيءَ ۾ غير شعوري طور لولي‌ءَ جا لفظ ورجائيندي رهندي هئس. باوجود گهڻي ڪوشش جي مان ائين ڪرڻ کان پاڻ کي روڪي نہ سگهندي هئس.
اسڪول جي حدن مان نڪري ڪاليج ۾ داخل ٿيس. ڪاليج جي شوخ ۽ چنچل ماحول ۾ رهندي بہ مونکان اها عادت نہ نڪري سگهي. سهيلين ۾ ويهي جڏهن غيرارادي طور تي منهنجي چپن تي لولي‌ءَ جا ٻول اچي ويندا هئا تہ هو سڀ کلڻ لڳنديون هيون. مان انهن سڀني ڳالهين کان بي‌نياز پنهنجي دنيا ۾ محو رهندي هئس. مونکي فطرت جي انهن اصولن جي پروڙ پئجي چڪي هئي، جنهن تي ڪائنات جو دارومدار آهي. تخليق جي هن دنيا ۾ جيڪڏهن ماءُ جو وجود نہ هجي تہ شايد اهو سلسلو ڪڏهوڪو ختم ٿي وڃي ها ۽ هيءَ دنيا ويران ۽ بيابان ٿي وڃي.
انهن ئي ڏينهن ۾ منهنجي زندگيءَ هڪ عجيب موڙ آيو. مان هڪ اهڙي ٻہ واٽي تي اچي بيٺيس، جتان مونکي پنهنجي زندگي جو اصل سفر شروع ڪرڻو هو. الف ۽ ج منهنجا هم ڪلاسي هئا. سونهري وارن ۽ مضبوط جسم جو مالڪ الف سهڻو جوان هو. ج بہ پنهنجو مٽ پاڻ هو ۽ اهي ٻئي مون ۾ دلچسپي وٺندا هئا، پر مان اڃان تائين اهو فيصلو ڪري نہ سگهي هئس تہ مان الف کي وڌيڪ پسند ڪريان ٿي يا ج کي....!
مونکي اهو ڏينهن چڱيءَ طرح ياد آهي، جڏهن مان ڪاليج جي باغ ۾ اڪيلي ويٺي هئس. منهنجي چپن تي اهي‌ئي لولي‌ءَ جا الفاظ هئا تہ اوچتو ج اتي اچي ويو.
”توکي ماءُ بڻجڻ جو تمام گهڻو شوق آهي ۽ تنهنجي لاشعور ۾ اها خواهش گهر ڪري ويٺي آهي.“ سندس شوخي واري انداز ۽ اکين ۾ شرارت واري چمڪ ڏسي مان شرمائجي ويس، پر ظاهري ڪاوڙ واري انداز ۾ چيم، ”مسٽر ج تون سگهي ٿو

ته تون سچ چوندو هجين، يا اهو به ٿي سگهي ٿو ته منهنجو اندازو غلط هجي. بهرحال ائين ٿيندو ته تون آئنده مون سان اهڙي قسم جون ڳالهيون نه ڪندو ڪر، نه ته مان توسان دوستي ختم ڪري ڇڏيندس.“

ج جي منهن ۾ جيڪا شوخي هئي، اها سنجيدگي ۾ بدلجي ويئي. ”جيڪڏهن تو هان ان ڳالهه تي ناراض ٿي رهيا آهيو ته مونکي معاف ڪندا.“ سندس معافي گهرڻ وارو انداز مونکي ته ايترو وڻيو جو پهريون دفعو مون اهو محسوس ڪيو ته مون ج، الف کان وڌيڪ پيارو آهي.

ان واقعي کانپوءِ مان ۽ ڊيوڊ هڪٻئي جي وڌيڪ ويجهو اچي وياسين. انهن ڏينهن ۾ جان تمام گهڻو اداس ۽ پريشان رهڻ لڳو هو. سندس چهري تي هر وقت ويراني نظر ايندي هئي. مان سندس اها ڪيفيت ڏسي سوچڻ لڳندي هئس ته کيس ڪهڙو غم آهي جو هو ايترو ويڳاڻو پيو لڳي. پر ج جي دلچسپ، مزيدار ۽ پيار پريل ڳالهين ۾ مان ايتري ته محو هوندي هئس جو ڪڏهن به مون ان ڳالهه تي سنجيدگي سان نه سوچيو.

هڪ ڏينهن مان ۽ ج ڪاليج کان ٻاهر باغ ۾ گهمي رهيا هئاسين ته ج مونکان پڇيو هو ته، ”تون مون سان محبت ڪرين ٿي.“ ان اوچتي سوال تي مان گهٻرائجي ويس، پر پوءِ پاڻ سنڀاليندي چيم ته، ”توکي خبر آهي ته ڪاليج ۾ هي اسانجو آخري سال آهي. تعليم کان فارغ ٿيڻ کانپوءِ مان محبت جي موضوع تي گفتگو ڪنديس.“ اهو ٻڌي ج جي مسڪرائيندڙ چهري تي اداسي اچي ويئي. سندس نيڻن اکين ۾ ڏک کان ڳوڙها تري آيا. هن ڏکايل آواز ۾ چيو، ”مان ته توکي پنهنجي خوابن جي راڻي بنائي چڪو آهيان. توکانسواءِ زندگي گذارڻ جو تصور به نٿو ڪري سگهان. سوچ ته اسانجو هڪ ننڍڙو گهر هوندو، جنهن ۾ هڪ ننڍي لائبريري هوندي ۽ ان لائبريري ۾ اسانجي پسنديده اديبن جا ڪتاب هوندا. اسين ٻئي روزانو

شام جو هٽ هٽ ۾ ڏيئي ڪهڻ ويندا سين. ننڍڙي ٻار جا ٻاتا ۽ پيار ڀول سڄي ڏينهن جي ٿڪاوٽ ختم ڪري ڇڏيندا. هو ڪنهن ڳالهه تي ضد ڪندو، ۽ اسين سندس ضد خوشيءَ سان پورو ڪندا سين، ان وقت اسانکي ڪيتري نه مسرت حاصل ٿيندي."

سندس اهي ڳالهيون ٻڌي مان جذباتي ٿي ويس. ننڍڙو ٻار ته منهنجي ڪمزوري هو ۽ جڏهن هن کي منهنجي انڪمزوريءَ جي خبر پئي ته هن وري چوڻ شروع ڪيو، "ان ننڍڙي گهر خاطر، جنهن ۾ اسانجون خوشيون هونديون، اسانجي محبت جو مرڪز ننڍڙو ٻار هوندو. تون مونسان پيار نه ڪندينءَ!"

منهنجي اکين مان ڳوڙها تري آيا. شايد اهي ان خوشيءَ جا هئا، جيڪا ننڍڙي ٻار جي ٻڌي سونکي ٿي هئي ۽ مون جلديءَ ۾ چيو هو ته ج سان توسان محبت ڪريان ٿي."

۽ ان ڏينهن کان منهنجي تباهيءَ جو آغاز ٿيو. ج کي منهنجي ڪمزوريءَ جي خبر پئجي ويئي. هو هر وقت ڳالهه ڳالهه تي هڪ ننڍڙي گهر، ان ۾ کيڏندڙ ۽ شرارتون ڪندڙ ٻار جو ذڪر ڪرڻ لڳندو هو.

هڪ رات مان ج سان گڏ فلم ڏسڻ ويس، جڏهن فلم ڏسي ٻاهر نڪتاسين ته تيز برسات پئجي رهي هئي. ٿوري دير ته اسين سئنيما کان ٻاهر وڻ جي هيٺان بيٺاسين پر برسات بيهڻ جو نالو ئي نه پئي وٺي، شايد اها به ان مذاق ۾ شريڪ هئي جيڪا قسمت سون مان ڪرڻ واري هئي.

ها، سو جڏهن اسين سئنيما کان ٻاهر نڪتاسين ته سخت برسات پئجي رهي هئي، ج سونکي چيو ته، "برسات تمام گهڻي تيز اهي، تنهنجو گهر ڪافي پري آهي، انڪري بهتر ائين ٿيندو ته تون في الحال منهنجي گهر هل. اهو هتان ٿوري فاصلي تي آهي. جيئن ئي برسات بيهندي، مان توکي تنهنجي گهر ڇڏي ايندس." سون آسمان ڏانهن ڏٺو، جتي ڪارا ڪڪر ڇانيل هئا. برسات جي ڪري رستا سنسان لڳا پيا هئا، ڪنهن سواريءَ

جو به ڪو آسرو نه هو. آخر لاچار ٿي مون ج جي اها پيشڪش
ڪي قبوليو.
ج گهر ۾ اڪيلو رهندو هو. سندس ساهُ پيءُ شهر کان
ڪٿين ڪوهه پري هڪ ڳوٺڙي ۾ رهندا هئا. ج جي ڪمري
۾ سچو سامان ڏانوڏول لڳو پيو هو. پاڻ مونکي اتي ويهاري
ڪافيءَ جو سامان کڻي رنڌڻي ڏانهن وڃڻ لڳو ۽ چيائين ته،
"تون آرام ڪر، مان ڪافي ٺاهي اچان ٿو."
"ان تڪليف ڪرڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي." مون چيو.
ج مونڏانهن محبت ڀريل نظرن سان ڏٺو ۽ چيائين ته،"هاڻي
مونکي تڪليف ڪرڻ ڏي، جڏهن تون منهنجي زال بڻجي ايندينءَ
ته اهي سڀ ڪم توکي ئي ڪرڻا پوندا."
اها ڳالهه ٻڌي مان شرمائجي ويس ۽ ڪنڌ جهڪائي مستقبل
جي حسين سوچن ۾ گم ٿي ويس. مون سمجهيو ته ج ڪافي
ٺاهڻ ويو آهي، پر جيئن ئي منهن مٿي کنيم ته ج کي پاڻ
ڏانهن پيار ڀريل نظرن سان گهوريندي ڏٺم. هو منهنجي پاسي
۾ ويهي رهيو ۽ ايندڙ ڏينهن جي باري ۾ ڳالهيون ڪرڻ لڳو.
"ڀلا اسين پنهنجي پٽ جو نالو ڇا رکنداسين."
مون ڪوبه جواب ڏنو.
"مون ته ڪيترائي نالا سوچي ڇڏيا آهن. ڇوڪرن جا به
۽ ڇوڪرين لاءِ به. اسانجي لاءِ ٻئي برابر هوندا." ج چوڻ لڳو.
"ڀلا ٻڌاءِ ته سهي تو ڪهڙا نالا ڳوليا آهن." مون دل
ئي دل ۾ خوش ٿيندي ج کان پڇيو.
هو مونکي نالا ٻڌائڻ لڳو ۽ پوءِ اسين ٻئي (پر نه شايد
مان اڪيلي ئي) ننڍڙي ٻار جي تصورن ۾ گم ٿي وياسين.
ڳالهين جو هڪ ڊگهو سلسلو شروع ٿي ويو. ان مختصر
عرصي ۾ سڄي ڪائنات جون خوشيون ڄڻ ته اسانجي جهوليءَ
۾ اچي پيون هجن. تصورن جي ان حسين دنيا ۾ اسين ايترا ته
مدهوش ٿي وياسين جو خبر ئي نه پئي ته برسات ڪڏهن ختم ٿي.

”اهو سڀڪجهه ڪيئن ٿيو....ڇو ٿيو....؟“

۽ جڏهن هو سونکي هلڪي ڦڙڦڙ ۾ گهر ڇڏڻ لاءِ هلي رهيو هو ته سون کيس چيو هو ته، ”ڄ هاڻي اسانکي جلدي شادي ڪرڻ گهرجي.“

هن ڏاڍي نرمي ۽ پيار واري انداز ۾ سونکي چيو هو ته، ”بس جلد ئي تعليم مڪمل ڪري مان توکي هميشه هميشه لاءِ پنهنجو بنائيندس، باقي به ڇه مهينا ته امتحان ۾ رهجي ويا آهن.“

اها سڄي رات سونکي ننڊ نه آئي، هزارين وسوسا ۽ خدشا منهنجي دل ۾ آيا پر مان دل کي اها آٿت ڏيندي رهيس ته جلد ئي منهنجي شادي ج سان ٿيندي ۽ پوءِ....!

۽ ”پوءِ“ جو لفظ ۽ ”ته“ جي لفظ وانگر ڪنهن جي به اختيار ۾ نه آهي. سون ماڻ پنجڻ جا ڪيترائي خواب ڏٺا هئا ۽ تصور ئي تصور ۾ ننڍڙي ٻار کي لولي ڏيندي رهندي هيس. پر سونکي خبر نه هئي ته انهن خوابن جي تعبير ائين ٿيندي....مان پراڻن خيالن جي سادي سودي ۽ ناتجربيڪار ڇوڪري هيس. سونکي اينڊڙ لحمن جي ڪا به ڄاڻ نه هئي. ٻه ٽي دفعا الٽيءَ واري ڪيفيت ٿي پر سون انکي معدي جي خرابي سمجهي نظرانداز ڪري ڇڏيو. پر ٻن ٽن مهينن جي اندر، منهنجي جسم ۾ ڪي نمايان تبديليون آيون، تن منهنجو دماغ چڪرائي ڇڏيو. سون پنهنجي جسم اندر هڪ اهڙي چرپر محسوس ڪئي، جنهن منهنجو ذهني سڪون کسي ورتو. پهرين سون سوچيو ته مان پنهنجي ماءُ کي سڄي حقيقت ٻڌايان. پر وري سونکي پنهنجي ڀائرن جو خيال اچي ويو. ڪاش ان وقت ئي اها سڄي حقيقت سان پنهنجي ماءُ کي ٻڌايان ها ته شايد اڄ سونکي اهو ڏينهن ڏسڻو نه پوي ها. پر سان ته پراڻن خيالن جي ۽ ڪمزور دل واري ڇوڪري هيس!

ان اڻ تڻ ۾ هڪ ڏينهن شام جو مان ج جي گهر ويس

ڪري ۾ اونده لڳي پئي هئي ۽ هو ڪٽ تي ليٽيو پيو هو. هلڻ جو آواز ٻڌي هن پڇيو، "ڪير آهي؟" مون ڪيس پنهنجو نالو ٻڌايو ۽ ان سان گڏ سچي حقيقت ٻڌائي مانس.

ج هڪدم اٿي ويهي رهيو ۽ چيائين، "پريشان ٿيڻ جي ڪا ڳالهه نه آهي، مان ڪنهن ڊاڪٽر سان ڳالهايان ٿو ۽ سڄي معاملي کي اتي ئي ختم ڪري ٿا ڇڏيون."

مون کي سندس ان لاپرواهي تي ڏاڍي ڪاوڙ آئي ۽ چيم ته، "ڇا مان تو وٽ ان ڪري آئي آهيان ته تون هڪ معصوم جان کي قتل ڪرڻ جو انتظام ڪرين، جيڪو اڃان هن دنيا ۾ آيو ئي نه آهي. مون ته سوچيو هو ته، شايد تون اهو چوندين ته: 'مان اڄ ئي توسان شادي ڪري رهيو آهيان.'"

"شادي...." هو ٺهڪ ڏيڻ لڳو. "اهو سڀڪجهه ايترو جلد ڪيئن ٿو ٿي سگهي. شادي ڪرڻ ڪا آسان ڳالهه ته نه آهي."

سندس انهن ٺهڪن تي مونکي ڏاڍي بيچان اچڻ لڳي.

"ڇو نٿي ٿي سگهي؟" مون ڪاوڙ ۾ چيو، "تون راضي آهين، مان راضي آهيان ۽ اسان جو ڇهن وارو ننڍڙو به ان ميلاپ لاءِ سڪي رهيو آهي."

"ننڍڙو...." ج ٺوڪ واري انداز ۾ چيو، "پر هاڻي تہ اسين ڪنهن ننڍڙي جي پروش جي لائق نه ٿيا آهيون. منهنجي ڪاليج جو آخري سال آهي، انڪانپوءِ نوڪري جي ڪوشش ڪندس."

منهنجي ڪمزور ۽ ناتوان هئڻ ۾ خبر نه آهي ڪٿان ايتري طاقت اچي ويئي جو مون سندس ڳچيءَ کان جهليندي پڇيو، "مونکي صاف صاف جواب ڏي، تون مونسان شادي ڪرڻ لاءِ تيار آهين يا نه؟"

"افسوس، مان في الحال ڪوبہ اهڙو قدم کڻڻ لاءِ تيار نه آهيان. البت مان پئسن جو انتظام ڪريان ٿو ۽ ڊاڪٽر سان ڳالهائي ان معاملي کي اتي ئي ختم ڪري ڇڏيون ٿا. ڪنهن

کي خبر ڪانه پوندي. تون ايترو جذباتي نه ٿي، ان ڳالهه تي ٿڌي دل سان سوچ." ج نرمائيءَ سان چيو.

مونکي ائين محسوس ٿيو، ڄڻ منهنجي هٿن جي سڄي قوت ختم ٿي ويئي هجي. منهنجي سڄي ڪاوڙ ڪافور ٿي ويئي ۽ سان ج جي ڏنل مشوري تي غور ڪرڻ لڳيس.

اوچتو منهنجي ڪن تي ننڍڙي ٻار جي روئڻ جو آواز پيو. مون پنهنجو پاڻ کان پڇيو، 'هو ڪير روئي رهيو آهي....، اهو ڪنهن جو آواز آهي...." مون ديوبڊ کان پڇيو، "ڇا تون روئڻ جو آواز ٻڌي رهيو آهين.... اهو ڪير پيو روئي.... ڇو پيو روئي ؟"

ج حيرت مان چيو، "روئڻ جو آواز.... مونکي تہ ڪوبہ آواز ٻڌڻ ۾ نٿو اچي.... اهو تنهنجو وهم آهي."

پر اهو منهنجو وهم نہ هو. منهنجا ڪن روئڻ جو آواز ٻڌي رهيا هئا. ڪنهن ٻار جي روئڻ جو آواز- جنهن ۾ احتجاج هجي.... جنهن ۾ التجا هجي.... اهو روئڻ جو آواز منهنجي جسم مان اچي رهيو هو! منهنجي روح مان اچي رهيو هو! هڪ اهڙو انسان جنهن اڃان هن دنيا ۾ قدم ئي نہ رکيو هجي، ان جي قتل جا منصوبا ٺهي رهيا هئا ۽ هو روئي رهيو هو. هن جي روئڻ ۾ التجا هئي، احتجاج هو. جنهن کي لوليون ڏيڻ لاءِ مان ڪيتري عرصي کان سِڪي رهي هيس، انکي سان ڪيئن قتل ڪيان!! مون پنهنجي هٿن ڏانهن ڏٺو- نہ....نہ، هي هٿ ڪنهن قاتل جا ٿي نہ ٿا سگهن. هي ماءُ جا هٿ آهن، ممتا سان ڀرپور ڪنهن معصوم کي ٿڦڪين ڏيڻ وارا.... شايد مان....آهيان!

ٿوري دير پهرين مان ج جي مشوري تي عمل ڪرڻ لاءِ سوچي رهي هئس، پر هاڻي مون فيصلو ڪيو تہ: "مان پنهنجي ننڍڙي کي پاليندس، انکي لوليون ڏيندس."

ج ڪجهه ايتري دير کان خاموش هو، بيزاريءَ واري انداز ۾ چيو: "هاڻي ڪجهه سوچڻ جي ضرورت نہ آهي، جيئن مون

چيو آهي بس تون هڪدم ان تي عمل ڪر سچو معاملو ٺيڪ ٿي ويندو."

سان هڪدم اٿي بيهي رهيس. منهنجو سڄو وجود ڪاوڙ کان ڏڪي رهيو هو. اکين سان باهم جا الا نڪرڻ لڳا. مون ڪاوڙ سان رڙ ڪندي چيو، "تون قتل جي سازش ۾ مونکي به شريڪ ڪرڻ گهرين ٿو. پر سان ان سازش ۾ توسان هرگز شريڪ نہ ٿيندس. عورت ماءُ جي روپ ۾ وڌيڪ سٺي لڳندي آهي، بنسبت قاتل جي." منهنجي اکين مان ڳوڙها وهڻ لڳا ۽ سان تڪڙيون وکون کڻندي ج جي ڪمري کان ٻاهر نڪري آيس.

هن مونکي گهڻو ئي روڪڻ جي ڪوشش ڪئي ۽ چيو، "توکي منهنجي ضرورت آهي." شايد سندس ضمير کيس ملامت ڪندو هجي. تڏهن تہ سندس اکين ۾ مونکي شرمساري جي جهلڪ نظر آئي.

"مونکي تنهنجي مدد جي ڪابہ ضرورت نہ آهي. تون منهنجي نڻيڙي جو پيءُ ٿي سگهين ٿو، پر قاتل نہ.....۽ اڄ کان سان اهو سمجهنديس تہ مون هڪ قاتل سان دوستي ڪئي هئي."

✲ ✲ ✲

ٻاهر اونده ٿي چڪي هئي. برسات جي هلڪي ڦڙڦڙ پئجي رهي هئي. سان موسم کان بي نياز سوچن ۾ گم هلندي رهيس. اڄ مونکي زندگيءَ جو اهم ترين فيصلو ڪرڻو هو. ذهن ۾ هزارين خيال ۽ وسوسا اچي رهيا هئا. منهنجي فيصلي تي ئي منهنجي ٻار جو مستقبل ۽ منهنجي زندگي جو دارومدار هو. مون اڪيلائي ۾ سوچڻ ٿي گهريو، ان لاءِ سان باغ جي ڪنڊ ۾ بينچ تي ويهي رهيس. ان وقت باغ ۾ تمام گهٽ ماڻهو هئا ۽ اهي بہ آهستي آهستي پنهنجي گهرن ڏانهن واپس موٽي رهيا هئا . باقي ٻچڙيل شايد مون وانگر ڪنهن پريشانيءَ ۾ گهريل هئا، تڏهن تہ اچا اتي ئي ڦريا پئي. هڪ طرف مون کي گهر جو خيال اچي رهيو تہ پئي ٻاسي وري نڻيڙي ٻار جو. تہ ڪڏهن وري ج جون

اهي ڳالهيون ياد اچي رهيون هيون جيڪي هن سونسان پيار واري زماني ۾ ڪيون هيون.

رات ٿي چڪي هئي پر مان اهو فيصلو نہ ڪري سگهي هيس تہ مان گهر وڃان يا نہ.... گهر وارا انتظار ڪري رهيا هوندا.... پر گهر وڃي ڇا چونديس....!! انهن ئي سوچن ۾ غلطان ويٺي هئس تہ مون پنهنجي ڪلهي تي ڪنهن جي هٿ جو ڇهاءُ محسوس ڪيو. ڪنڌ ورائي ڏٺم. الف ڪي پنهنجي نزديڪ ڏسي حيران ٿي ويس. سندس اکين ۾ ويراني ۽ چهري تي اداسي هئي. هو منهنجي پاسي ۾ بينچ تي ويهي رهيو.

”ڪهڙي ڳالهہ آهي، تون هتي اڪيلي ڇو ويٺي آهين؟“ الف قرب ڀرئي لهجي ۾ چيو. سندس همدردي وارا اهي الفاظ ٻڌي منهنجي صبر جو بند ٽٽي پيو ۽ مان زارو قطار روئڻ لڳس. هو حيران ٿي ويو.

”مون کي ٻڌاءِ تہ سهي، ڪهڙي ڳالهہ آهي. اهڙو ڪهڙو ڏک آهي جون تون ايترو روئي رهي آهين. ڇا پنهنجي دوست کي نہ ٻڌائينديئن؟“

هن جي لفظن ۾ پنهنجائپ هئي، همدردي هئي. مون هڏڪيون ۽ سڏڪا ڀريندي کيس سڄي حقيقت ٻڌائي. هو خاموشيءَ سان ٻڌندو رهيو. هن جي چهري تي اداسي وڌي ويئي، سندس اکين ۾ سڄي دنيا جو درد سمايل هو. اها حالت ڏسي مان پنهنجو غم بہ ڀلجي ويس.

الف منهنجي هٿن کي پنهنجي هٿن ۾ جهليندي پيار مان چيو، ”ڇا تون واقعي اها ڳالهہ پنهنجي گهر وارن کان لڪائڻ چاهين ٿي“

”ها.“ مون جواب ڏنو.

”تون ڪو فڪر نہ ڪر، جيڪڏهن تنهنجي اها مرضي آهي تہ ٺيڪ آ. تون منهنجي گهر هل، اتي اسين ٻئي ڪجهہ سوچيون ٿا تہ اسان کي ڇا ڪرڻ گهرجي.“

مان الف سان گڏ سندس گهر رواني ٿيس. الف بہ ج وانگر

گهر ۾ اڪيلو رهندو هو، پر مونکي ان وقت سندس گهر ويندي کو به ٻپ محسوس نه پئي ٿيو. گهر پهچندي هن ڪاڏي پيتي جون شيون منهنجي اڳيان رکيون ۽ مون کان ڪلاڪن جي اجازت وٺي گهر کان ٻاهر نڪري ويو. مان وري پنهنجي خيالن ۾ گم ٿي ويس. وقت گذرڻ جو احساس ئي نه ٿيو. هن اچڻ سان ئي مونکي ٻڌايو ته، "اسين رات جي گاڏيءَ ۾ هي شهر ڇڏي رهيا آهيون."

"شهر ڇڏي رهيا آهيون!" مون سواليه انداز ۾ ڏانهس ڏٺو.

"اها دنيا جتي تنهنجي ننڍڙي لاءِ ماڻهو چميگوئيون ڪن، ان دنيا کي ڇڏڻ ئي بهتر آهي. تون مونتي اعتماد ڪر، مان تنهنجي خوشين خاطر سڀڪجهه ڪرڻ لاءِ تيار آهيان."

"تون منهنجي خاطر پاڻ کي ايترو پريشان ڇو ٿو ڪرين، ڪاليج ۾ هي تنهنجو آخري سال آهي، تنهنجا گهر وارا...."

هن منهنجي ڳالهه اڌ ۾ ڪٽيندي چيو ته، "بس تون هاڻي اهڙيون ڳالهيون نه ڪر ۽ جلدي هلڻ جي تياري ڪر."

الف ضروري سامان بند ڪيو. مان خاموشيءَ سان ڪيس ڪم ڪندي ڏسندي رهيس. هن سامان بند ڪري مونکي چيو ته، "هاڻي هلو ته هلون، اڄ کان تنهنجي زندگيءَ جو نئين سر آغاز ٿي رهيو آهي."

مان هن سان گڏ هڪ اڻڄاڻ منزل ڏانهن راهي ٿيس. مان دل ۾ روئي رهي هيس. مونکي پنهنجو گهر، مٽ مائٽ ۽ ڀائر ياد اچي رهيا هئا.

الف ان ڏکي مسافري ۾ منهنجي آرام جو تمام گهڻو خيال رکيو. اسين اتربن علائقي جي هڪ وڏي شهر ۾ منجهند جو پهتاسين. اتي اسين هڪ هوٽل ۾ ترسياسين. هوٽل جي ڪمري ۾ ويهاري الف مونکي چيو ته، "هاڻي تون آرام ڪر، ڏکي مسافريءَ جي ڪري ٿڪجي پئي هونديءَ. هن شهر ۾ منهنجو هڪ دوست آهي، مان ان سان ملي جلدي واپس اچان ٿو."

مان تمام ٿڪل هيس، انڪري الف جيئن ئي ڪمري مان نڪتو، مان ليٽي پيس. جلد ئي منهنجي اک لڳي ويئي. جڏهن جاڳيس ته ڏٺم الف ڪرسي تي ويٺو ڪجهه سوچي رهيو هو. مونکي جاڳندو ڏسي ٻڌايائين ته، "منهنجي دوست ذريعي مونکي معقول نوڪري ملي ويئي آهي، سڀاڻي تائين ڪا فليٽ به ملي ويندي. اڄ رات اسين هوٽل ۾ ئي رهنداسين."

شام جو الف مونکي پاڻ سان گهمائڻ وٺي ويو. اسان فلم ڏسڻ کانپوءِ هڪ سٺي هوٽل ۾ ماني کاڌي. ان وچ ۾ هن مونسان ڪا به اهڙي ڳالهه نه ڪئي جنهن جو تعلق ڄ سان هجي. رات جو هن فرش تي گدو وڇايو، ڪمبل ڪنيو ۽ سمهي پيو. مان هن کي ڪجهه به چئي نه سگهيس. چوانس به ڇا ها....

ٻي ڏينهن صبوح جو هن مونکي ننڊ مان جاڳايو ۽ چيو ته "هاڻي مان نوڪري تي وڃي رهيو آهيان، تون ناشتو ڪري پلي گهمڻ ڦرڻ وڃجانءِ. شام جو ۴ بجي کان اڳ واپس نه ايندس. مونکي فليٽ ڏسڻ به وڃڻو آهي."

ان شام جو اسين هڪ ننڍي ۽ خوبصورت فليٽ ۾ اچي رهياسين. الف ڏاڍو مطمئن ۽ خوش نظر اچي رهيو هو.

وقت گذرندو رهيو. الف جي محبت هڪ گهاٽي وڻ وانگر هئي، جنهن جي ڇانوَ هيٺان رهي مونکي نه برسات جو ڊپ هو ۽ نه اُس جو. هو آفيس کان سڌو گهر ايندو هو ۽ پوءِ شام جو اسين گهمڻ هليا ويندا هئاسين. هن انجي صلي ۾ مونکان ڪجهه به نه گهريو هو. بس هو مونکي هر وقت خوش ڏسڻ چاهيندو هو. مون ماضيءَ جي ڏکوئيندڙ يادين کي وساري پنهنجو سڄو توجهه ان ننڍڙي پيار ڏانهن ڪيو هو، جيڪو جلد ئي هن دنيا ۾ اچڻ وارو هو.

اڌ رات هئي جو مون ايندڙ مهمان جي دستڪ کي محسوس ڪيو. منهنجي طبيعت ڏاڍي خراب ٿي ويئي. مون الف کي سڏ ڪيو. هو رات جو چڻ ته سمهندو ئي ڪونه هو. هڪئي

سڏ سان ورندي ڏنائين. تڪليف جي ڪري منهنجي حالت خراب ٿي رهي هئي. الف انهي وقت فون ڪري ايمبولنس گهرائي. اسپتال ۾ جڏهن مونکي اسٽريچر تي کڻي وڃي رهيا هئا ته مون هڪ نظر الف تي وڌي جيڪو ڪنڌ جهڪايو غمگين ٿيو بيٺو هو.

آپريشن ٿيٽر ۾ پهچڻ کانپوءِ سخت تڪليف جي ڪري مان بيهوش ٿي ويس ۽ جڏهن هوش آيو ته نرس کي پنهنجي مٿان جهڪيل ڏٺم. منهنجي سواليه نظرن کي ڏسي نرس چيو، "مبارڪ هجيوَ چنڊ جهڙو پٽ ڄائو اٿوَ."

منهنجي خوشي جي انتها نه رهي، منهنجي ڪنن ۾ لوليءَ جا آواز گونجڻ لڳا:

منهنجا چنڊ جهڙا پٽ پيارا سمهي رهه،
تنهنجي خوابن ۾ گل ٽڙندا رهن،
توکي مٺي ۽ گهري ننڊ ايندي رهي،
منهنجا لاڏلا پٽ.........

لوليءَ جو آواز خوشبو وانگر ڦهلجڻ لڳو ۽ مان ڄڻ ته انهيءَ خوشبوءِ ۾ رهي ويس. ٿوري دير ۾ الف ڪمري ۾ داخل ٿيو، سندس چهري تي بي انتها پيار ۽ مسڪراهٽ هئي. مون الف کي چيو ته، "مان ننڍڙي کي ڏسڻ چاهيان ٿي."

هن نرس ڏانهن ڏٺو. نرس ڪلندي هلي ويئي ۽ ٿوري دير کانپوءِ ننڍڙي کي کڻي آئي ۽ منهنجي پاسي ۾ سمهاريو.

مان پڏائي نڻي سگهان ته ننڍڙي کي ڏسي منهنجي دل جي ڪيفيت ڪهڙي ٿي. منهنجي اکين اڳيان ج جي شڪل ڦري ويئي. ٿوريءَ دير لاءِ جڻ منهنجي مامتا مري ويئي! منهنجي دل گهريو ته جيڪر ان ٻار کي گهٽو ڏيئي ماري ڇڏيان. پر پوءِ هن جي معصوم صورت ڏسي مونکي هن تي بي انتها پيار اچي ويو. ۽ مون ان کي پنهنجي سيني سان لڳائي ڇڏيو. ائين ڪرڻ سان منهنجي دل کي تمام گهڻو سڪون ملي ويو.

منهنجي ڇپن تي لوليءَ جا اهي پول اچي ويا، جيڪي ڪيتري عرصي کان منهنجي دل جي ڪنهن گوشي ۾ دفن هئا.

نرس ننڍڙي کي کڻي هلي ويئي. منهنجيون اکيون هن جو تعاقب ڪنديون رهيون. ٻئي ڏينهن مون نرس کي چيو ته، "ننڍڙي کي کڻي اچ، مان انکي پيار ڪرڻ چاهيان ٿي." نرس مونکانئهن اداسيءَ سان ڏٺو ۽ ڪمري مان هلي ويئي. ڪجهه دير کانپوءِ پوءِ ڊاڪٽر مونکي تپاسڻ آيو. مون ان کي چيو، "مان پنهنجي پٽ کي ڏسڻ چاهيان ٿي." ڊاڪٽر ڪوبه جواب نه ڏنو ۽ اهو به خاموشي سان ڪمري کان نڪري ويو. مان سوچڻ لڳس ته ننڍڙو مون کي ڇو نٿا ڏين. ڪٿي هو بيمار ته نه ٿي پيو آهي. اهو سوچي منهنجي اندر ۾ وڏ پوڻ لڳا. منجهند جون الف مونکي ڏسڻ آيو. هن جي چهري تي اداسي ڏسي مان ڏڪي ويس. مون شڪايت واري لهجي ۾ کيس چيو:

"الف صبوح کان وٺي مان ڪيترائي دفعا نرس کي چئي چڪي آهيان ته مونکي ننڍڙو ڏيکاريو، پر منهنجي ڳالهه ڪير ٻڌي ئي ڪونه ٿو."

الف ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو.

"الف چا ٿيو، تون چپ ڇو آهين! ٻڌاءِ ته ننڍڙو ڪٿي آهي. منهنجو ننڍڙو مونکي ڏيو. مان انکي پيار ڪريان، پنهنجي سيني سان لڳائي اولي ڏيان."

الف ڏک ڀرئي انداز ۾ چيو، "ننڍڙو گذاري ويو."

منهنجي ڏک کان رڙ نڪري ويئي ۽ مان بيهوش ٿي ويس. جڏهن مونکي هوش آيو ته مونکي ٻڌايو ويو ته مونکي ڪيترن ڏينهن کانپوءِ هوش آيو آهي. مان پنهنجي گهر ۾ هئس. الف منهنجي پاسي ۾ ويٺل هو. هن جي ڏاڙهي وڌيل، وار پريشان ۽ ڪپڙا ميرا هئا. مونکي هوش ۾ ڏسي هن پيار مان منهنجي پيشانيءَ هٿ رکيو.

"خدا جو شڪر آهي، جو تون هوش ۾ آئي آهين."

هوش اچڻ کانپوءِ منهنجي حالت رحم جي قابل هئي. مون دنيا جي هر شئي کان پڇڻ چاهيو ٿي تہ: منهنجو پٽ ڪٿي آهي؟ ڇو مري ويو؟ ڇا مون ايتريون تڪليفون ان ڏينهن لاءِ سَٺِيون هيون؟ پر منهنجي سوال جو جواب شايد ڪنهن وٽ بہ نہ هو. اهي لوليون جيڪي مان پنهنجي پٽ کي ڏيڻ چاهيان پئي، سي منهنجي سيني ۾ دفن ٿي ويون. الف وٽ هڪ ئي جواب هو: "خدا کي ائين منظور هو."

ها.... شايد اهو جواب صحيح هو، پر ان جواب سان منهنجي بيقرار ماءُ کي سڪون نہ ملي سگهيو.

مون پنهنجي پٽ کي صرف هڪ ئي دفعو ڏٺو هو. ٿوري دير لاءِ منهنجي پاسي ۾ ستو هو، ۽ پوءِ هميشہ هميشہ لاءِ مونکان رُسي ويو. مون الف کي چيو تہ، "مان پنهنجي پٽ جي قبر تي ويندس." هو مونکي منع ڪندو رهيو پر مان ضد تي هئس، آخر هڪ ڏينهن هو مونکي قبرستان وٺي هليو. مان پنهنجي پٽ جي قبر تي ڏک کان غش کائي ڪري پيس. ڪافي ڏينهن کانپوءِ منهنجي طبيعت ٺيڪ ٿي. ان هاڻي بہ جيئري آهيان. مونکي ڏسي ڪير بہ نہ چوندو تہ مان بيمار آهيان.

ٺيڪ ٿيڻ کانپوءِ مون الف کي چيو، "مان تنهنجي احسانن جو بدلو تہ نٿي ڏيئي سگهان، پر منهنجي دل ۾ اڃا تائين هڪ ننڍڙي ٻار جي خواهش موجود آهي، جنهن کي مان سيني سان لڳائي لوليون ڏيان. جنهن سان منهنجي ماءُ کي سڪون ملي. جيڪو اسانجي اڱڻ ۾ بهار جو* خوشيون آڻي."

الف چيو، "جيئن تون چوين مان ائين ڪرڻ لاءِ تيار آهيان."

مون جلديءَ ۾ چيو، "مونسان شادي ڪر."

اسانجي ازدواجي زندگي مثالي هئي. مون هنکي بي انتها پيار ڏنو ۽ هن منهنجي جهوليءَ ۾ سڄي دنيا جون خوشيون آڻي وڌيون، پر تڏهن بہ مونکي پنهنجي جهولي خالي محسوس ٿيندي هئي. منهنجو ذهن ننڍڙي جي موت کي وساري نہ سگهيو هو.

منهنجي اها خواهش هئي جلد از جلد مان هڪ ننڍڙي ٻار جي ماءُ بنجان.

وقت تيزيءَ سان گذرندو رهيو. هڪ سال جي پڄاڻان ٻيو سال به گذريو، پر اڃان منهنجي جهولي خالي هئي.

مون ڪيترن ڊاڪٽرن کان تپاس ڪرائي، پر سڀني وٽ هڪ ئي جواب هو ته هاڻي مان ڪڏهن به ماءُ بنجي نٿي سگهان.

مان هڪ اهڙي ماءُ آهيان، جنهن هڪ ٻار کي جنم ڏنو ۽ پوءِ ان لاءِ تخليق جا سڀ دروازا بند ٿي ويا!

مان ٽوٽ سڪل ڌرتي جيان آهيان—

الف صلاح ڏني: ”اسين ڪنهن ٻئي جي ٻارکي پاليون ٿا.“ پر مان ڊاريو پار نه پاليندس— مان خودغرض آهيان! مونکي پنهنجي ٻار جي ڳولا آهي، پنهنجي ٻار جي— جيڪو منهنجي ڪک ۾ڙي نڪتو هجي. جنهنکي مون پنهنجي جوت سان جلا بخشي هجي.

سوچيان ٿي— شايد خدا مونکي سزا ڏني آهي، ان گناهه جي— جو اڻڄاڻائيءَ ۾ مان، ٻار جي محبت ۾، هڪ مرد جي سڏين سٽين ڳالهين ۾ اچي ڪري ويٺيس. خدا مونکي ماءُ بڻائي، ڪن پلڪ جون خوشيون ڏنيون ۽ پوءِ— مونکي گناهه جي جهنم ۾ هميشه لاءِ تڙپڻ لاءِ اڇلائي ڇڏيو....

مان هاڻ ٻار جڻي نٿي سگهان، پر مونکي ٻار کپي. منهنجا ڪن ننڍڙي ٻالڪ جي روئڻ ۽ پيارا پاتا ٻول ٻڌڻ لاءِ آتا آهن. مان هڪ پل به ٻار جي تصورکان آجي نٿي رهي سگهان.

مان صرف ايترو پڇان ٿي ته— جيڪڏهن عورت ماءُ بنجي نٿي سگهي ته پوءِ انکي تخليق ڪرڻ جو مقصد ڇا آهي؟ ڌرتي جيڪڏهن ڪلراٺي آهي ته پوءِ ان مان ڪهڙو فائدو.

ان سوال جو زخم منهنجي سيني ۾ آهي، ناسور وانگر— جنهنجو ڪوبه ڪنهن وٽ جواب ڪونهي.

قمر شهباز

ڪاڪ ڪڙهي، وڻ ويا

فنڪشن پورو ٿيو ۽ ڪارُن، جو ڪاروان ڪنٽري ڪلب روڊ کان ٿري شهر ڏانهن هليو. مان هڪ هٿ ۾ گٽار ۽ ٻئي هٿ ۾ تازي کٽيل ٽرافي جهلي، ڪا گهڙي ته مسرتن ۾ مست، آڊيٽوريم جي ڇت تان، هيٺ هجوم کي ويندو ڏسندو رهيس.

شاگردن جا ٽولا جهومندا ڳائيندا، يونيورسٽيءَ جي بس ۾ سٽبا ويا. رنگبرنگي لباس ۽ ڪاليجي ڪڪيون، جي ٿوري دير اڳ ساز ۽ آواز جي ابدي دنيا جون ديويون ٿي لڳيون، سي هاڻي ڌرتيءَ جي دامن تي مرڪنديون ٽهڪنديون، ٽپنديون ڪڏنديون ڪئمپس جي مڌم روشني ۾ گم ٿينديون ويون. ڪو مانڊاڻ، ڪو سوانگ، ڪو سحر هو جو هاڻي ٽٽي چڪو هو. نغمن جا ڏيا اجهامي چڪا هئا. سريلا سنگيت فضائن ۾ سموئجي ويا هئا. خوشبوئن جو خمار لهندو ٿي ويو. گيت گونجار بنجي چڪا هئا. آسمان ۾ بيجان ستارا پنهنجي آخري روشني لٽائي رهيا هئا ۽ اوچتو اڪيلائي جو احساس چوطرف ڇانئجي ويو.

مون رستي تان نظرون هٽائي، چمڪندڙ ٽرافيءَ کي ڏٺو، جا منهنجي محنتن جو ثمر هئي، منهنجي پريت ۽ پوڄا جو انعام هئي. منهنجي جيءَ ۾ جلندڙ سريلي سوز جو اظهار هئي.

اڄ مون پنهنجي روح جي رِيهڻَ کي تند جي تنوار بنائي ڏيهه کي ڏيکاريو هو. اڄ سالن جا سوداءَ تارَ تارَ ۽ تڙپي اٿيا هئا. اڄ اجايل آتما، پيڙي منجهه پيراڻن جيان لُڇي اٿي هئي. اڄ — ها اڄ، ورهين جو وڇوڙو گٽار جي ڳهائيندڙ آواز ۾ ونڃي

وسنجي، وَرَ وراڪا ڏيندو، اڀ ڏي اڏري هليو هو ۽ انجو اظهار ڄڄن جي يڪراءِ فيصلي موجب مونکي ڀهرئين انعام جي صورت ۾ مليو هو ۽ مون ائين محسوس ڪيو هو ڄڻ سُرَ ۽ سيرَ جو سنگم ٿيو هو. ڄڻ مان پيچل ۽ مان ئي راءِ ڏياچ هوس. مان ئي گيت، مان ئي ڳاههُ هوس. مان ئي تندُ، مان ئي تَرارَ هوس.

'سچ آهي—' مون سوچيو، 'سنگيت سواءِ دنيا ۾ ڪوئي غم، ڪوئي درد، ڪائي لوچَ، ڪائي لوڇَ ناهي. سنگيت ئي جوتِ ۽ سنگيت ئي موتُ آهي.'

مون مرڪي ڏرافيءَ تي ٻاهوهه مان هٿ ڦيريو، جيئن ڪو سودائي شاعر، خيالي محبوبه جي ملائم، ڏکڻ ۽ ڇمڪندڙ وارن کي پيار مان ڇهي.

پوءِ جڏهن مان آڊيٽوريم جا ڏاڪا لتاڙي هيٺ لٿس ته ڪراڙو چوڪيدار لالا رحمان، پشتو ۾ ڪو سُرُ جهونگاريندو دروازو بند ڪري رهيو هو.

مونکي ڏسي مُرڪيو ۽ چيائين، "واه سائين واه، اڄ ته ڪمال ڪري ڇڏيئي. اڄ ته مونکي پنهنجو وطن ياد اچي ويو آهي." ۽ پوءِ هو پيهر پشتو گيت جهونگارڻ لڳو.

مون سندس هڏائين پٺي ٿپري دلداري مان چيو، "لالا، هنن بي زبان آڱرين کان پڇ، فريـاد لاءِ ڪيترين صدين کان منتظر هيون. هنن تارُن کان پڇ، پچرڻ لاءِ ڪيترن ايامن کان پياسيون هيون."

هو مونکي حيرت مان تڪيندو رهيو ۽ مان اڪيلو اونداهيءَ رات ۾ ٻاهر هليو آيس.

مهمان وڃي چڪا هئا. موٽر ڪارن ۽ بسن جون ڳاڙهيون بتيون، پري کان ٽانڊاڻن جيان ٽمڪنديون، پري شهر جي اجالي طرف وڃي رهيون هيون. تڏهن مونکي احساس ٿيو ته سڀ وڃي چڪا آهن ۽ مـان اڪيلو رهجي ويـو آهيان. مون هر طرف ڪنهن سواريءَ لاءِ واجهايو، پر نگاهون مايوس ٿي موٽي آيون. وراڻدي ما لالان رحمان جو جهونو آواز گونجيو. "سائين، هاڻي

تہ سڀ هليا ويا، اوهان اڄوڪي رات هاسٽل ۾ ٿي سمهي پئو؟."
" نہ لالا__" مون جواب ڏنو، " اڄوڪي رات منهنجي آهي. هن رات جي هر گهڙي، هر پل ڪ مونکي زندگي ڀر کان بہ عزيز آهي. مونکي ضروري گهر پهچڻ گهرجي. سڀ منهنجا منتظر هوندا. مونکي رستي تي ڪانہ ڪا سواري ملي ويندي."
ڪنڊري ڪلب روڊ تي، تبت سنو جي وڏي اشتهاري بورڊ پرسان بيٺي مونکي ڪافي دير ٿي وئي، پر ڪا بہ بس، ڪا بہ ڪار نہ گذري، ہہ ٽرڪ بار سان ستيل، هوا سان ڳالهيون ڪندا آيا ۽ دونهون ڦهلائيندا هليا ويا. هڪ آئل ٽينڪر پاڻ گهليندو آيو، مون وڏي همٿ ڏنو. ڊرائيور منهن ڪيڏي نسوار جي پچڪاري ٻاهر اڇلائي ۽ پوءِ مونکي ڇپ ڏيکاريندو اڳتي وڌي ويو. مان مايوس ٿي موٽي وڃي تبت سنو جي خوبصورت شهزاديءَ سان مٿو ٽيڪي بيهي رهيس.
تڏهن اوچتو ملير طرفان هڪ وڏي امپالا ڪار ترندي آئي ۽ مونکان چند قدم اڳتي وڃي اوچتي بيهي رهي.
ڪنهن ڳوري آواز ۾ پڇيو، "شهر تائين لفٽ گهرجي."
جواب ۾ مان خود ئي ڊوڙي پيس. اڳيون در کليو، هڪ اڌيڙ عمر جي خوش پوش ۽ صحتمند ماڻهوءَ اڳينءَ سيٽ ڏي هٿ سان اشارو ڪندي چيو، اسان سوسائٽيءَ طرف وينداسين. اوهانکي اتان ئي سواري آساني سان ملي ويندي.
مون وهڻ کان اڳ ئي سهڪندي سندس شڪرانا ٻڌا آندا.
"وڏي وڏي مهرباني. دراصل مونکي بہ سوسائٽيءَ ئي وڃڻو آهي. اوهانجا لکين احسان. ورنہ مونکي تہ شايد اڄوڪي رات هتي ئي گذارڻي پوي ها."
"ڪائي ڳالهہ نہ ناهي. اهو اسانجو فرض آهي." هن وراڻيو، "هونءَ بہ منهنجي گهر واري ان سلسلي ۾ ڏيڍي وهڻ آهي. ڪنهنکي بہ رستي تي اڪيلو ڇڏڻ، ۽ سو بہ رات جو، ڪيس وسوسي ۾ وجهي ڇڏيندو آهي." اڪيون مٿي ڪٽي مشڪندي

شيشي ۾ نهاريو.

”اهو ته هر سنجيده انسان جو فرض آهي،“ پٺيان جواب آيو.

مون ورائي پٺتي تي ڏٺو. هڪ اڌيڙ عمر جي عورت جا نهايت ئي معزز لڳي رهي هئي، منهنجي پٺيان واري سيٽ تي ويٺي هئي ۽ ساڻس گڏ هڪ بيحد خوبصورت نوجوان ڇوڪري، بنان ٻانهن جي بلائوز ۾، ويٺي ڪو رسالو پڙهي رهي. هڪ لحمي لاءِ هن رسالي تان نگاهون هٽائي مونڏي نهاريو، ۽ پوءِ وري پڙهڻ ۾ لڳي وئي.

”توهان شاگرد آهيو؟“ ڪاڏي اسٽارٽ ڪندي هن پڇيو.

”جي؟ جي ها- مان يونيورسٽيءَ ۾ ايم-اي پڙهندو آهيان.“

مون ڇرڪ ڀريو. گهٻراهٽ وچان پنهنجي هڪ هٿ ۾ ڪنيل ڪتاب ۽ ٻئي ۾ جهليل ٽرافيءَ ڪي ڏٺم ۽ پوءِ محسوس ڪيم ته هو به انهن شين ڪي دلچسپي سان جاچي رهيو هو.

”دراصل-“ مون چيو، ”دراصل اڄ يونيورسٽيءَ ۾ موسيقيءَ جو مقابلو هو. هيءُ انعام به اتي مليو اٿم.“ مون فخر سان ٽرافي مٿي ڪري کيس ڏيکاري.

هو مرڪيو. ”اڇا، ته توهان فنڪار به آهيو.“

”جي، ٿورو گهڻو شوق آهي.“ مون ڪنڌ هيٺ ڪندي جواب ڏنو.

”ڏاڍو سٺو- جوانيءَ ۾ مونکي به ميوزڪ سان بيحد دلچسپي هوندي هئي. خاص ڪري جڏهن اڃا شادي نه ڪئي هئم.“

هن اکيون کڻي آئيني ۾ ڏٺو ۽ شرارت ڀري مرڪ سندس چپن ڦهلجي وئي. پٺيان سندس بيگم جو شڪايت ڀريو آواز آيو،

”توبهه آهي توهانکي هروقت مذاق سان ڪم آهي.“

ڪجهه دير خاموش رهڻ کانپوءِ هن چيو، ”مان فوج جو رٽائرڊ ميجر آهيان ٻٽ. ميجر طفيل، ۽ هي عورت جا گذريل ٽيهن سالن کان منهنجون بي تڪيون ڳالهيون ٻڌي رهي آهي، سا منهنجي گهر واري آهي، ۽ هوءَ منهنجي اڪيلي ڌيءَ ثمينه آهي.“

مون پنهنجي مٿي، مڙي، سڀني پارن جيان، نهايت ئي ادب سان کين سلام ڪيو.

ڪجهه دير خاموشي ڇانيل رهي.

”نوجوان —“ ميجر طفيل پنهنجائپ واري لهجي ۾، مون ڏانهن اشارو ڪندي چيو، ”اسان کي ڪجهه نه ٻڌائيندين؟“

مان گهٻرائجي ويس. جان ڇڏائڻ لاءِ چيم، ”مان پنهنجي متعلق ڪنهن به خوشفهمي ۾ مبتلا ناهيان ميجر صاحب. ائين پاراٺو شوق آهي.“

”لک ربي جي ڳالهه ڪيئي نوجوان.“ ميجر ضد ڪندي چيو، پر تون اسان کي به پار ئي سمجهه. منهنجي زال ته مونکي اڃا به پار ئي سمجهندا آهي. ڪيئن بيگم؟.“ هن مشڪندي شيشي ۾ نهاريو.

پاڻ بچائڻ مشڪل ٿي پيو. مون گٽار کنئي. ”دراصل اڄڪلهه مان پرڏيهي ساز تي ڏيهي ڌنون وڄائڻ جا تجربا ڪري رهيو آهيان. شايد اوهانکي پسند اچن.“

مون تارن کي ڇهيو. بيجان تندون تڙپڻ لڳيون ۽ سُر پرزا پکيڙي اڏري هليا. گيتن جا قافلا، اونداهيءَ رات ۾، ڪچين ۽ پڪن ٽلين جي لڪ تي صحرا ۾ نڪري پيا. واري جها ڳيندا اڃايل بکايل، ٿڪل ٽٽل قافلا، رڻ پٽ ۾ ڪنهن اڻڄاتي منزل طرف هلندا رهيا، هلندا رهيا، هلندا رهيا.

۽ پوءِ جڏهن اوچتو تند تڙپي سرد ٿي وئي ۽ خاموشي ڇانئجي وئي، تڏهن مون اکين جي اوٽ مان نهار ڪئي. ثمينه جو رسالو کٽي ۾ نظر نه آيم. هوءَ يڪ ٽڪ مونکي گهوري رهي هئي. هنجي اکين ۾ مونکي پنهنجي گيتن جي اڃ ۽ رڃ نظر آئي. قافلا جي پنڌڪي ويا هئا. قافلا جنجي ڪا به منزل نه هئي. گيت، جي گهائل هئا؟

”اهو اسانجو خالص سنڌي سُر سُورٺ هو.“ مون چيو، ”سورٺ راجا راءِ ڏياچ جي پياري ۽ خوبصورت زال هئي ۽ راجا

سائس بيحد پيار ڪندو هو، پر سندس پيار ۾ هڪ ٻي شيءِ ڀ ڀائيوار هئي. سنگيت! هو سنگيت جو پوڄاري هو. تارَ تارَ مان ڪيس ٻارَ ٻارَ جا ٻڙلاءَ ٻڌڻ ۾ ايندا هئا. هڪ ڏينهن هڪ چارڻَ سون مٽ تي هر ڪي، راجا جي دربار ۾ اهڙي تند ٽپائي ۽ راجا سندس راڳ تي ريجهي پنهنجو سر سندس قدمن ۾ آڇلي ڇڏيو. تارَ ترارَ بڻجي راڄ جو سر وڍي ڇڏيو."

"۽ سورٺ—؟" هيءُ ٿمينه جو آواز هو.

"ها— سورٺ پنهنجي نينهن نڀائڻ لاءِ، پنهنجي ڏياچ ڪي ابدي دنيا ۾ پائڻ لاءِ، وڃي چکيا تي چڙهي. شعلا اٿيا. سرير جلي رک ٿي ويو، پر آتما ته ابدي آهي. اڏري وئي."

"ڪيڏي نه ڏکوئيندڙ ڪهاڻي آهي." ٿمينه چيو

"منهنجي ديس جون سڀ ڪهاڻيون ڏکوئيندڙ آهن ٿمينه صاحبه، منهنجو ڏيهه ڏک ۽ ڏاڍ جي آڳ ۾ صدين کان سڙندو رهيو آهي. ڪيئي دولهه دريا خان، ڪيئي دودا جوان، ڪيئي هوشو پهلوان هن مٽيءَ جي مانَ رکڻ خاطر جان تي کيڏي ويا. سنڌڙيءَ جي سرزمين رت سان رڱي ويا. ڌرتيءَ جي پيام اجهائي ويا. پر ان ڳالهه کي صديون گذري ويون. اڄ منهنجي ڌرتي ٻيهر آجائي آهي. دودا ٻيهر ايندا، دريا خان ۽ هوشو ٻيو جنم وٺندا. مارئيون مرڪنديون. سنڌڙي سينگاربي."

ميهر جو آواز هاڻي گنڀير ٿي ويو هو. چيائين، "پڌاءِ پٽ، اڃا به پڌاءِ. تنهنجي ذات منهنجي نس نس ۾ سمائجي وئي آهي."

مون ڪنار جي ڪٽ تي هٿ هنيو. مارئي مرڪي اٿي. لوئي لڱن تي، آهه عرش تي. سرَ جابر جا ٺهڪ ٻيريندا ڪوٽ ڪيرائيندا، وڃي نبل ناريءَ جي قدمن ۾ ڪريا. ڦلا ڪڙا، ڪيرر زنجير، ذريون ذريون، ٿي ڪرندا رهيا، ڪرڻ

سندس آهه کون سير ۾
۽ آخر ٿيو به ائين. مهت مارن جي ٽي ڏي.
اوچو ٿي ويو ۽ اڄ به اوچو آهي."
مون ڏٺو ثميني جي اداس اکين ۾ چمڪ اچي وئي
انڌياري آڪاس ۾ ٻه ديپ جليا. جيئن شام جي جهونجه
۾ ٿانڊا ٿا ٽمڪن. جيئن سينواريل ٻاڻيءَ تي اجلا ڪنول
مان ڪا دير ته هنکي ڏسندو ئي رهيس. هنجي خو
ڪهرين اکڙين ۾ پيهي وڃڻ جي خواهش دل ۾ درد بڻجي
اٿي. درد، جو سنگيت جو ساٿي آهي. سوز، جو ساز جو
آهي. منهنجي دل ڌڙڪي اٿي.
هن چيو "اسانکي هت آئي ڪافي عرصو ٿيو آهي،
متعلق اهڙيون دلچسپ ڳالهيون ڪنهن به نه ٻڌايون
اسان ته هنکي هڪ ريگستان ئي سمجهندا هئاسين."
"ريگستان ۾ به ڪڏهن رنگبرنگي خوبصورت
مهڪا گل ٽڙندا آهن ثميني صاحبه. ڪي بدنصيب سڪ
اڻ ڏٺي ئي ڪومائجي ويندا آهن."
"اڄ مدت کانپوءِ منهنجو نِنڊڻ واپس آيو آهي. م
۾ خوشيون سوئيون آهن. تنهنجي تار ۽ گفتار سونکي
کي قريب کان ڏسڻ جو موقعو ڏنو آهي. اڄ اوچتو
هزارين روپ منهنجي سامهون اڀري آيا آهن. ٻڌاءِ
اڃا به ٻڌاءِ."
ميجر صاحب جو چهرو ٻهڪي پيو. منهنجي
پنهنجو ڪاڻو هٿ رکي هلڪو زور ڏيندي چيائين
ثميني سچ ٿي چوي. ضرور ٻڌاءِ. هن حسين و
دلچسپ ڪهاڻيون ٻڌاءِ ــــ"
مون ڏٺو ثميني آسائتين اکين سان سونکي گهو
اهي اکيون، جي منهنجون پنهنجون هيون. اهي

منهنجا سُر ڦٽيل ٿي نڪتا. اهي اکيون، جن ۾ پريت هئي پيار هو، قرب هو قرار هو، جن چند گهڙين ۾ منهنجي وجود ۾ واسو ڪيو هو ۽ جن ڪانسواءِ منهنجي زندگي اڌوري هئي.

"تون، منهنجو وڇايل پاڇو آهين ٿمين،. مون دل ۾ سوچيو. 'تون، جنهن لئه منهنجا گيت و ياڪل هئا. تون، جنهنڪان منهنجي روح کي روشني ملي. تون، جنهنکي مون اٿڏئي ٿي پوڇيو، چاهيو ۽ ساهه ۾ سمايو. ها، سونهن ري سنگيت اڌورو آهي ٿمين. روپ ريءَ راڳ روڳي آهي. تون سونهن، مان سنگيت آهيان. تون روپ ۽ مان راڳ آهيان. تون منهنجي آهين. تون منهنجي آهين. ڏس، توکي سامهون ڏسي منهنجي ذات ڪيڏو نه اوچو اڏامي ٿي. پڏ ٿمين، پڏ،

مون گنار ڪنئين. آگريون هليون. دل دانهن ڪئي:

ڪاڪ ڪڙهي، وڻ ويا، لُوڏو لُڏاڻو،
تو پڇاڻا سپرين، آتڻ اجهاڻو،
مَيِّن سڄين ساڻو، مناسب نه مينڌرا!

دل سان درد جي لاٽ اڀري نڪتي:

سيان مينڌرا موٽ، بخش بچايون،
تون گهڻن جو گهوٽ، مون ورُ تون ئي هڪڙو!

ٽيي چر بنجي چڪي هئي:

ڪجر گهڻا ئي گهائيا، پاڻ ئي اڪيس گهاءُ،
مينڌري ملاءُ، اڪيس ڪانُ ڪاپار ۾!

سوهل نه گهڻا ئي گهوٽ گهائيا هئا. هيءُ ڪهڙو گهاءُ لکيس جو راتو ڏينهن ڏکندي ئي رهي. شمع جلدي ئي رهي. نيڻ و يڻ وسائيندا ئي رهيا. پريت ريت نڀائيندي ئي رهي. پر راڻو نه موٽيو. پيار جا سپنا، سپنا ئي رهيا. ۽ هوءَ سڏڪي سڏڪي پڪاريندي رهي. مينڌرا موٽ ـ مينڌرا موٽ ـ مينڌرا موٽ ـ !

۽ تڏهن مون ٿمين ذي ڏٺو، جا ماهُ جي ڪاهي تي ڪنڌ

رکي، اکيون پوري ڪجهه سوچي رهي هئي. شايد ڪلهه جون يادون ـ يا وري سپان جا سپنا. ميجر عزيز جون اکيون پرچي آيون هيون.

مان پاڳل آهيان، مون سوچيو ڪجهه دير جو ئي ساٿ آهي. ۽ پوءِ هوءَ وڇڙي ويندي. جيئن ڪا لهر اٿاهه ساگر مان ايري، ڪناري کي ڇهي، وري وڃي ٻي انت سمنڊ ۾ سمائجي ويندي آهي. پوءِ منهنجو روح اڪيلائي ۾ رڙندو رهندو. ۽ منهنجي ذات ٻي سهاري ٿي ويندي. پر نه. هنجي ياد منهنجي اونداهي راتين ۾ ڏياٽي ٻنجي ٿڪندي. ڇو تہ هوءَ منهنجي آهي، منهنجي آهي..

ثمينہ منهنجي خاموشي ڏسي اکيون کوليون. جن ۾ هاڻي عجيب سڪون ايري آيو هو. منهن مٿي کٽي چيائين، ”اڄ اوهان منهنجي دل تان محروميءَ جو بوجهه لاهي ڇڏيو آهي. جا اداسي منهنجو مقدر بنجي چڪي هئي، سا هاڻي باقي نہ رهي. اڄ مان خوش آهيان ـ بيحد خوش ـ!“

۽ پوءِ ڪار جيل ڪان ڪاٻي طرف مڙي.

’فقط چند لمحا ۽ پوءِ هوءَ توکان هميشه هميشه لاءِ وڇڙي ويندي، مون سوچيو، ’هنجون يادون ڪا دڪدائڪ ڌن بنجي تنهنجو ذيل ڏنگينديون رهنديون. پر هوءَ توکي ڪڏهن بہ نہ ملندي.‘

شايد منزل اچي وئي هئي، جو ڪار اچي ڪشادي بنگلي جي آڏو بيٺي.

ميجر طفيل ڪار جو دروازو کوليندي چيو، ”نوجوان، تو مان ملاقات ڪري اسانکي بيحد خوشي ٿي. هن غريب خاني کي پنهنجو ئي گهر سمجهه. ڪڏهن ڪڏهن ايندو ڪج.“

مون ٻڏندڙ دل ۽ اداس اکين سان ثمينہ کي ڏٺو ۽ پوءِ ڪار مان لهي آيس.

ايتري ۾ نوڪر هڪ Wheel Chair (ڦيٿن واري ڪرسي)

کھاڻيندا اچي ڪار وٽ بيٺا.

"ها." ميجر صاحب ڪنپير آواز ۾ چيو، "ٿمينه اپا
ننڍي هوندي ڪيس پوليو ٿي پيو هو، جنهن ۾ پٺي ٽنگون
ٿي ويس."

هنجو آواز پرچي آيو. "انڪانپوءِ هوءَ ڪڏهن بـ
سگهي آهي. زندگي هن لاءِ اداسين جو پيو نالو آهي. قد
عجيب ٽٽولي ڪئي آهي. اڄ، تو ڪيس چند گهڙين جي
خوشي ڏني آهي، مان انلاءِ تنهنجو ٿورائتو آهيان."

هنجي اکين ۾ موتي چمڪي اٿيا.

۽ پوءِ هن سهارو ڏني ٿمينه کي ڪار مان لاٿو ۽
تي وهاريو. هنجون پٺي ٽنگون سڪيل هيون. ۽ جڏهن
ڪرسي تڪي هليا، تڏهن هـن پيهر اکيون ڪٽي مونڏ
۽ مان ڪيس ڏسندو رهيس. ايستائين، جيستائين هوءَ منهن
ڪان اوجهل نه ٿي وئي.

منهنجي دل ۾ چـڻ ڪجهه پڄي پيو. اکين ۾
تير لهي آيا. پولار ۾ پنهنجو وجود پنوائيون ڪائيندو
دل دانهن ڪئي، اهو ڪوڙ آهي —
اهو ڪوڙ آهي —
اهو ڪوڙ آهي —

منهنجون آڱريون سيتجي ڪتار جي تارن جي
سان جمي ويون. تارون ترڪڻ جي ماس ۾ پيهي
جڏهن تار آواز ڪري ٽٽي، تڏهن ڏٺم ته آڱر
هليو هو.

ان رات، پنهنجي ڪمري ۾ ڪافي ديـر تا
پاهـر اونداهه ۾ گهوريندو رهيس. ۽ پوءِ اوچتو مو
ٽيبل تان اچوڪي ڪٽيل ٽرافي ڪٽي دريءَ
چڏي — ۽ پوءِ پنهنجي زخمي آڱر کي ڏسڻ لڳ

غلام رباني

پيار جي پري

سُڻ تہ ڪوئي خيال هان،
ملسان نال خيال دي!
— سچل

شهر کان ڪجهہ پريرو سمنڊ جي ڪناري تي هڪ اڪيري ٽڪري هئي، جنهن جي چوٽيءَ تي بحري فوج جي اعليٰ عملدارن لاءِ هڪ ننڍڙي پر عمدي هوٽل ٺهيل هئي. ٻڍڙي خانسامان — جو ان ڪئنٽين جو رکوالو هو — مون کي ٻڌايو تہ، ”ڪڏهن ڪڏهن ڪو عملدار اوچتو اچي نڪرندو آهي ۽ رات رهي، آرام ڪري، صبح جو واپس ورندو آهي، نہ تہ مهينا پئجي ويندا آهن، تہ ڪو پکي بہ ڪونہ لڙندو آهي،“ ٽڪري جي پيڙيءَ کي تيلي هئي، سامهون ويٺل پير مرد ڏي اشارو ڪري چوڻ لڳو، ”البت، هي پيڊو مهيني ماسي پيرو ضرور پريندو آهي. بعضي وري اوهان وانگر ڪو گهمندي ڦرندي اچي چانهہ جي ڪوپ جي ڪُهرَ ڪندو آهي.“

”اهو پيڊو ڪير آهي؟“ مون ڪوپ ۾ چانهہ اوتيندي، ڪانئس آهستي پڇيو.

”ڪنهن ڪاليج جو رٽائرڊ پروفيسر آهي،“ خانسامان ٽورو ڏاڍيان چيو، ”سندس ڳالهيون ڏاڍيون مزيدار آهن.“

”هائو منهنجون ڳالهيون مزيدار آهن — خاص ڪري اوهان جيڏن جوانن لاءِ.“ پروفيسر مون ڏي منهن ڪري، مرڪي چيو ”تہ پوءِ اچو تہ چانهہ جو ڪوپ بہ گڏجي پيئون، ۽ ڳالهہ

پولهه ٻه ڪريون."
"مهرباني،" پروفيسر منهنجي ٽيبل تي ڪرسي والاريندي چيو،
"مون ڄاڻهه پيتي آهي."

هيٺ، ٽڪري جي پاڙ وٽ، سامونڊي ڇولين جو زور سان سڏڪو ٿيو. اسان پيئي ڇتا سمنڊ ڏانهن نهارڻ لڳاسين. دور، دور، جيستائين نظر ٿي پيئي، اوستائين نيراڻ ئي نيراڻ ڦهليل هئي. البت ڪناري جي ويجهو جيڪي ڇوليون جَرَ تان آيريي، جر ۾ ئي ٿي ڪِرِبون، تن جي اڇي اڇي جَهڳَ، هوا جي زور تي، پاڻيءَ مٿان ترڪندي اچي ٿي ڪنارو ورتو. ٿڌيءَ ڪهميل هوا جو کهوکهاٽ پئي پيو.

اوپر ڏکڻ واري ڪنڊ وٽ، ڪناري کان ڳگي پنڌ تي، هڪڙو جهاز بتيون ٻاريو بيٺو هو، رکي رکي هوا جي کهوکهاٽ ۾ سندس ڪهکهوءَ جو آواز ٻـه پڌڻ ۾ آيو ٿي. پروفيسر جهاز جي چمنيءَ مان نڪرندڙ ڪاري دونهين ڏانهن گهوريندي چيو،
"هن ڳالهه کي گهڻا گهڻا سال ٿيا، تن ڏينهين مان اوهان جي عمر جو هوس. ڪاليج ۾ پڙهندو هوس، ۽ هاسٽل جي ڪمري ۾ اڪيلو رهندو هوس. — سياري جي رات هئي....هائو، سياري جي رات هئي، ۽ پورنماسي پڻ. مان چيني آ ڪاڻين جو ڪتاب پڙهي رهيو هوس. ڪتاب ڏاڍو دلچسپ هو. مون ٻي بجي رات جو ڪتاب ختم ڪيو، ۽ بتي وسائي وڃي بستري تي ليٽيس. پر اڃا پوري ننڊ ئي ڪين آئي هئي، جـــو چنڊ جـــا ڪرڻا دريءَ جي ڇيرن مان لنگهي اندر آيا. مونکي روشني تـــي ننڊ اچي ئي ڪانه.....پڌو ٿا نه؟" مون کي سمنڊ ڏي نهاريندو ڏسي، پروفيسر پڇيو.

"منهنجو ڪن اوهان ڏي ئـــي آهي،" مون کيس اطمينان ڏياريو. ۽ هو وري چوڻ لڳو: "ها، سو ڳالهه ٿـــي ڪيم ته مونکي روشنيءَ تي ننڊ اچي ئي ڪانه. پوءِ روشني ڪٿي کهڙي به هجي— چنڊ جي چانڊوڪي، سج جي آس يا بتيءَ جو شعاع.

منهنجي اک اک سان سس ڳنڍي هوندي، جو چنڊ جا ڪرڻا
دريءَ جي چيرن مان لنگهي اندر آيا ۽ پوءِ هوا جو هڪ جهوٽو
جهونڪو آيو، جنهن دريءَ جا پيڪوڙيل تاڪ زور سان کولي ڇڏيا.
دريءَ جي ڪڙڪي تي منهنجون ننڊ ۾ خماريل اکيون کلي پيون،
۽ ڪنهن ماڻهو جي قدمن جي آهٽ پڌي، مان ڇرڪ ڀري،
بستري ۾ سڌو ٿي ويٺس. ڪمري کو اڃ وچ ڪري رهيو
هو! ڀهريائين پرپرو ڪنڊ ۾ هو، ۽ پوءِ مون ڏي وڌندو آيو.
جڏهن دريءَ جي آڏو آيو، ۽ مٿس چانڊوڪي پيئي، تہ مان
حيرت ۾ پئجي ويس — هوءَ تہ ڪا پري هئي!

سندس پورو پورو جسم ائين پئي جرڪيو، جيئن چانديءَ
جي آئيني ۾ اڇي گلاب جو عڪس! ۽ سندس وار — پر مان
انهن کي وار ڪيئن ڪوٺيان! اهي تہ ڪي نجي سون جون
تارون هيون: منجهن صندل جي سرهاڻ هئي. يقيناً ماڻهو — جائي
ڪين هئي. ڀلا ماڻهو - جائيءَ کي اهڙا سندر نيڻ ڪٿان ايندا!
سندس چال پٽ - ڀيريءَ جي چال کان بہ گهڻو نرم ۽ موهيندڙ هئي.

"تون ڪير آهين؟" مون دل جهلي کانئس پڇيو.

"مان؟ — مان 'پيار جي پري' آهيان." هن جو آواز معصوم
ٻار جي ٽهڪن جيان مٺو هو.

"ڪٿان آئي آهين؟" مون وري سوال ڪيس.

"آسمان جي وچ تي هو اچو پنو آهي نہ." آڱر جي اشاري
سان ڇيائين، "هينئر تہ اتان ئي آئي آهيان."

مان وڌي وڃي سندس پرسان بيٺس.

"مون ڏي ائين نہ نهار." هن اداس اکڙيون کڻي مون
ڏي نهاري چيو.

"ڇو؟" مون ورائي پڇيو، "ڇو؟"

"انهن نگاهن ۾ بناوٽي پيار آهي." هن ٿڌو ساهہ ڀري چيو.

"توکي ڪيئن معلوم ٿيو؟"

"مان دل جو حال ڄاڻان!" هن ورائيو.

”سو وري ڪيئن؟“
هن وسندڙ ڪَڪَرن واري انداز ۾ ڪَرَ سوڙي چيو:
”پيار جي جاءِ انسان جي دل ۾ ته آهي!“
”۽ تون ’پيار جي پري‘ ٿي ته آهين!“ مون مرڪندي چيو.
”تون مون سان گڏ هلندين؟“ هن پڇيو.
”ڪيڏانهن؟“
”آسمان جي سير تي.“
”اڪين سان!“ مون سندس اکين ۾ اکيون اٽڪائي چيو،
”پر مونکي ڌرتي وڌيڪ پياري آهي.“
”ته پوءِ، اڄ رات ڌرتيءَ تي، تنهنجي ئي وطن جو سير ڪنداسين.“ هن مونکي پاڻهن کان وٺي، ٻاهر هوا ۾ بيٺل تخت تي ويهاري چيو. سندس تخت عاج مان جڙيل هو. ان جي چئني ڪنڊن تي چار مور هئا، جي اهو تخت اڏائي رهيا هئا. مورن جي اکين ۾ ڳاڙها ياقوت هئا، جن مان هرگهڙيءَ ساڪ جا قطرا ڇٽي، موتين وانگر جرڪندا، وڃي ٿي ڌرتيءَ تي ڪريا. جڏهن هنن پَرَ پٽي، تخت اڏايو ته سندن ڪنبڙائين مان اهڙو آواز نڪتو، جو ڄڻ ته بارش ۾ ڀڳل ڪبوتر، پنهنجا پر ڙا سوٺي رهيا هجن.
پروفيسر پائيپ ۾ تماڪ ڀريو، ۽ انکي تيلي هڻي، وري چوڻ لڳو، ”اسان جو تخت اول سڄن پٺن ۽ قتل شهرن مٿان اڏاڻو، — ڪٿي ويران ڪنڊهرن مٿان واري پئي ورِي، ۽ ڪٿي مٽيءَ جي شاهي دڙن مٿان گدڙن اونايون پئي ڏنيون.
”ڪنهن سمي هي جيئرن جون جايون هيون.“ پيار جي پريءَ کنڊهرن ڏانهن نهاري چيو، ”اڄ گدڙ پيا اونايون ڪن!“ مون ڏي منهن ڪري چوڻ لڳي، ”خيام جي هوءَ رباعي ياد ٿي اچي جنهن ۾ نوشيروان جي شهر سدائين متعلق چيو اٿس: ”محلات — جنهن جو ڳاٽ عرش کان مٿي هو، ڪنگرن انهيءَ جي تي مون ڳيرن کي ’ڪو‘ ’ڪو‘ ڪنديڏٺو!“

”خيام جي اها رباعي تہ ياد ڪانهي، پر سانگيءَ جون ’يادگيريون“ ياد اٿم:

ها معشوقن جا ماڳ هتي،
ها رنگ ۽ روپ ۽ راڳ هتي،
ها برهہ وارن جا ڀاڳ هتي،
سي ڪيري ڏيئي ڦٽائي ويا!“

”سانگي ڪير هو؟“ پريءَ پڇيو.
”منهنجي ديس جو هڪ شاعر شهزادو.“
”سندس انجام؟“
”جو جڳ جو انجام!“
”فقط ڳالهيون وڃي بچيون.“

”اها بہ غنيمت،“ مون ڏانهنس نهاري چيو، ”ڪن جون تہ اڄ ڳالهيون بہ ڪونہ رهيون آهن.“

”انهيءَ جو علاج؟“ پريءَ پڇيو.

”مٽيءَ جي چپا مجال جو ڪنهن کان پڇي، ’ڇا لاءِ ٺـو ٺاهين، ۽ ڇا لاءِ ٺو ڊاهين؟‘“ مون عمر خيام جا اکر ورجايا.

”پـر سهسين سال اڳ، اٿينس مٿان اڏامندي، مون هڪ فيلسوف کي چوندي ٻڌو هو:

“Men will die but MAN will live.”

”ان جو ثبوت؟“

”هو درياهہ ۽ ان جي پاسي واريون پيڙيون!“ پريءَ آڱر سان اشارو ڪندي چيو. مون هيٺ نهاريو. اسان جو تخت سنڌو درياءَ مٿان اڏامي رهيو هو، جتي ڪنڌي وارين پيڙين ۽ ٻوٽڙين ۾، ملاح عورتن گيت پئي ڳايا، ۽ مردن ڦاٽل سڙهہ پئي سبيا. درياءَ شاهہ کان پوءِ، اسان ڪڪاهہ ٻيلي مٿان لنگهياسون، جنهن جي وچ مان گهوڙن تي چڙهيل ڪيتريون زالون، ڪاهن تي ڪهاڙيون رکيون، پاڻ ۾ ڳالهيون ڪنديون پئي ويون.

”اهي ڪير آهن؟“ پريءَ پڇيو.
”سنڌ قوم جون زالون.“ مون وراڻيو ”جن تا تہ اونداهين

راتين ۾، مردن وانگر گهوڙن تي چڙهي، ڊوڙي ڪنديون آهن.“

”تنهنجو وطن جڳ کان نيارو آهي!“ پريءَ ڪلي چيو.

”نيارو به، پيارو به!“ مون وراڻيو ۽ وري هيٺ نگاهه ڪئي.

”اسان جو تخت هينئر انهن سڪن ڀوڻن مٿان پئي اڏاڻو، جن ۾ ڪتل رانئين ۾ رهندڙ ڀٽ فقير، عيد جي ڏينهن، ملائڪن وانگر سفيد ويس ڍڪي، سفيد گهوڙن تي سوار ٿي، ڳوٺن ۾ اچي مولود ڳائيندا آهن. منجهانئن ڪن کي سنڌ جي تاريخ ائين ياد آهي، جيئن حافظن کي قرآن. پوءِ اسان انهن واريامن پٽن ۽ ڀٽن مٿان لنگهياسون، جن ۾ اڏيل پکن اندر رهندڙ ايل پنوهار ڀٽائيءَ جا بيت اهڙيءَ سڪ ۽ سوز سان ڳائيندا آهن، جيئن روم جا عيسائي پادري انجيل پڙهن. جنهن مهل اسان سنڌن پکن مٿان لنگهياسون، ته منجهانئن هڪڙي چٽي — ”کهڙي سنجهه حساب، هٿ منهنجو هوت ريءَ؟“ — ڪافي اهڙي ته ساهه سيبائيندڙ لهجي ۾ پئي ڳائي، جو اسان جي لونءَ ڪانڊارجي ويئي. ’پيار جي پريءَ، سا ڳي سٽ ورجائي. مون ڏانهس اچايل اکڙين سان نهاريو. هن پيار ڀري نظر ورائي. ائين ڪيئي ساعتون گذري ويون. چنڊ اڳئين کان وڌيڪ اجرو ٿي ويو، ۽ پوءِ سنڌس پاسيرا ڪرڻا پيار جي پريءَ جي ڀورن ڳلن تي جرڪڻ لڳا.

پروفيسر وساٽل پائيپ کي تيلي هڻي، ۽ چوڻ لڳو، ”پوءِ اسان پورب پار ڏانهن اڏاڻاسين. ڳوٺن مٿان ڳوٺ، ۽ شهرن مٿان شهر آيا. هڪڙي ڳوٺ ۾ زالن شاديءَ جا لاڏا پئي ڳايا، ته ٻئي ڳوٺ ۾ ماڻهن قبر ۾ جنازو پئي لاٿو. جڏهن اسان جو اڏامندڙ تخت سنڌن مٿان لنگهيو ۽ مورن جي نيڻن مان ٽمندڙ ساڪ جا ڦڙا مٿي پيا، تڏهن منجهانئن هڪ چٽي آسمان ۾ نهاري چيو، ”عجب آهي جو آسمان ۾ ڪا ڪڪري به ڪانهي ته به بارش پيئي پوي!“ تنهن تي ٻئي چيو، ”ڳالهه کي سمجهين

ڪونه ڏو. اها ته هن مرحوم تي رحمت ٿئي وسي!“ اهو ٻڌي سيٺي جا ڏکويل چهرا مرڪا ڏي ويا. ’پيار جي پريءَ، مون کي چيو، ”گوڏاٽا ساڌهو دلچسپ آهن ۽ خوش نصيب ٻڻ؟“

”سو وري ڪيئن؟“

”ڏس هڪ معمولي ڳالهه سيٺي جو غم مٽائي ڇڏيو.“

”پريءَ کان هر ڪو پهاڙ سهڻو نظر ايندو آهي،“ مون چيو.

”تو ويچيڙو وهي سندن ڏکويل زندگي نه ڏٺي آهي!“

”تڏهن اڳيان جيڪو ڳوٺ ايندو، ان ۾ گوڏاڻي زندگيءَ کي ويجهڙو ڏسنداسين.“ ’پيار جي پريءَ‘ مون ڏانهن نهاري چيو، ۽ پوءِ تخت کي گهٽو هيٺ لاٿائين. اڳيان هڪ ڳوٺ آيو، جنهن جي هڪ ڪکائين گهر جي اڱڻ ۾ ٻه زالون جنڊ پيهي رهيون هيون، ۽ ڏورو پر پرو هڪ پير مرد شخص سائي ڳاهه جي ڪتر پئي ڪئي. جنڊ تي ويٺل ڇوڪريءَ، پوڙهيءَ کي جا سندس ماءُ ٿي لڳي– چيو: ”اما، ادا کي اسان وڃان وئي هي چوڏون سال آهي. ايتري ساري عرصي ۾ ڪو پئسو پنجڙ ته ڇا پر اسان ڏي دعا جا ٻه اکر به لکي نه مڪائين.“ تنهن تي، پوڙهيءَ زال ڏکويل آواز ۾ چيو، ”منهنجو ٻچڙو اهڙو هئو ته ڪونه. خبر ناهي ته انهيءَ ڏائڻ مٽس ڪهڙو جادو پڙهيو، جو هو شهر ڇڏي، هيڏي ڳوٺ اچڻ جي واڳ ئي نٿو واري.“

پوڙهيءَ جا اهي اکر ٻڌي، پير مرد شخص چيو، ”مون ٻڌو آهي ته هاڻي ولايت وڃڻ جا سانباها ڪري رهيو آهي، جو چون ٿا ته اها رن ڪنهن ٻاهرئين ملڪ جي آهي.“ اهو ٻڌي، پوڙهي زال چوڻ لڳي، ”اسان ڪيڏا ڪشالا ڪڍي کيس پالي، ٻاڙهي وڏو ڪيو، اهي ڏک، هنن ڏينهن ڏسڻ لاءِ سهٺا هئاسين! مون انهن وٽ پورهيو ڪيو، جن سان سنئين منهن ڳالهائڻ تي به دل نه چوي. جڏهن کيس اوچتو ڪنهن ڪم لاءِ پئسا گهربا هئا، تڏهن پڻس، ٻئي ڏاند وڪڻي، پئسا ڏنس!“ پوڙهي ائين چئي، سڏڪا ڀرڻ لڳي. مون جي اکين سان ڇٽيل ماڪ جا ڦڙا

سندس چانديءَ جهڙن سفيد وارن ۾ جذب ٿي ويا ۽ ، اسانجو تخت اڳتي وڌي ويو.

”هتي ته رڳو ڳوڙهن سان ڀريل اکيون آهن.“ ’پيار جي پريءَ‘ چيو ”ڀوئتي ڏا ورون. مون کان ڏک ڏٺو ڪين ٿيندو!“ اسان جو تخت ڀوئتي وريو. واٽ تي گهٽيءِ ڳوٺ ڇڏيامون. آخر اڳيان هڪ شاهي شهر آيـو. ”هتي نئينءَ تهذيب، خوشي ۽ خوشحالي آندي هوندي.“ ’پيار جي پريءَ‘ چيو.

”ڏسڻ گهرجي.“ مون وراڻيو.

”هائو“ ’پيار جي پري‘ تخت کي هيٺ ڀرو آندو. سامهون، هڪ عاليشان عمارت جـي اڳيان ڪيترن نوجوان جوڙن مغربي موسيقيءَ جـي تار تي ناچ پئي ڪيو. مردن کي بـه عجيب لباس اوڍيل هو، پر زالون تہ پنهنجي ولايتي ويس ۾ اڌ اگهاڙيون ٿي لڳيون. جڏهن ناچ پورو ٿيو ، تڏهن هڪڙيءَ خوبصورت عورت عجب انداز سان مرد کي چيو، ’مان تہ هاڻي نچي نچي ٿڪجي پئي آهيان، هل تہ هلي ڊنر کائون، ’اڄ سنهنجي مرضي آهي تـہ چيني کاڌو کائون، يورپين ڊشز ۾ تہ ڪو سڙو ئـي ڪونهي.‘ پئي ڄڻا ڀرپرو وڌي وڃي باغيچي ۾ پيل ميزن سـان هڪ تي ويٺا. بيئرر سندن اڳيان اچي بيٺو ۽ مرد کاڌي جو آرڊر ڏنو. جڏهن کائـي بس ڪيائون ۽ پڊنگ جي ڊش سندن اڳيان آئي تہ عورت منهن گهنج وجهي چيو، ”توکي ڪيترا دفعا چيو اٿم، تہ مونکي پڊنگ وڻي ئي ڪانہ. مان ئي ڪا ’سئيٽ ڊش‘ کائيندس.“ ۽ پوءِ، بئرر کي چيائين، ’ائپل پاءِ‘. اهو ٻڌي، الائي ڇو اوچتو ئي اوچتو مرد جي رونق ئي سنڄي ويئي، ۽ ڪنهن اونهي خيال ۾ گم ٿي ويو. (شايد ڪيس خيال آيو هو تـہ جنهن مهل بيئرر ’ائپل پاءِ‘ جو آرڊر وٺي ويو، ڪهڙي خبر تہ، اوڏيءَ مهل ، موڙين ميل پري ڪکائين گهر جـي اگـڻ ۾ سـاٽس ۽ ٻيٽس

جنھن تان اٿي ويچار ڪنديون هونديون، تہ ٻئي ڏانهن وڪڻ ڪري، هاڻي ٻنهيءَ ڏڪر ڪيئن آباد ڪري سگهندا.

اسان جو تخت اڳتي وڌي ويو ۽ شهر پوئتي رهجي ويو.
مون پيار جي پريءَ کان پڇيو، ”اهڙي خوبصورت عورت ڪهڙي ڪم جي، جنهن ڪري انسان انهن کي وساري ڇڏي، جن جي رت جو رت آهي.“

”بيشڪ اها حماقت آهي!“ پري چوڻ لڳي، ” جو انسان پنهنجن جي ساڃهہ نہ رکي، تنهن مان پروا ڪهڙي اميد رکندا؟“
ڪهڙي رکي چوڻ لڳي، ”هلڪڙيءَ سمجهہ وارا مٿئي تي موهبا آهن. سچا انسان تہ هر ڪنهن لاءِ پيار رکندا آهن.“

”پر پيار تہ هر انسان جي دل ۾ ٿئي ٿو.“ مون چيو.
”سا ٻي ڳالهہ آهي— پر سچو انسان اهو ليکبو، جو پنهنجي ذات کان مٿيرو نڪري اچي— جو ڏک وڃي، سک ڏئي. اهڙا انسان مثل پارس آهن،“

”اهڙو قرب تہ شايد ڪنهن 'آسماني پريءَ' مان ئي ملي سگهي ٿو.“

”ائين ڪين آهي. جڏهن آسماني مخلوق مان بہ ڪنهن جي دل اچل کائيندي آهي تہ اها انسان جو روپ وٺي جڳ ۾ ايندي آهي.“

”تون بہ ايندين آهين؟“

”هائو، پر سوين سالن ۾ هڪ ڀيرو— ڪڏهن 'سهڻيءَ' جو روپ وٺي، ڪڏهن 'ميران' ۽ 'سسئي' جي سرير ۾.“

”آءٌ تنهنجو انتظار ڪندس.“

”آءٌ ضرور ايندس،“ هن اقرار ڪيو، ”پر جيسين آءٌ تو کي ڌرتيءَ تي ملان، تيسين تون مونکي آسمان ۾ ڳولج. مان تاري جو روپ وٺي، سج لهڻ کان اڳ اولهہ طرف، آسمان ۾ نروار ٿيندي آهيان. مونکي مغرب ۾ 'وينس' ڪوٺيندا آهن، ۽ مشرق ۾ 'زهره'.

رات ڪرموڙيا ته پيار جي پريءَ موڪلائڻ جي ڪئي.
اسان آخرين پيرو هڪڀئي ڏانهن نهاريو. 'پيار جي پري'، وري اچڻ جو اقرار ڪري مونکي ڪمري ۾ واپس ڇڏي ويئي. مان ڪمري ۾ ٻيهي سندس تخت کي ڏسڻ لڳس، جو آسمان جي نيراڻ ۾ اڏامندو اکين کان آهستي آهستي گم ٿي ويو. پوءِ مان بستري تي اچي ليٽيس، پر نيٽين ننڊ ڪانه هئي. ان ڏينهن سج لهڻ کان اڳ مون 'پيار جي پريءَ' کي اولهه طرف آسمان ۾ ڏٺو ۽ هاڻي ڪڏهن ڪڏهن شام جو سج لهڻ وقت، هتي اچي اولهه طرف آسمان ۾ سندس ديدار ڪندو آهيان. مونکي يقين آهي ته هڪ ڏينهن هوءَ ضرور مون وٽ ايندي."

پروفيسر ڳالهه پوري ڪري، پائيپ ۾ تماڪ ڀريو ۽ پوءِ آسمان تي نگاهه ڪئي، جتي 'وينس' چمڪي رهي هئي. هو انڪي حسرت ڀريءَ نگاهه سان ڏسي چوڻ لڳو: "جڏهن تون ڌرتي تي اچين ٿي ته خوشي ۽ خوشحالي اچي ٿي. توکي ڏسڻ زندگي آهي، توکان محرومي موت آهي. مشرق ۽ مغرب توکي سلام ڪن ٿا. بيشڪ سونهن تو بنا بي معنيٰ لفظ آهي."

پروفيسر ٿڌو ساهه ڀري چپ ٿي ويو. سامونڊي ڇولين جو وري زور سان سڌڪو ٿيو. اچي اچي جهڳ، ڪناري ڏانهن ترندي ٿي آئي.

مون آسمان ۾ نگاهه ڪئي ۽ 'وينس' کي چيم: "هن پروفيسر وانگر خبر ناهي ته ڪيترن ماڻهن کي 'پيار جي پريءَ' جو انتظار آهي! تون الائي ڪڏهن ملين ۽ ڪنهن کي ملين!"

— ۽ پوءِ انهيءَ کان اڳ جو مان پروفيسر کان موڪلائي اٿان، 'وينس' وٽان روشنيءَ جو هڪ ڪرڻو، منهنجي سوال جو جواب ڪئي آيو:

مئن ته ڪوئي خيال هان
ملسان نال خيال دي!

تنوير جوڻيجو

رُڃ ئي رُڃ

وطن کان هزارين ميل ڏور... ڏيساور جي هڪ رنگين شهر
۾... اڪيلي ۽ تنها...
چوڌس رنگ برنگي روشنيون وکريل... هلڪيون...
تيز... چڀندڙ... پر سندس من ۾ ڀاڻ اونداهي... اچانڪ هڪ
ڪرڻي جو ڦٽڻ... وڄڻ... چمڪاٽ ڪرڻ... احساس جي
جو... بي چيني... بي قراري... پيڙا- بي چيني ۽ پيڙا لڪائڻ
لاءِ اٿڻ... قلم ۽ ڪاڳر جو سهارو وٺڻ...
قلم ۽ ڪاڳر جي ماٺ ميٺ ۾ پنهنجا هزارين ڏک ۽ سور
پنهنجي سيني ۾ سانڍيو ڇڏين
”هيءَ تيز ۽ تکي روشني جلائي نه ڇڏيم... پر نه... هڪدم
ڪانءَ جلائيندي... سندس چپ ڏينهون ڏينهن وڌندي ويندي...
وڌندي ويندي ۽ آءٌ جلندي ويندس... آهستي آهستي...
رفتي رفتي ڪاش اها روشني نرم ملائم ها! ۽ آءٌ اونده ۾ ٿي
ٿاڦوڙا هڻندي رهان ها! اونده: جنهن ۾ پنهنجو ئي وجود،
پنهنجن نظرن کان اوجهل ٿيو وڃي، پنهنجا ئي عيب ٻاهر کان
لڪي وڃن.
اسان به ڪيڏا نه عجيب آهيون؟... اونده
تيز روشنين پٺيان ڀڄندا آهيون، ان ڳالهه کار
روشنيون ئي ڪنڌا ٻنڌ
اکين کي ڏسڻ...
اسان به ڪه؟

ڏيڍلاء ... لفظن جي ورن وڪڙن ۾ ڦيا ڦٽاهون ڳوليندا آهيون...
شايد ڪجهه ڏيڍلاءِ ائين ئي پاڻ کي ڏوکو ڏئي وٺندا آهيون...
ٽيهر ڪاڳر تي نظر ٻوڙائڻ.
اوچتو ڪڙڪو... پير واري ڪمري مان ننڍڙي ٻارڪ جو
ٻاهر نڪرڻ...
”مما... اڃا ٿئي جاڳين؟“
”ها بابلا... ڇو؟ توکي ننڊ نه ٿي اچي ڇا؟“
”نه مما...“ اوٻاسي —
”ڇو پٽ؟“
”مما... بابا وطن ڏهاڙي ويو هوندو نه؟“
”ها پٽ.“
”تو ته چيو هئو، اسان به وطن هلنداسين.“
”ها پٽ، هاڻ تنهنجو بابا اچي وڃي... پوءِ اسين هلنداسين-“
”پر مما تو ته چيو هئو پاڻ بابا سان گڏجي هلنداسين؟“
”ها پٽ.“
”مما... ڏاڏي امان ۽ ناني امان ته ڏڪ اسان جو انتظار
ڪنديون هونديون؟“
”ها پٽ.“
”پوءِ مما تون هلئين ڇو نه؟“
”... بابلا ڪم ٿي پيو نه ...“
”پر مما... مون ته نانيءَ کي خط به لکي ڇڏيو هئو!“
”هان!... ڇا لکيو هيئَي؟“
”لکيو هئم ته پياري ناني امان، مون کي حيدرآباد ڏسڻ جو
ڏاڍو شوق آهي. هاڻي اسان بابا سان گڏ اينداسين. پوءِ اسان
کي سڄو شهر گهمائجو ۽ ڄامشوري جي پل به ڏيکارجو... مما
تو ڄامشوري جي پل ڏٺي آ؟“
”هُن... هُن... جي!... هاها پٽ... ڏٺي آ — تمام چڱيءَ طرح...“
”پوءِ مما جڏهن ٿئي پيري وطن هلنداسين نه ... ته مون کي

به ڏيکارجانءِ."
"ها پٽ... پٽ، هلي سمهي رهه نه..."
"اونهون..."
"ڇو؟"
"اڪيلي ۾ ڊڄندي نه ٿي اچي نه... تون به مون سان گڏ هل."
"هل..."
— پنهنجي ڪمري ۾ اچڻ... پلنگ تي ليٽڻ...
— اونده... پنهنجو وجود پاڻ کان لڪل...
"مما هيڏي منهن ڪر نه."
"ها پٽ... اچي..."
"ها مما... مون کي حيدرآباد ڏيکاريندئين نه... بابا ته ڏاڍيون سٺيون ڳالهيون ٻڌائيندو آ حيدرآباد جون."
"ها پٽ... چڱو... اکيون پوريو... ننڊ ڪر... شاباس."
"ها پر پانهون - ڳچيءَ ۾ وجهڻ ڏي نه."
"هان... اچهي..."
— منٺن جو ڇرڻ... آهستي آهستي وکون وڌائڻ...هڪ... ٻه... ٽي...
"حيدرآباد... حيدرآباد کي به ڪو وساري ٿي سگهان؟...ته چاڻ ڪيتريون يادون... هن نالي سان اچيو سامهون بيهن... ۽ آءٌ نه چاهڻ جي باوجود به هنن کي تصور جي اک سان ڏسندي آهيان... پيڻ چاهيندي آهيان، پر پڇي ڪونه سگهندي آهيان...اهڙي ڪيئڙي جيان جنهن جا کنب ويڇي ويا هجن... ڪاش اهي يادون اصل لاءِ منهنجي ذهن جي پڙدي تان غائب ٿي وڃن."
— ساهن جي تيزهڪار... نينگر کي ڪٽي تي چمڻ... پاڪر ۾ پکوڙڻ... سيني سان لائڻ.
"صفا ساڳي سرهاڻ آ... ۽ عادتون به ساڳيون ئي ۽ جهڙيون... دري مهانڊا... اهي به ئي ۽ جهڙا... ڪاش تون مون تي

رهيون ها! گهٽ ۾ گهٽ هن بي وفا جي شڪل ته هرهر نه ڏسان ها!...“

—ساهن جي سرهاڻ رستي حيدرآباد پهچڻ...

”آءٌ... هل نه مانسان گڏ“.

”ڪاڏي؟“

”منهنجي گهر پيو وري ڪاڏي“.

”اونهون... ائين هلڻ واري آءٌ به نه ناهيان... دهل شرنايون وڄي اچ پوءِ هلنديس“.

” اهي ته جلدي آڻيندس ... پر في الحال اما سان ته ملي اچ.“

”تنهنجي ماءُ سان؟... نه بابا شرم ٿو اچيم“.

”اوهو... شرم جي ڪهڙي ڳالهه؟ مون ته امان کي تنهنجي باري ۾ سڀڪجهه ٻڌائي ڇڏيو آ“.

”سچ!... (خوشي) سڀ ڪجهه ٻڌائي ڇڏيو آ...“

”ها ۽ امان چيو آ ته اڄ ڇوڪريءَ کي مونسان ملراءِ ۽ دعوت ڏيس ته ماني اچي اسان سان کائي“.

”سچ ... !“

”ها ها... تڏهن ته چوانءِ ٿو گهر هل... پوءِ هلين ٿي نه؟“

”ها... ته هينئر ئي هل...“

”هي منهنجو ڪمرو آ . . تون هت ويهه آئون امان کي سڏي وٺان . . “

” امان ... امان ... خبر نه آهي ڪيڏانهن وئي ... ۽ منٽ ترسءِ آءٌ وٺي ٿو اچانس ...“

”هون... وڃ ... پر مون کي شرم پيو اچي...“

”شرم (کل) شرم جي ڪهڙي ڳالهه؟“

(هون... ڪمرو ته سٺو اٿس... پلنگ به گهٽ ۾ گهٽ ڏيڍ هزار لهي... ۽ هيءَ تصوير... مڙد جي هنج ۾ عورت... توبهه! ڏاڍو ڪو بي شرم آ... اهڙيون تصويرون ڪٿي ڪمري ۾

هنيون اٿس.)

”ڇا پيئي ڏسين؟“

”ڪجهه به نه“.

”(ڪل)... هيءَ تصوير پيئي ڏسين؟“

”نه... ته پر تنهنجي امان ڪاڏي وئي؟.“

”امان... معاف ڪجانءِ... امان دراصل ڪنهن ضروري ڪم سان ماسيءَ جي گهر هلي وئي آ...“.

”اڇا... ته جناب ڀاڻو ڀڄي ڀڄايو گهر آيا آهيو“.

ڪلندي... ”ڀاڻ عقلمند آهين... ڳالهه ٻڌندين نه... هي پڙ ڪنهن جي ميلاپ جو ڳانو...“

”واهه...“

”ڪيڏو نه سٺو لڳي پنهنجو ميلاپ به ان ڳاني جيان ٿئي.“

”سڀ تنهن جي هٿ ۾ آهي. تون چاهين ته ٿي به سگهي ٿو...“

”سچ...“.

”پيو نه ته وري ڇا؟“

”هيءَ تصوير ڏني اٿئي...“

”ڏايو ڪو بي شرم آهين. اهڙيون تصويرون هٿيون آهن؟“

”پيو نه ته ڇا ٿي ها خبر اٿئي هن تصوير کي ڏسي ڇا سوچيندو آهيان...؟“

”ڇا“؟

”ڪاش اهو ڏينهن جلد اچي جڏهن تون ۽ مان هن تصوير مان نڪري حقيقتن جو ويس اوڍيون.“

”توبهه توبهه... ڪهڙيون نه پيو بي شرمي جون ڳالهيون ڪرين؟“

”جاني تنهنجون اهي اداڻون ته مون کي ماري وجهنديون... هيڏانهن اچ“.

”هي ڇا پيو ڪرين... ڪير ڏسي نه وٺي“...

”ڪير ڪونه ڏسندو جان... گهر ۾ اسان ٻنهي کان سواءِ ڪير

ٻه ڪونهي...".

"الا... منهنجي ٻانهن ته ڇڏ... چوڙيون ٽيون ٽٽنم."

"وڌيڪ جدائي مون کان برداشت نه ٿي ٿئي... هي گيت ٻڌ تنهنجي ۽ منهنجي سنبنڌ جو."

"پر... هي توکي ڇا ٿي ويو آ."

"پيار جو نشو چڙهي ويو آ..."

"مارائي ڇڏيندءِ سان."

"پرواهه ناهي... پئي گڏ مرنداسين."

"هاڻي روئڻ جي ڪهڙي ڳالهه؟ آءٌ تنهنجو... تون منهنجي... اڄ نه ته سڀاڻ"

"پر... اهو ته ويچارو سڀاڻ ڪو طوفان اچي ته ڇا ٿيندو؟"

"طوفان ته لنگهي ويو جاني".

"پر اثرات اڃا باقي آهن."

"ان جي پرواهه نه ڪر... توکي طوفان ۾ ڇڏي آءٌ ڪو پڇي ويندس؟".

"وعدو رهيو."

"وعدو...".

-- ٺڪ... ٺڪ... "اوهه ٻه ٿي ويا...".

-- وقت جي واهر سان وري وطن کان ورڻ... ڪڇي ۽ مان ننڍڙي جون ٻانهون کڻي... پاسو ورائڻ... آڏن اکين خيالن سان ڪيڏڻ...

"ٻاڻ ٻه گهر ڇڏي ويو هوندو... اماڻ'را ته ٻڪ هن وسيٽڙي ۾ هوندا ته اسان ٻه ائين سڀن... پر...

بابا جو ڪهڙو ردعمل هوندو؟... آءٌ ته اڄ به بابا جو ويچاري ٺڪي پيندي آهيان... سندس اکيون... جيڪي ڪڏهن قرب جي ڪاٿ ڏينديون هيون... تن ۾ مون لاءِ ڪيڏي نه نفرت پڙجي وئي هئي... ۽ آءٌ ته ساڻس اکيون ملائي نه

سگهندي هئس... ايڏي وڏي گناهہ کان پوءِ ظاهر آ... ڪيئن بابا سان ڳالهائي بہ سگهان ها! ... مون کي ياد آ ... بابا هن واقعي کان پوءِ تہ مون سان ڳالهائڻ بہ ڇڏي ڏنو هئو... ايتري قدر جو جڏهن آءٌ هيڏانهن آيس پئي تڏهن بہ ايئر پورٽ تي ڇڏڻ ڪونہ آيو هئو. هوند ايڏي وڏي غلطي کان اڳ بابا جوئي سوچان ها!. ڪيڏي نہ عزت هئس... شان سان ڪنڌ مٿي ڪنيو پيو هلندو هئو... پر پوءِ... پوءِ تہ ماڻهن ماڻهن سان ملڻ ئي ڇڏي ڏنائين ۽ امان لکيو هئو تہ اڄ تائين بابا ماڻهن سان گهٽ ملندو آ...

اهو ڏينهن تہ آءٌ ڪڏهن ڪونہ وساري سگهندس... ڪڏهن بہ ڪونہ جڏهن آءٌ هت آيس پئي... بابا هيڪلو ڪمري ۾ ويٺو هئو... هٿ ۾ فوٽو هئس... منهنجو فوٽو! جيڪو نندي لاءِ بابا مونکي هنج ۾ کڻي ڪڍرايو هئو... ان وقت اکين ۾ ڪيڏي نہ اداسي هئس. اف... هيءَ پيڙا... هيءَ بيچيني... نہ سمهڻ ڏيندي، نہ سڪون سان رهڻ ڏيندي. هڪ غلطي... هڪ ڪنڊو جنهن جي چڀ هر وقت طاري آهي..." اٿڻ... پيهر قلم ڪاغذ جو سهارو وٺڻ.

"من... دل جو بوجهہ هلڪو ٿئيم".

" غلطي ڪري پائيندا آهيون، غلطيءَ جي سزا نہ ملي. هن ڳالهہ کان اڻڄاڻ تہ غلطيءَ جي "سزا نہ ملڻ" ئي وڏي ۾ وڏي سزا آهي. سزا وقتي طور ماڻهو ڀوڳيندو آهي پر "سزا نہ ملڻ" سموري حياتي پيو ڀوڳيندو آهي...

هوند مونکي بہ پنهن جي ڪيئي جي سزا ملي ها!... جيئن امان ڏني هئم. اهو ڏينهن اڄ بہ وساري نہ ٿي سگهان...

ٻہ مهينا گذريا هئا... بنا ڪنهن تڪليف جي... بنا ڪنهن پيڙا جي .... ائين جيئن طوفان اچڻ کان پوءِ سانت ٿي ويندي آ.... ٻاهر ٿي ويندي آ.... ۽ انهيءَ سانت ۽ ٻاهر جهڙ نئون نيايو ڏنو هو!

نٿون نڀايو! يا الله هي ڪهڙو نٿون نڀايو!! نهوڙيندڙ نڀايو!!
جسم جي بدلجندڙ حالت- اندر ۾ اذيت جو احساس....
جيءَ ۾ جهوري- من ۾ آنڌ مانڌ!

امان ڏٺو.... سندس تجربيڪار اکين ڪجهه پروڙي ورتو..
اندر جي شيءِ سندس آڏو ظاهر ٿي پئي..

۽ پوءِ امان مونکان پڇيو هئو.... ۽ جواب مون نه.... منهنجي اکين ڏنو هئو .... اکيون.... جيڪي اندر جو آئينو آهن.... اندر جا عيب پل ۾ پڌرا ڪري ڇڏين.

”سچ سچ ٻڌاءِ اهو ڪير آ“. امان مونکي مارينديءَ پڇيو هئو. ”اها مار زندگيءَ جي وڏي ڀوڏي جسماني اذيت هئي... پر خبر نه آهي ڇو هن مار ۾ به سڪون هئو.... اطمينان هئو. پانيم پئي.... اڃان ڪٽجان.... اڃا ڦٽجان.... پر امان به شايد ٿڪجي پئي يا وري مونتي رحم اچي ويس.... ۽ پوءِ پل ۾ ڪٺي پاڪر ۾ ڀريائين.... ڪيڏو نه رني هئي... ۽ آءُ ته ڄڻ پٿر بڻجي وئي هئس.... چپ چاپ.... مات ميٺ.... طوفان جي منتظر“.

”پٽ ٻڌائين ڇو ڪونه ٿي ڪير آ هو؟“ امان ٻيهر روئندي پڇيو هئو. ۽ مون امان کي ان جو ڏس ٻڌايو هئو .... امان سندس گهر وئي هئي منٿون ڪيون هئائينس پر نراس ٿي واپس آئي هئي.

”هن جي ته ٻي ۾ ٿي شادي ٿيل آ“ امان ٻڏندڙ لهجي ۾ آهستگيءَ سان ٻڌايو هئو.

۽ پوءِ به آءُ چپ هيس.... بلڪل چپ.... اڃايل جي جڏهن ڄ جهامي وڃي ته پوءِ پاڻيءَ جي ڪهڙي گهرج؟.... هن کي هاڻي منهنجي ضرورت ڪونه هئي.... امان منهنجي آهر گهڻي ئي ڪوشش ڪئي .... ڪڙها .... زهر کان به ڪوڙيون ڪسارون دوائون مون مرت سمجهي پئي ڇپن سان لاتيون.... مگر ڇوڪرو ٿئيم پر ڪو فائدو ڪونه ٿيو هئو. ڪوبه

ڪونه... هر طرف اونداهه، انڌوڪار هئي ... منهنجو وجود پاڻ
کي اوپرو ٿي لڳو... ۽ اهڙي سمي ڪٿان سوجهري جي
ليڪ ڪرڻ ٿئي ... مونسان گڏ منهنجي گهر کي به اجيارو
ڪري وئي......

سعيد... مونکي منهنجي سموري وجود سان قبوليو هئو !!
ڪڏهن ڪڏهن ڪنهن جي احسان جو بوجهه به پاڻ لاءِ پيڙا
جو باعث بڻبو آهي. اهائي پيڙا مونکي سعيد ڏني... مون
وٽ ته سندس بوجهه لاهڻ لاءِ ڪجهه به ڪونه هئو. ڪجهه به
ڪونه... پڏو هئم عورت لاءِ سندس ستيپڻو ئي سڀ ڪجهه
آ. پر مون وٽ ته ڪجهه به ڪونه هئو... آءٌ ته هڪ اهڙي
ٽنگر ڪپڙي سمان هئس جنهن مان سمورو پاڻي وهي ٿي ويو.
سعيد سان شاديءَ جي چوٿين پنجين مهيني آءٌ ماءُ بڻجي ويس.
منهنجو پٽ هوبهو پنهنجي پيءُ جهڙو...

هڪ وار پيهر آءٌ پنهنجي ئي آڏو پاڻ گنهگار هئس ...
ڏوهاري هئس ... پر هاڻي ان جو احساس پڻ نموني هئو.
گناهه سان گڏ چڀ جو احساس ... پيڙا جو احساس... پيڙا ۽
چڀ جيڪا سعيد جي پيار ۾ مون محسوس ٿي ڪئي...
سعيد جو پيار سچو هئو جنهن ۾ ڪابه گهٽتائي ڪانه هئي ۽
نه اڃا ٿائين آهي ... پر سندس سچائي ۽ اڻ ميو پيار ئي
بذات خود هڪ پيڙا آهي هڪ چڀ آهي جا آءٌ محسوس
ڪريان پئي ۽ ڪنديس پئي...

سعيد مونکي منهنجي ٻار سميت، دنيا جي نظرن کان پري
هت وٺي آيو. هت مان اوپري آهيان... منهنجو ماضي مون
کان پري آهي ... پر نه منهنجو ماضي ته مون سان
ساڻ آهي... هر پل... هر لمحي... پر ها... منهنجو ماضي
لڪل آهي ... هتان جي ماڻهن کان ... ڏور سوين ميل ...
سوين ڪوهه ... ۽ آءٌ هنن لاءِ اوپري آهيان ... هنن جي
اکين ۾ منهنجي لاءِ تڪار نه آهي... حقارت نه آهي... نفرت

نہ آهي.

سعيد ڪاهہ واپس وطن وريو ... پر هفتن لاءِ ... ڪيتري نہ سڪ هيم تہ آءٌ بہ گهمي اچان... پر ايتري همت ڪٿان اچيم... ٻاهہ ۾ لاڳيتو جلڻ جلڻ کانپوءِ جلڻ جو احساس گهٽ ٿيندو آ، پر ڪجهہ وقت کانپوءِ ٻيهر ان ٻاهہ ۾ جلڻ کانپوءِ احساس ڪجهہ وڌي ويندو آ ... اهو احساس شايد آءٌ برداشت ڪري نہ سگهان ها! سهي نہ سگهان ها! سعيد ... وڏي دل اٿس ڪيئن سيني جون ڳالهيون ٻڌيون هوندئين؟...

هينئر ويٺو هوندو امان ۽ ماسيءَ سان گڏ ۽ آءٌ ڪيس ساريان ويٺي ... سندس سڀ پيار ياد ڪري ٻيڙجان پئي ٿي... ڪاش آءٌ ڪيس ڪجهہ ڏئي سگهان ... سندس بدلو لاهي سگهان ... يا ڪاش هڪ ڀيرو ... سعيد مون کي ماري ... ايترو ماري، ايترو ماري جو سڄو سڄو ساڻو ٿي پوَيم... رڳ رڳ رتوڇاڻ ٿي پوَيم... ۽ اها اذيت امان واري مار کان بہ ٻيڻي ليکي هجي. هوند هڪ ڀيرو اٿين لڳي ... ۽ پوءِ هي پيڙا ... هيءَ چيڀ... جا آءٌ پل پل محسوس ڪيان ٿي مٽجي وڃي... هميشہ لاءِ ... هميشہ جي لاءِ.

عوامي بوڪ اسٽال سڪرنڊ
هر قسم جي اخبارن
رسالن ۽ ڪتابن لاءِ
مالڪ: محمد رمضان چانڊيو

الطاف شيخ

ڪجهه ڏينهن لاءِ....

چوندا آهن ته ماڻهوءَ جي خبر مسافريءَ ۾ ئي پوي. اها ڳالهه اڄ کان هزارين سال اڳ به صحيح هئي، جڏهن ماڻهو اٺن ۽ گڏهن تي سفر ڪندا هئا يا ڪاٺ جي ٻيڙين تي؛ اڄ به، جڏهن فرحت بخش ويڪرا هوائي جهاز، پسينجر لائينر ۽ بليٽ ٽرينون نڪتيون آهن.

ڪڏهن ڪڏهن سفر ۾ سٺا دوست به پاڻ ۾ معمولي ڳالهين تان وڙهي پوندا آهن ۽ ڏٺو ويو آهي ته اهو جهيڙو، خاص ڪري پئسا خرچ ڪرڻ بعد، يا سفر جي موٽ تي ٿيندو آهي، پوءِ اهو سفر چاهي نوڪريءَ جي سلسلي ۾ هجي، يا ڪنهن پاڪ جڳهه جي زيارت تيرٿ. ميلا ملاکڙا ته پري پر حج جي موقعي تي به ڪي ڪي وڙهي پوندا آهن. اهڙا ڪيترائي مثال آهن ته ڪيترا سٺا رفيق، جي ويندي وقت هر قربانيءَ ۽ تڪليف سهڻ لاءِ تيار، پر واپسي تي، خريداريءَ جي ننڍين شين تي پيا وڙهندا. ننڍيون ۽ معمولي ڳالهين غلط فهمي مان ننڍين شين تي پيا وڙهندا. ننڍيون ۽ معمولي ڳالهيون غلط فهمي مان ٿي وڏي جهڳڙي جو رخ اختيار ڪنديون آهن.

حاجين جي جهاز تي ڏسبو آهي ته حج تي ويندي وقت وڏو جوش ۽ جذبو هوندو آهي. واپسي تي ڪيترن جي دانهن جا دفتر کلي ويندا آهن. ڪو شڪايت ڪٿيو پيو ايندو ته سندس ڪنهن رفيق ٿاڪيو ڪپڙي جو چورايو آهي. ڪو

ٻيو ايندو تہ سندس هنڌ ۾ واري چانهہ ڪيترائي خراب ڪيو آهي. ڪو ٻئي ڪي ڳاريون موچڙا هڻيو ٻيو ايندو تہ هن سندس ٻير چيڀو ۽ ٻيون ڪيتريون دانهون ۽ جهڳڙا ۽ جتي حاجين جو اهو حال، اتي اسان جهڙن گنهگارن جي ڇا ڳالهہ ڪجي.

اها هڪ انساني ڪمزوري ۽ نفسياتي ڳالهہ ڏٺي وئي آهي تہ مسافريءَ ۾ — خاص ڪري واپس ورڻ وقت ڪيترن جو برداشت جو ماندو ختم ٿيو وڃي. ڀوءِ ڪٿي ڪو حاجي هجي يا واپاري، جهازي هجي يا ٽورسٽ — هنن مون ملهائڻ وارا جوڙائي آخري ڏينهن ۾ حساس ۽ چڙچڙا ٿيو پون ۽ وتندا وڙهندا. خاص ڪري اسان جا جهازي تہ موٽڻ وقت هتان مان پيا ويندا آهن. ۽ جيئن جيئن جهاز ڪراچي کي ويجهو پهچندو آهي تہ ظاهر آهي تہ گرمي بہ وڌندي آهي — جيڪا پڻ پنهنجو اثر ڏيکاريندي آهي.

هر جهاز تي، هر دفعي، موٽڻ وقت ننڍا وڏ فساد، جهيڙا جهٽا ۽ غلط فهميون ٿينديون رهن ٿيون. ٻوءِ هڪ دفعو جهاز ڪراچي پهچي ويو، هرڪو گهر هليو ويو تہ هن کي انهن گذريل ڳالهين تي خود تعجب ۽ کل ايندي. موڪل تي لهڻ وقت، نموني خاطر ٻڌهندڙن لاءِ اهڙو ڪو جهڳڙو فساد ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪندو آهيان پر بيڪار رهندو آهي. هن دفعي ارادو ڪيو هوم تہ جيئن ئي ڪا اهڙي ڳالهہ ٿيندي تہ سمنڊ تي ئي لکي وٺندس. هن وقت اسانجو جهاز OUTWARD JOURNEY ختم ڪري واپس ڪراچيءَ ڏي وڃي رهيو آهي. جپان ڇڏي ڏينهن ٿي ويا آهن ۽ جهاز، سچو ڏکڻ چيني سمنڊ جهاڳي سياڻ سينگاپور وٽان لنگهندو ٻوءِ سري لنڪا ٻيٽ جي هيٺان ڦيرو ڪائي مٿي ڪراچيءَ، وڌيڪ ڏهن ڏينهن بعد پهچندو.

هيستائين ڪيترين ئي انڊين لنڊيون زباني ڏي وٺون

۽ غلط فهميون ئي ڇڪيون آهن، جن جي فقط ٿوري گهڻي خبر پئجي سگهي آهي. سواءِ هڪ جهڳڙي جي جنهن ڪري گذريل ٻه ٽي ڏينهن ڪافي ڇڪتاڻ رهي ۽ ان ڊرامي ۾ منهنجو به ڪردار اچي وڃي ٿو. ان ڪري شروع کان آخر تائين پڙهندڙن جي دلچسپيءَ لاءِ سربستو احوال لکڻ جي ڪوشش ڪريان ٿو. مختلف ڪردارن سان ڪيترو انصاف ۽ پنهنجي طرفداري ڪئي اٿم سا هڪ الله کي خبر.

ٽيون ڏينهن ٻلر ڪالپوءِ ٿوري دير بوٽ ڊيڪ تي چڪر هڻي، دستور موجب مٿي برج تي چيف آفيسر سان ڪچهري لاءِ ويس ته ساڄي پاسي واري ونگ ۾ ڪڇي ڊيڪ سرنگ، هڪ پٺاڻ خلاصي ۽ سڪاني، چيف آفيسر جي سامهون ڪجهه بحث ڪري رهيا هئا. مون سمجهيو ڪو سندن ڊيڪ جو مسئلو هوندو سو ويجهو وڃڻ بدران پري کان ئي چيف آفيسر کي ”هيلو“ ڪري، پاسيرو ٿي، چارٽ روم ۾ اچي پنج ڏهه منٽ چارٽ تي بيٺس. جهاز ان وقت تائيوان ٻيٽ جي سامهون ١٢٠ کن ڊگريون ڊگهائي ڦاڪ تي ۽ ويهه کن ڊگريون ويڪرائي ڦاڪ تي هو. ٻارهين کان چئين بجي واچ وارو سيڪنڊ آفيسر، پينسل جي نشان سان جهاز جي چئين بجي واري پوزيشن تي چوڪڙي ڏاهي ويو هو. ۽ ٻارهين بجي واري پوزيشن تي نشان خاطر ننڍو سج، ٿرڊ آفيسر ڏاهيو هو.

پڪار ڪڍي سندس هڪ چهنب چئين بجي واري پوزيشن تي رکيم ۽ ٻي ٻارهين بجي (NOON) پوزيشن تي رکي، پوءِ نقشي جي پاسي تي ڏنل اسڪيل تي ماپيم، ته اهو مفاصلو پوري هڪ ڊگري ٿئي ٿيو. يعني جهاز چئن ڪلاڪن ۾ هڪ ڊگري يا سٺ ميل هلي رهيو آهي. معنيٰ جهاز پندرنهن ناٽ (ڪلاڪ ۾ پندرهن ناٽيڪل ميل) ڪري رهيو آهي. هن پراڻي جهاز لاءِ اها رفتار چڱي آهي. چارٽ روم جي دريءَ مان ڏٺم ته چيف آفيسر اڃا ڪنهن فيصلي ۾

رڌل هو. مٿي آسمان ۾ نهار ڪيم. سج لهڻ کي چند منٽ ٿيا هئا ۽ وينس ۽ مارس سيارا صاف نظر اچڻ لڳا. ويگا، ڪيوپلا، حمل، بيٽل جيوز ۽ ٻيا ڪيترا تارا ڳهرا ٿي رهيا هئا. اڄان چيف آفيسر ڪي انهن جي سائيٽ وٺي حساب لڳائڻو هو ته جهاز سنڊس واچ ۾ ڪهڙي رفتار سان هلي رهيو آهي ۽ ڪٿي پهتو آهي. سو وٽيڪ اتي ترسڻ بدران، سيڪنڊ انجنيئر جي ڪئبن ۾ هليو آيس جتي سيڪنڊ انجنيئر ۽ اليڪٽريڪل انجنيئر پنکن جو حساب ڪري رهيا هئا ته جهاز تي ڪنهن ڪنهن وٽ پنکا آهن ۽ ڪنهن ڪنهن وٽ نه، جو جو هاڻ جهاز گرمي واري پٽي ۾ گهڙي چڪو هو.

هي جهاز جيتوڻيڪ سينٽرلي ايئرڪنڊيشنڊ آهي، پر ڪنهن وقت گهٽ گرمي جي حالت ۾، يا ايئرڪنڊيشنڊ خراب هجڻ جي حالت ۾، جهازين کي پنکا ڏنا ويا آهن. اڳئين سفر ۾ هڪ ٻه پنکا گهٽ هئا، جن جي اڳئين چيف انجنيئر آفيس ۾ شڪايت ڪئي هئي ۽ آفيس وارن هن دفعي اجازت ڏني هئي ته ڪنهن به بندرگاهه مان ڇهه پنکا وٺي سگهو ٿا. سو جپان ويندي وقت، هانگ ڪانگ مان ڇهه پنکا ورتا ويا هئا. تن ڏينهن ۾ سيءُ هو، سو ڪنهن به پنکو نه گهريو هو. ان هوندي به اليڪٽريڪل انجنيئر کي چيو هوم ته هڪ هڪ ڪان پڇي، جن وٽ نه هجي، انهن کي ڏئي ۽ انهن پنکن جو اڪلاءُ ڪري. پر انهن ئي ڏينهن ۾ ونچن، جنريٽر ۽ انجڻ روم جي هڪ بلوئر تي ايترو ته ڪم نڪري پيو جو ٻنهي اليڪٽريڪل انجنيئرن کي فرصت نه پئي ملي، جو آيل پنکا — جن جا پرزا الڳ الڳ ٿيل هئا — تن کي اسيمبل ڪري ورهائي سگهن.

ليون چولون ڏينهن، جيئن ئي اوڪيناوا پيٽ پٺيان ڇڏيوسين ته گرميءَ پڪو ڪٽي زور رکيو ۽ صبح کان هڪ آڌ وارو مٿو کائي ويو ته گرمي آهي، پنکو ڪونه الم. سيڪنڊ انجنيئر چيو ته ڪيڊريل وائيجهن شڪايت ڪانه ڪئي هئي.

في الحال ڪيس هڪ ٻنڪو ڏنو ويو ٻچاڪاچا لاءِ شام رکيسين. ان کي ڏسي يڪدم هڪ لٻڪ خلاصي ٻه سيڪنڊ انجنير وٽ آيو هو، جنهن کي چيو ويو ته ڪلاڪ ٻه ترس ته ان سلسلي ۾ حساب ڪتاب ڪري ڏکو سيٺي کي ڏيون ٿا. آئون ٻه ان وقت سيڪنڊ انجنير جي ڪئبن ۾ ويٺي ويٺس ۽ پڇيا ڪيم ته اڳئين دفعي ڪنهن ڪنهن وٽ هو. اليڪٽريڪل انجينر ٻه لٿون آيل هو. سيڪنڊ انجنير ٻڌائين جو هو تنهن چيو ته گذريل سفر ۾ ته شايد سيٺي وٽ هئا ٻر هڪ آگ وارو جيڪو موڪل تي لٿو هو، سو شايد پنهنجي سامان سان گڏ ٻنڪو ٻه کڻي ويو آهي يا ته هن وٽ هوندو ئي ڪونه. ۽ ڳوليو ان ڪري نه هوندائين جو ڪئنابا ۾ هئاسين ۽ اتي ٿڌ هئي. ايتري ۾ سرنگ کي ڳوليو ويو ته سندس مالڪن يعني ڏي تيل وارا ۽ ٻي آگ وارن کان پڇا ڪري ته اڳئين دفعي ڪيترا ٻنڪا هئا.

ٻيڪ سرنگ ۽ انجڻ سرنگ مختلف ڪاتن جا ڪمدار سمجھا ڪيا. روز سيڪنڊ انجنير ۽ چيف آفيسر پنهنجي ڊپارٽمينٽن جي سرنگن کي ڪم ٻڌائيندا آهن. جي سڀ ڏينهن جي رپورٽ شام جو اچي ڏيندا آهن. سوان وقت ۽ جيسين انجڻ سرنگ معلوم ڪري اچي ٽيسين اسان ايئر ڪنڊيشن بابت سوچڻ لڳاسين ته هلايون يا نه. جنريٽرن تي اڳهين ڪافي Load هو ۽ ايتري گرمي نه هئي جو اي-سي هلايو وڃي. جيڪو گهٽ ۾ گهٽ چاليهه ڪلوواٽ وڌيڪ لوڊ چڪيندو ۽ جنريٽرن جا ايگزاسٽ ٽيمپريچر ٻه ڪافي وڌندا ۽ ساڳي وقت انجڻ روم جي گرمي تي وڌيڪ اثر وجهندا جا اڳهين ئي ٽيتاليهه ڊگري سينٽيگريڊ تي پهچي چڪي هئي. ۽ ظاهر آهي، جيڪي انجنيئر، ڊيزل مڪينڪ تيل وارا انجڻ روم ۾ ڪم پيا ڪن انهن کي تڪليف ٿيندي. ۽ هونءَ ٻه A . C اسان انجنيرن لاءِ فائدي واري شيءِ نه آهي - جو هڪ ته ان جي هلڻ سان وڌيڪ مشين جي نگهباني ڪرڻي

ٿي پوي ۽ ٻيو انجڻ روم جي سخت گرمي مان نڪتل A . C ڪمرن ۾ يڪدم گهڙڻ سان بيمار ٿيڻ جو سبب آهي. اها انجنيئرن جي خودغرضي واري ڳالهه آهي جو اسان جي فائدي جي ڳالهه ناهي ته ان کي ليکيون ڪونه ٿا. بهرحال اهو فيصلو ڪيو ويو ته اڄ ٿي ڪونه ٿا هلايون، هڪ ٻه ڏينهن رکي پوءِ هلائينداسين. ايتري ۾ چيف آفيسر جو فون سيڪنڊ انجنيئر ڏي آيو، جو هن ريٽ هو. ان وقت شام جا ساڍا سته ٿيا هئا.

چيف آفيسر: يار اسان جي بدن کي گرمي لڳي رهي آهي. هڪ خلاصي ٻنڪي لاءِ آيو آهي.

سيڪنڊ انجنيئر: يار تون واچ ختم ڪري اٺين بجي مون وٽ اچ ته حساب ڪريون ته ڪنهن ڪنهن وٽ ڪونهي. اٺين هر ڪنهن جي چوڪ تي ڪيس ڏٺو ويو ته ڇهه آيل ٻنڪا ته پورا نه ٿيندا ۽ پوءِ سمنڊ تي ٻيا ڪٿان ايندا.

چيف آفيسر: يار سرنگ مون وٽ آيو هو ته گرمي آهي. يا اي- سي هلايو وڃي يا پنکا ڏنا وڃن.

سيڪنڊ انجنيئر: اها ڳالهه ئي غلط آهي. ايندي وقت ڏهه ڏينهن سنگاپور ۾ ۽ چار پنج ڏينهن ملاڪا - اسٽرئٽ مان لنگهندي لڳا هئا تڏهن به اي- سي ڪونه هئي هليو، ٻر ٻنکي نه هجڻ جي ڳالهه ڪنهن ڪان نه ٿي ڪئي. بهرحال تون هيٺ اچ ته زوبرو ڳالهه ٻولهه ڪريون ٿا.

سيڪنڊ انجنيئر مون رکي چيو: "هونءَ ته A.C ڪٽي هلايون ها، ٻر هاڻ اها جي ڳالهه آهي داداگيري واري ته A.C هلايو يا ٻنکو ڏيو ته A.C آڱوٺو هلندو. ۽ مولسان سرنگ واري مٿين ڳالهه ڪيائين جا مونکي به نه وڻي جو ٻئڪ سرنگ ڪجهه ٻاڻ کي واقعي داداگير ئي سمجهي رهيو هو ۽ چيف آفيسر لٺون ۽ ڪم جو ايترو تجربيڪار نه هجڻ ڪري سرنگ هن تي حاوي ٿي لڳو، جو هن ڪان اڳ جيان ايندي وقت سرنگ جو هڪ ٻيو به ان قسم جو مظاهرو مونکي ياد آيو:

جهاز جپان ڏانهن ويندي وقت، سنگاپور کان ست ميل ڪن اڳ خراب ٿي پيو. خراب ته اڳهين هو، پر پروگرام اهو هو ته جپان پاڻ پاڪنگ دوران اتي جي شپ يارڊ کان اهي خرابيون دور ڪرائينديون. پر هاڻ ٽن مان هڪ جنريٽر جواب ڏيئي ويو، پيو اڳهين خراب هو ۽ هلڻ لائق نه هو ۽ ٽيون اڪيلي سر جهاز جو لوڊ کڻي نٿي سگهيو. سو جهاز ڪلڪي سمنڊ ۾ بيهاري ڇڏيوسين ۽ ٻه ڏينهن ٻه راتيون لڳاتار جهاز جا انجنيئر خراب جنريٽر تي ڪم ڪندا رهيا. آخر جهاز هلڻ لائق ٿيو. جنهن تنهن جي دل ۾ اهو هو ته جهاز سنگاپور کان ستر اسي ميل اڳيان خراب ٿيڻ بدران سنگاپور ۾ ٿئي ها ته اهي ٻه ڏينهن انجڻ ڊپارٽمنٽ کان سواءِ باقي جهازين کي ته گهمڻ ڦرڻ جو موقعو ملي وڃي ها. بهرحال هاڻ ته سنگاپور وٽان جهاز ڦيرو ڪري مٿان جپان ڏي وڃڻو آهي ۽ جي هينئر به اهاني بهاني سنگاپور جهاز کي ترسايو وڃي- جو اها سستي جڳهه آهي ۽ خريداري به ڪري سگهجي. سو ايندي ويندي انجنيئرن کان سندن ڳڻاءِ ۽ پيا پڇندا رهيا ته سنگاپور وڃڻ جو آسرو آهي يا نه.

بهرحال- آئون ۽ سيڪنڊ انجنيئر بلڪل خوش نه هئاسين ته جهاز سنگاپور وڃي جو اسانجا جهازي- انجنيئر توڙي ڊيڪ آفيسر، جهازن کي اهاني بهاني، ماضيءَ ۾ سنگاپور، هانگ ڪانگ، جبرالٽر، عدن، لاس پاماس ايترا دفعا وٺي ويا آهن جو هاڻ امرجنسي ۾ ويندي به آفيس وارن کي شڪ لڳڻ لازمي ڳالهه آهي.

جنريٽر ٺهي راس ٿيو. في الحال ڪا خرابي نه هئي ۽ فيصلو ڪيو ويو ته سڌو جپان هلبو. اها ڳالهه ٻڌي ڪيترن کي ڌڪ ٿيو ته سڌ پنڌ تي سينگاپور آهي ۽ ان جي ايترو ويجهو لنگهي وڃجي ٿو جو رستن تي موٽر ڪارون هلنديون پيون نظر اچن، پر اتي ڪلاڪ پن لاءِ به ترسبو ڪونه.

پمپ ۽ ٻي مشينري هلائي، لنگر کڻي اڳتي وڌڻ لڳاسين. جنريٽر صحيح ٺئي هليو پر سندس بيرنگ جي تيل جو دٻاءُ آهستي گهٽجي رهيو هو. سيڪنڊ انجنيئر سان بہ صلاح مشورو ڪيم تہ سينگاپور تائين ڏسون ٿا جي ايترو بہ پريشر رهيو تہ ٺيڪ آهي نہ تہ گمان واري حالت ۾ اڳتي نڪري پوڻ وڏو جوکم ٿيندو. مونکي رڳو اهو الڪو هو تہ STAND- BY جنريٽر تہ صفا ڪم جو نہ هو جو ڪٿي امرجنسي ۾ هلائجي. ۽ هڪ دفعو سنگاپور اڪري ماڻهو ڏکڻ چيني سمنڊ ۾ ڪوڙيو تہ پوءِ الله ئي مالڪ آهي جو پري پري تائين نہ ڪنارو نہ اوهي واهي. ۽ ڏکڻ چيني سمنڊ انهن ڏينهن ۾: الله ڏي ۽ بندو سهي. دنيا جي خراب سمنڊن مان هڪ هوندو آهي. جي انجڻ بند ٿي وئي تہ جهاز ان خراب سمنڊ اهڙو ڪڏائيندو جو پاڻ کي سنڀالڻ بہ جنجال ٿي ويندو.

ايتري ۾ سنگاپور اچي ويو. ڪپتان کي لنگر ڪيرائڻ لاءِ چيم جيئن گهٽ ۾ گهٽ سنگاپور ۾ پنهنجي جهازران ڪمپني جي آفيس ۽ ڪنهن ورڪشاپ سان وائرليس ذريعي ڳالهه ٻولهه ڪري سگهان. ڪپتان کي پنهنجي ڪئبن ۾ گهرائي فيصلو ڪيوسين تہ بنا مرمت جي نہ هلنداسين. ايتري ۾ ريڊيو آفيسر پنهنجي ريڊيو روم مان ڀڄندو آيو تہ ڪراچي هيڊ آفيس کان ريڊيو ذريعي هي نياپو مليو آهي. نياپو پڙهيوسين تہ ان ۾ هو تہ جهاز کي سنگاپور ترسائي مرمت ڪرايو ۽ انشورنس ڪمپني جي سروير کي بہ گهرائي ڏيکاريو جيئن بعد ۾ هن کان نقصان جو خرچ پڪو وٺو وڃي.

اسان خوش ٿياسين تہ اهو سٺو ٿيو جو آفيس وارن بہ ساڳيو فيصلو ڏنو. ۽ اڃان اسان ٻئي منهنجي ڪئبن ۾ ويٺا هئاسين ۽ ٻي ڪنهن کي ان بابت اڃان نہ ٻڌايو هئوسين تہ ايتري ۾ چيف آفيسر ڪپتان کي اچي پنهنجي ليڪ سرنگ جي اها ڳالهه ٻڌائي تہ هو ٿو چوي تہ جهاز خراب آهي تہ سنگاپور ترسايو ڇو نٿو وڃي. اسانکي حياتي پياري آهي.

ڪپتان پڌي باه ٿي ويو ۽ ٻاهر نڪري سرنگ کي ڪافي چنڊ ڪيڍيائين ته اسان ته ٻارن ٻچن سان SAIL پيا ڪريون توڪان وڌيڪ اسان کي خيال آهي ۽ اسان ئي ان ڳالهه لاءِ جوابدار آهيون.

پوءِ اسان تعجب کائيندا رهياسين ته هي ماڻهو آهي ڪيئن. ڪپتان ڪجهه چيف آفيسر تي به ڪاوڙيو ته هن اهڙي پير ڏني آهن جو ايتريقدر مٿي تي چڙهي ويا آهن. خياتي پياري هجڻ ڪان وڌيڪ سنگاپور گهمڻ جو شوق همراه کي ماندو ڪيو آهي.

بهرحال، اها ڳالهه بيڪ سرنگ جي ورتي ڏيان ۾ آئي ته هي ٻاڻ کي داداگير ٿو سمجهي. يا ته چيف آفيسر چاڙهيو اٿس ته بئي ڊپارٽمينٽ يعني انجڻ ڊپارٽمنٽ خلاف ڏنو ٿئي. ۽ اي. سي هوندءَ ڪو شرافت سان چوي ها ته ڪٽي هلائجي ها، پر هاڻ نه هلندو جو هوندءَ به ضروري ناهي قاعدي (آرٽيڪل) مطابق هلائڻ. باقي پنهنجا جن وٽ ناهن، انهن کي ملڻ جو حق آهي.

چيف آفيسر جي ٻون کي ڏه منٽ به نه ٿيا هوندا جو ساڳيو بيڪ سرنگ سيڪنڊ انجنيئر جي ڪئبن ۾ اچي زور زور سان پنهنجو گهرڻ لڳو. هو نشي ۾ ٽٽ هو. ان ڪري هن سان وڌيڪ ڳالهائڻ بدران ڪيس چيو ويو ته ٿون هل ته پنهنجو چيف آفيسر جي معرفت موڪليون ٿا. هو نڪري ته ويو پر خلاصين کي پڌائڻ ۽ هنن جي همدردي حاصل ڪرڻ لاءِ دانهون ڪندو ويو ته چا آفيسرن لاءِ پنهنجا آهن چا اسان انسان نه آهيون وغيره وغيره هي اهي ڊائلاگ آهن، جي ڪجهه عرصو اڳ هيٺئين عملي کي ڀڙڪائڻ لاءِ لڳايا ويندا هئا. جيئن اسان وٽ سياستدان زبانن يا فرقن جي آڙ وٺي، جذباتي عوام کي ڀڙڪائي پنهنجو مطلب ڪيندا آهن. ۾ بيڪ سرنگ جو، هيٺئن اهو نعرو هلي نئين سگهيو جو ڪجهه سالن ڪان جهاز جا خلاصي ۽

آفيسر، ٿوري گهٽ هڪ جهڙيون سهولتون هيٺ آهن. کاڌو، پيتو،
رهائش، دوا درمل وغيره وغيره. پر اسانجو سرنگ، دانهون
ڪري اهي نعرا هڻندو رهيو. ايتري ۾ ڪجهه جونيئر انجنيئر
۽ آڳ وارا، هن کي ورندي ڏيڻ ۽ جهيڙي کي مچائڻ لاءِ
نڪري نروار ٿيا. پر سيڪنڊ انجنيئر کين سمجهائي واپس
ڪئبنن ۾ موڪليو ته هو نشي ۾ آهي، سو هينئر هن سان
ڳالهائڻ بيڪار آهي. ۽ پيو ته قانون کي اُين هٿن ۾ کڻڻ
نه کپي.

مون ٽيسين، ڪئپٽن کي فون ڪري حالات کان آگاهه
ڪيو. ڪپتان سخت هن تي ناراض هو ته هو سيڪنڊ
انجنيئر جي ڪئبن ۾ سڌو ڇو ويو. چيف آفيسر ٻڌايس ته هو
نشي ۾ آهي شايد. پر شراب تي هڪ ته بندش پيو ۽
سمنڊ تي آيو ڪٿان. ڪنهن جو اهو به رايو هو ته هن مڪر
ڪري اهو ڊرامو ڪيو آهي. ۽ سيڪنڊ انجنيئر چوائي ته
شراب پيئڻ جو بس اهوئي هڪ فائدو آهي ته جنهن کي وٺي ان
کي ٻئي، ڳاريون ڏجن ۽ پوءِ اهو چئي ڇڏي وڃجي ته آئون
نشي ۾ هوس. بهرحال اهو فيصلو ٿيو ته سرنگ کي معافي
وٺڻي پوندي.

بعد ۾ چيف آفيسر کي، جو منهنجي پاڙي واري ڪئبن
۾ رهي ٿو، سمجهايم ته ايترو ڳالهه کي وڌائڻ مان ڪوڙو
فائدو. آئون جڏهن شام جو برج تي ٿو وٽ آيو هوس، ته
پنهنجي جي ڳالهه مون سان ئي ڪٽي ڪرين ها. اهي ورهائڻ
لاءِ ته آيا آهن. هو ماڪوڙين پنهنجا داستان کولي ويهي رهيو
۽ آئون به سندس دل هلڪي ڪرڻ لاءِ ٻڌڻ لڳس:
”اليڪٽريڪل انجنيئر اسان جي ماڻهن کي تنگ ٿو ڪري.
ڪئبنن ۾ بلب فيوز ٿي ويا آهن ته اهي به نٿو بدلائي. ڪارگو
لائيٽن لاءِ به رلائي ٿو ته خراب کيس ورڪشاپ ۾ پهچايون
وڃن. ۽ انجن روم ۾ جڏهن به ڊيوٽي انجنيئر کي فون ڪري

اليڪٽريڪل انجنير کي موڪلڻ لاءِ چئون ٿا ته ڊيوٽي انجنير هر وقت اهو چوي ٿو ته تيل وارو والدو کولهي. پنهنجو سڪاڊ ـي موڪلي ڏيو: ۽ ٽئنڪون پمپ ان ۽ آئوٽ ڪرڻ وقت به سيڪيورٽي انجنير نٿائيندو رهي ٿو ... وغيره وغيره.

اهڙي قسم جون شڪايتون سيڪنڊ انجنير ۽ اليڪٽريڪل انجنير به ڪجهه ڏينهن کان چيف آفيسر جون ڪري رهيا هئا ته چيف آفيسر، جو اڳئين مسافريءَ ۾ هنن سان، سيڪنڊ آفيسر رهي چڪو آهي ۽ هن سفر ۾ آفيسرن جي ڪوٽا هجڻ ڪري پرمٽ تي ائڪٽنگ چيف SAIL ڪري رهيو آهي سو پاڻ کي سمجهي ٿو.

اليڪٽريڪل انجنير جي وڏيڪ پروموشن نه هجڻ ڪري ڏهن سالن کان هو ساڳي پوسٽ تي آهي جڏهن سيڪنڊ انجنير ۽ چيف آفيسر، جونئر انجنئر ۽ ڪئڊيٽ اوان هئا. سو ظاهر آهي ڪجهه نفسياتي طرح به اهو ماڻهو بيزار ٿو رهي ۽ ڪجهه وڏيڪ عزت ٿو چاهي ۽ ساڳي وقت اسانجو چيف آفيسر هڪ ته ننڍي عمر ڪري منحوس پاورتڻ ۽ ٻيو هر ماڻهو لئين پوسٽ تي پهرين VOYAGE عجيب گهبراهٽ جو شڪار رهندو آهي. مونسان چيف آفيسر ۽ اليڪٽريڪل انجنير، ٻئي مختلف جهازن تي هن کان اڳ به SAIL ڪري چڪا آهن، ٻئي سٺا نينگر آهن پر هن وقت هڪ ته غلط فهمي ڪري ۽ ٻيو مسافري جي ڏک ڪري— جو واپسي تي گهڻو محسوس ٿئي ٿو، ٻنهي جي چڙچڙي ۽ حساس طبيعت ٿي پئي هئي. بقول هڪ جهازيءَ جي، ته ڳالهه ۾ ڪجهه ناهي، پر گهڻا ڏينهن ٻاهر رهڻ ڪري، هاڻ سڀ گهر ٻار ڪي، يار دوستن کي ياد ٿا ڪن. ۽ ٻيو ٿڪا به سيني جا ڪڇي ويا آهن سو ان ڪري به چڙائپ آهي. هڪ دفعو جهاز ڪراچي پهچي سڀ تازا توانا ٿين ۽ پوءِ جهاز نڪري ته ڏس ڪيئن سڀ کير کنڊ ٿيو ٿا وڃن.

چيف آفيسر کي مون پنهنجي منوَن سمجهايو تہ اهڙي ڪا ڳالهہ ناهي . اهڙي دشمني اليڪٽريڪل انجنيئر يا ڪو ٻيو تڏهن رکي سگهي ٿو جڏهن هُن کي چيف انجنيئر ڪان ڪو اشارو مايل هجي. پنهنجي دل بلڪل صاف آهي ۽ آئون ڪڏهن بہ نہ چاهيندس تہ ذاتي جهيڳڙو يا آفشل طرح ڪو جهيڙو يا رنڊڪ، جهاز جي هلچل ۾ پيدا ڪري. جهاز ڪافي پراڻو آهي ۽ گذريل سفر جو بہ ڪيترو ڪم رهيل آهي سو اليڪٽريڪل انجنيئر انجڻ جي مشينري پنهنجي سئي لڳا رهن تا ـــ هڪ موٽر اوور هال ڪن ٿا تہ مٿان ٻي رڪان ٿو. ان ڪان علاوه بندرگاہ ۾ ونچن جي حالت تہ اڪين سان ڏسو وينا تہ اهڙيون خراب آهن جو جپان ۾ ورڪ شاپ وارن بہ انڪار ڪري ڇڏيو تہ مرمت نہ ڪنداسين . نيون وڃي لڳرايو. سو اهڙين مشينرين کي هي ٻئي پراڻو اليڪٽريڪل انجنيئر آهي جو منهن ڏيو وينو آهي ۽ ڪم ڪڍي ڪمپنيءَ جو ڪيڏو خرچ بچايو وينو آهي. نتيجي ۾ هن کي وقت نٿو ملي جو لائيٽن ڏي ڌيان ڏئي. بلب بدلائڻ ۾ چا هي. آئون خود بہ پاڻ ڪندو آهيان. چئين تہ تنهنجو بلب بہ بدلائي ڇڏيندس ۽ جيسين انجڻ روم جو تعلق آهي تہ هو واقعي اليڪٽريڪل انجنيئر ڏي تيل وارو موڪلي نہ سگهندا جو بندرگاہ ۾ بہ مشينري هلندي رهي ٿي ۽ سڀ مشغول هوندا آهن. ۽ اهو هر جهاز تي دستور آهي تہ اليڪٽريڪل انجنيئر کي، ليڪ جي ڪم لاءِ سڪاڻي کولڻ ويندو آهي ۽ ٽئنڪن کي ڀرڻ ۽ خالي ڪرڻ ۾ منهنجا خود پورين ڏينهن ڪان، سيڪنڊ انجنيئرن کي اهي INSTRUCTIONS هئا تہ جيئن تون چوندين تيئن توسان سان ساٿ ڏيندا. جيئن تون ڄاڻون آهين ڪاڪارگو رکائڻ ۾ ڀل چڪ ٿئي تہ STABILITY لاءِ جهاز کي سڌو ڪرڻ خاطر پاڻي يا تيل ڪابي ساڄي يا اڳيان پويان ٽئنڪن ۾ ٽرانسفر ڪندا رهندا. پر حقيقت اها آهي جو اهو ڪم ايترو حد ڪان

وڏي ريو جو مون ٻاڻ جهليو مان تہ ڪجهہ خيال سان تيل ترانسفر
ڪريو خاص ڪري ٻاڄن جي معاملي ۾. جو تيل جا ڊورا ڏٺا
ٻہ ٻاهر هليا ويا تہ جپان جي قانون مطابق، ڪمپنيءَ تي لکن
جو ڏنڊ پئجي ويندو ۽ ساڳي وقت انجنير بہ جپاني ڪورٽن
۾ گهليا رهندا. ان هوندي بہ اليڪٽريڪل انجنير کي بہ
سمجهائي ڇو ڇڏيان.

اليڪٽريڪل انجنير بہ ان تي ميڙيو ويٺو هو تہ هي چيف
آفيسر ڳالهائڻ جو بدتميز آهي ۽ بيڪ سرنگ کي بہ هن
موڪليو آهي، سندس بي عزتي ڪرڻ لاءِ. مون کيس بہ
سمجهايو تہ اهڙي ڳالهہ ناهي ٻاڻ ۾ ٿي وڃو ۽ ڪئپٽن خود
محسوس ڪيو آهي تہ واقعي چيف آفيسر جي غلطي هئي جو
سندس ماڻهو — بيڪ سرنگ کي ائين نہ وڃڻ کپندو
هو. جيڪڏهن نشي ۾ نہ هو تہ سنئين سڌي غلط ڳالهہ هئي ۽
جي نشي ۾ هو تہ هيڪاندي غلط ڳالهہ تہ جهاز تي جڏهن
شراب جي جهول آهي تہ اهو آندو ڪنهن ۽ هن پيتو ڇو—؟
۽ هاڻ ڪئپٽن اهو فيصلو ڪيو آهي تہ بيڪ سرنگ سياڻي
توهان کان معافي وٺندو.

ٻئي ڏينهن صبح ساڻ چيف آفيسر فون ڪيو تہ بيڪ
سرنگ هن وٽ ويٺو آهي ۽ معافيون پيو وٺي.

”بس يار توهان پنهنجو ٻاڻ ۾ ٿي وڃو.“ مون چاهيو
ٿي تہ هاڻ اها ڳالهہ جلد ختم ٿي وڃي ۽ خاص ڪري سرنگ
غلطي محسوس ڪئي آهي تہ پوءِ بس.

اهو سڀو ڏينهن روزمره وانگر ڪم هلندو رهيو. منجهند
وقت ڪپتان، چيف آفيسر ۽ سيڪنڊ انجنير هڪ ئي وقت
مون وٽ اچي ڪتا ۽ ڪوڪ پيئندي مختلف ڳالهين تي
خبرچار هلندي رهي: ”جهاز جي اڄ جي رفتار تہ سٺي آئي
آهي. سڀاڻ ڏکڻ چيني سمنڊ ختم ٿي ويندو ۽ سنگاپور
پهچنداسين“.

ڪجهه مذهبي مسئلا ته اسلام ۾ طلاق بعد ڀار ٻيءَ جا چوڻا تين - ۽ ڇو نه ماءُ جا ؟ قيامت جي ڏينهن ماءُ جي نالي سان ڇو سڏيو ويندو. ڪجهه سياسي ڳالهيون: آمريڪا غلط گهوڙن تي شرطون هڻي رکي ۽ سندس حشر ايران، تائيوان، ويتنام کان ڏکڻ ڪوريا تائين ساڳيو آهي.

بهرحال هڪ ٻئي ڏاري سڀ ماڻهن لاءِ اٿي ويا. شام جو سيڪنڊ انجنيئر وري آيو ۽ ڪجهه دير ٻٽالر فيڊ پمپ ۽ اسٽرن ٽيوب جي GLAND بابت ٻڌائيندو رهيو ته LEAKAGE وڌي وئي آهي ۽ ڪراچي پهچڻ سان ڪو نئون گهرائي هيٺ سمنڊ ۾ لاهي وڌيڪ پيڪنگ وجهڻي پوندي، وغيره وغيره. ان بعد چوڻ لڳو.

”هاڻ هڪ غير سرڪاري مسئلو:-“

”ڪهڙو--؟“ ڪلهي پڇيو ماڻس.

”مسئلو اهو آهي ته سرنگ معافي نه ورتي آهي“.

” يار صبح چيف آفيسر چيو ته ڀتي ته سرنگ معافيون ڏيو وئي“.

”اهو چيف آفيسر فقط توهان کي چيو آهي ۽ سرنگ اسان وٽ نه آيو آهي ۽ شايد نه وٺڻ چاهي ٿو. مونکي ته ڪا FEELINC ناهي ۽ هينئر مون وٽ جونئر سڀ وفد ناهي آيا ۽ هڪ جذباتي نوجوان (نفٿ انجنيئر) ته ايترو به چيو ته چيف انجنيئر صاحب رڪو حڪم ڪري. ۽ انجڻ کي بند ڪري جهاز کي روڪي ان ڳالهه جو فيصلو ڪيو وڃي. اسان هر ساٿ ڏيڻ لاءِ تيار آهيون.

مون ڪلندي ورائيو مانس ته فيصلو پنهنجي جاءِ تي، ۽ غريب ڪمپنيءَ جو ڪهڙو ڏوهه جو جهاز کي بيهاري ڪيس نوٽ وجهجي. باقي سرنگ معافي نه ورتي ته بوءِ به ڳالهه ضرور ٿيندا. نه ته هو هر هڪ کي ظاهر آهي چوندو وتندو ته منهنجو هي رعب آهي جو انجنيئر ۽ ٻيا ڪ آفيسر به منهنجي

هٿ ۾ آهن.

سيڪنڊ انجنيئر ويو ته ڪئپٽن کي فون ڪيم ته هيڏانهن اچ ته چانهه پيون، سو پهچندو آيو تـه خيريت تـه آهي. ڪيس سيڪنڊ انجنير واري ڳالهه ٻڌايم ۽ ٻڌايم ته منهنجو فيصلو ڪيو سين ته ٻيڪ سرنگ ضرور معافي وٺي نه ته سڀان هرڪو پنهنجو ٻاڻ فيصلو ڪندو رهندو. ڪپتان منهنجي ڪئبن مـان ئـي برج تي فـون ڪري چيف آفيسر کـي چيو تـه ميان ٻيڪ سرنگ کي اچان ڪجهه نه چيو اٿئي جـو معافي ولـي . هـن ٻڌايو تـه هينئر هينئر ڪيس وري گهرائي چنڊ ڪڍي الـم ۽ معافي لاءِ وڃي پيو. ۽ هن اچي ورتي.

ان بعد ڪپتان سان گـڏ ڪجهه ان مسئلي جي چنڊ چاڻ ڪئي وئي تـه خبر پئي تـه ان سڄي شيطاني چرخي پٺيان ڳڙ جي آڱر لڳائڻ وارو ريڊيو آفيسر هو جنهن جـي چيف آفيسر سان نـٿـي ٺهي. هـن ٻيڪ سرنگ کـي چيف آفيسر خـلاف ڀڙڪائي موڪليو ته تنهنجو صاحب ڪهڙو آهي جـو توهان جو خيال نٿو رکي. چيف آفيسر جي وري اليڪٽريڪل انجنير سان لڳل هئي تنهن موقعي مان فائدو وٺي ٻيڪ سرنگ کي تنل ئـي اليڪٽريڪل انجينر ڏي موڪليو پـر اتفاق سان سيڪنڊ انجنير ۽ آئون به ان وقت وينا هئاسين. رري جونئرن کي غيرت ڏيارڻ ۾ به ريڊيوآفيسر جو هٿ هو. جنکيجيتوڻيڪ سڄي قصي جي خبر نه هئي پـر هن، هنن اڳيان وڃـي اهڙيون لهجون رکيون ۽ MOB - MENTALITY پيدا ڪئي جـو ڪوڙ لاءِ آماده ٿي ويا. پر ان سڄي قصي ۾ CREDIT ڪئپٽن کي ڏيڻ کپي جنهن سڄي معاملي کي سلجهائي ڇڏيو ـ ۽ سلجهائي به اهڙو ڇڏيو جـو ٻئي ڏينهن کان سڀ کير کنڊ ۽ ڪمال اهو جو چيف آفيسر جي شادي جو ڏينهن به ٻئي ڏينهن تي اچي ويو ته سيڪنڊ انجنير جـو برٿ ـ ڊي به ساڳي ڏينهن تـي جو سيڪنڊ انجنير چيو ته ڪيڪ ٺاهي ٿو ڪارايان تـه چيف

آفيسر ڪلفي ٺاهڻ لاءِ اڳواٽ ڪير ڪاڙهڻ لڳو. ان وقت جهاز سنگاپور وٽان لنگهي رهيو هو.

سنگاپور ڪان اسان جي آفيس وارن وائرليس تي اسان کي ٻڌايو ته ڪراچي هيڊ آفيس مان ٽيليڪس آيو آهي ته سڄي دنيا ۾ تيل جي قيمتن ۾ ڦير ڦار اچڻ ڪري موجوده حالتن مطابق سنگاپور ۾ وري به تيل سستو آهي سو جهاز جي ٻي سفر جو تيل به هتان ئي هينئر ئي وٺي وڃو.

انڊي ڪي گهرجي هڪ اڌ، هتي ٻئي ٽئي مليون. اسان به اهوئي ٿي چاهيو ته ڪجهه منزل هٽي اڳ پهچجي. جپان ڪان نڪتي پڪ ساهيءَ ڏهه ڏينهن ڪن ٿي ويا هئا. يڪدم ائنڪر ڪيرائي پائلٽ جو انتظار ڪيو ويو جنهن جهاز کي ڪٽي اندر سنگاپور ۾ ٻڌو. ڊيوٽي وارن ڪان علاوه ٻيا سڀ ڪمپنيءَ جي لانچ ۾ شهر گهمڻ ۽ فلمون ڏسڻ هليا ويا. ۽ ٻئي ڏينهن جڏهن جهاز هليو ته عملي جي وچ ۾ اهڙو امن ۽ شانتي هئي جهڙي گهوٽ ڪنوار جي وچ ۾، شاديءَ ڪانپوءِ - ڪجهه ڏينهن لاءِ.

اوهان جي پنهنجي
دي ٽائم فوٽوز
هيرآباد، حيدرآباد
فون نمبر: 32405

محمود - ع - پٺاڻ

خوشبوءِ جو زهر

اها شام مان ڪڏهن به وساري نه سگهندس، جڏهن تون اوچتو ئي اوچتو منهنجي دل جي دنيا ۾ چپڪي سان هلي آئي هئينءَ. بسنتي رنگ جي جوڙي ۾ تون ڪيڏي نه خوبصورت لڳي رهي هئينءَ. مان پنهنجي دل روڪي نه سگهيس ۽ جڏهن مون توکي ٽڪيٽ ڏني ته بي اختيار تنهنجن مخروطي آڱرين کي ڇهي ورتم. ان لمس ۾ ڪهڙو جذبو هو، مان اڃان سوڌو سمجهي نه سگهيو آهيان. تون لنڊن وڃي رهي هئينءَ. مونکي خبر هئي ته تون وري مونکي ڪونه ملندينءَ. هتان هزارين ميل دور هلي وينديئنءَ. تنهنجي سرير مان هڪ عجيب سرور ڏيندڙ مهڪ اچي رهي هئي. منهنجي دل چاهيو ته اها مهڪ اٽ رڪجي وڃي ۽ مان ان کي زندگيءَ ڀر محسوس ڪندو رهان. پر مونکي ڪهڙي خبر هئي ته اها خوشبو منهنجي زندگيءَ ۾ زهر بڻجي ويندي ۽ مان ان ۾ گهٽجي ختم ٿي ويندس. تو واري فلائيٽ، ٻئي ڏينهن صبح جو وڃڻي هئي ۽ مان تنهنجي هڪ جهلڪ ڏسڻ لاءِ ايئر پورٽ تي پورو هڪ ڪلاڪ اڳ ۾ پهچي ويو هوس. مان انتظار ۾ لائونج تي ويٺو هوس، جيئن جيئن فلائيٽ جو وقت ٿيندو پئي ويو، تيئن تيئن منهنجي دل جي ڌڙڪڻ تيز تر ٿيندي پئي وئي. تون آئينءَ ڪيڏي نه مختلف هئينءَ. شلوار قميص بدران، پينٽ ۽ جرسي پاتل! جيئن ئي تون مون وٽان پاس ٿيئينءَ ته هڪ مانوس مهڪ مونکي وڪوڙي وئي ۽ مان تنهنجي حسن جي طلسم سحر ۾

مٿو ٿـي ويس. تـو اڳتـي وڌي ڪنڌ ورائـي ڏٺـو. ٿنـو
تنهنجين نيلنگون اکين سان منهنجي نظر ٽڪرائي ۽ مان پٿر
جـو بت بڻجـي ويس تـو مون کـي ” هـاءِ “ چيو ۽ مـان
بي بس توکـي تڪـي رهيو هـوس. ڪيـڏي مهل تـون
جهاز تـي سوار ٿيـن ۽ ڪيڏي مهـل جهاز اڏامـو. بس مان
بي حس خلائن ۾ تڪي رهيو هوس. هوش تڏهن آيم، جڏهن
عاشيءَ مونکي اچـي جهنجهوڙيو. ”اي خانصاحب! ڪهڙي
سوچ ۾ آهين. تنهنجيخواهش توکي پائلٽ ڪون بنائيندي،
بس ڪر بابا آسمان تان لهي زمين تـي اچ“. ۽ مان تنهنجي
تصور مان نڪري واپس دنيا ۾ هليو آيس. تون ڪير هئينءَ
ڪاٿان آئينءَ ۽ ڪيڏانهن وئينءَ، پر اها مهڪ جڏهن به ايندي
اٿم ته منهنجون راتيون ۽ ڏينهن حرام ٿي ويندا آهن. تنهنجون
مخروطي آڱريون، تنهنجون ڪنول جهڙيـون اکيون، تنهنجا
لب، تنهنجي گـوري رنگـت، چند لمحـن ۾ منهنجي وجود
۾ سمائجي ويندي آهـي ۽ مان پنهنجا هوش ۽ حواس وڃائي
ويهندو آهيان. ڪاش تون ائين وڃڻ لاءِ نه اچين ها. ڪاش
مان ان جڳهه تي نه هجان ها جت ماڻهو چند ساعتن لاءِ ايندا
آهن ۽ وري پنهنجن منزلن ڏانهن رمي هليا ويندا آهن ۽ مان
انهن جي واٽن ڪان بـه بي خبر رهجي ويندو آهيان. مون هاڻي
ان هنڌ بيهڻ ڇڏي ڏنو آهي. مان انهن هنڌن تي ڪونه ويندو
آهيان جتان تون گذري هئينءَ. ڪڏهن ڪڏهن خدا کان دعا
گهرندو آهيان ته اي خدا تو اهو جذبو ڇو پيدا ڪيو هو. ماڻهو
ائين ڇو چوندا آهن ته محبت زندگيءَ جو سڀ کان خوبصورت
احساس آهي. محبت زندگيءَ جـي حسين خوشبو آهي ۽ ان
جي ڪري هن دنيا ۾ رنگيني آهـي ته پوءِ پلا ائين ڇو آهي
ته مان محبت ڪرڻ جـي باوجود تشنه لب آهيان مـان بيقرار
آهيان. منهنجو وجـود مونتي هڪ بـار مثل آهـي. ۽ دنيا
مونکي خبطـي ۽ ديوانو سڏي ٿـي. اهو به پڪو اٿم ته محبت

تعمير آهي. پر منهنجي دنيا ڇو ويران آهي.

تون الهه ڪٿي هوندين؟ مان شايد توکي ياد به ڪونه هوندس، پر جيڪڏهن تو ڪنهن سان محبت ڪئي هوندي ۽ تون ان کان جدا هوندين؟ ته مونکي يقين آهي ته تنهنجي زندگي پڻ اداس هوندي. ڪاش هن دنيا جا عالم ۽ محقق هن راز کي پروڙي وٺن ۽ محبت جي معني کي صحيح لکن ته پوءِ شايد دنيا محبت جي مهڪ کي زهر سمجهڻ لڳي.

نيڪ تمنائون

پاران

سيد ڪاش جننگ

ائنڊ پريسنگ فيڪٽري

سکرنڊ

غلام نبي مغل

ڪارو تر

ماني کائيندي کائيندي، اوچتو هن جي هڪ اک سڙيل، ننڍڙي، ڳول داغ تي وڃي کتي. ماني هئي ڪڻڪ جي، رنگ هوس اڇو اهو ڏسي، گلڻ جي دل ۾ آنڌمانڌ ٿيڻ لڳي. نوران جي ڳوڏن تائين ڪنيل سٿڻ جا پائنچا، اڇيون اڇيون ٽنگون، ۽ ساڄيءَ ٽنگ جي بڪيءَ تي چمڪندڙ ڪارو تر ياد اچڻ لڳس. ڳرهه نڙيءَ کان هيٺ نٿي لٿس، ماڳهين کائڻ بدران ڪلهوڪي ڳالهه ياد اچڻ لڳس.

نوران جي ڳوڏن تائين ڪنيل سٿڻ جا پائنچا، اڇيون اڇيون ٽنگون، ۽ ساڄيءَ ٽنگ جي بڪيءَ تي چمڪندڙ ڪارو تر سندس ليٽڻ جو انداز...دلو پير ۾ رکيو هو، هڪڙي ٽنگ ڳوڏي تائين پاڻيءَ ۾ ٻڏل، ٻي ڪناري تي ڇپر تي رکيل، اکين ۾ ڪجل، سينڌ نڪتل، ڦٽي کيل ڳاڙها چپ، جن تي مرڪ بس، ڳالهه هئي اها، جنهن گلڻ کي پريشان ڪري ڇڏيو. مڙس جي ماني زهر ٿي پيئي. آخر هو به انسان هو. وڏي ڳالهه ته نوجوان به هو. نوران کيس ڏاڍي وڻڻ لڳي هئي. گلڻ پاڻ حيران هو ته ”هي مون کي ڇا ٿي ويو آهي! نوران، جنهن کي مون ڪڏهن ڪنڌ ورائي ڪين ڏٺو، سا هينئر چوڏس ۾ سمائجي ويئي آهي؟ سوچيندي سوچيندي گلڻ رڳو انهيءَ ڳالهه کي پهتو ته ”پيلي، نوران جي ڪاري تر مون کي پاڻ تي چريو ڪري ڇڏيو آهي!“

هن کي ائين ڪم سم ڏسي، ماڻس چيس، ”توکي ڇا ٿي

ويو آهي؟ ماني به نه کائين!“ ايتري ۾ پٽس به ڪنهن ڪم سانگي ايتري ۾ پٽس به ڪنهن ڪم سانگي اچي نڪتو، تنهن اهو ٻڌي چيو، ”ماني اٿس پيءُ تي ۽ موچڙو اٿس گهٽ، سو ڇو کين ٿيندو سڪيلڌو؟ آءٌ پيو ڏسانس: جي ڏسي ورتو مانس، ته اڳيون پويون ڪسرون ڪڍي ڇڏيندوسانس!“

پٽس ٻڪ شڪ ڪندو هليو ويو، پر هيءُ همراهه ماڪُهين منهن سڄائي اٿي ڪڙو ٿيو. ماڻس ابا پٽ ڪندي رهي، پر هي ٻڌي ڪٿي ٿو. بوڇڻ رکيائين ڪلهي تي، جتي وڌائين پير ۾، ڪهاڙي هٿ ۾ کڻي، گهران نڪري ويو.

گهران ته نڪتو ڪانئين ڪرڻ لاءِ، پر سيني ۾ باهه جي ڄڀي لڳي پيئي هيس، سا ڪٿي ٿي آرام ڪرڻ ڏئيس. ايتري ۾ ڏٺائين ته لطيفان، پيرن ۾ ڇير پيل، ڇم- ڇم ڪندي، ڪچا پير ڪائيندي پيئي اچي. گلڻ گهٽيئي پاڻ بچائڻ جي ڪوشش ڪئي ته ڪنهن ريت هن کان بچان، پر اکيان هوءَ به ڪا استاد گڏيس، ماڪُهين اڳ وٺي اچي بيٺيس.

”ڪيڏانهن پيو وڃين، گلڻ؟“ لطيفان ڏاڍي ناز وچان پڇيس.

”شهر.“ گلڻ آهستي جواب ڏنس.

”منهنجي لاءِ ڇا آڻيندين؟“

”هي پيري پيسو خير آهي، باقي--“

”باقي باقي ڪجهه نه، رڳو هڪ ريشمي رومال، عطر جي شيشڙي، ۽ ڪجهه سوپاريون ضرور وٺي اچجانءِ.“

ائين چئي هوءَ پنهنجين ٻڪرين جي ڌڻ ڏانهن ويئي هلي، ڇاڪاڻ جو ماڻس اچي اٿ سهڙي هئي.

رومال ۽ عطر! امنهن به اٿس رومال ۽ عطر جهڙو! گلڻ پاڻ ئي پاڻ کلڻ لڳو.

جيئن پئي اڳيان وک کنيائين، تيئن سندس خيال وڌيڪ

ٻوڙندا ويا. گلڙ کي وري نوران جو ته ياد اچڻ لڳو— ڪارو ته! گلڙ کي هڪ ڪٽڪو ڏيڻ لڳو: شايد نوران سائس سان ڳالهائڻ به پسند نه ڪري، ڇو جو هن ڪيس ڪهڙي نه خراب نموني ڇڙٻيو هو. ويچاريءَ ڪيترا نياپا هڻ موڪليس، پر هن ڪنڌ ورائي به ڪونه ڏنس. هن کي ته بس لطيفان جي لنؤن لڳي پيئي هئي.

لطيفان!

. لطيفان، نوران کان وڌيڪ سهڻي آهي. لطيفان جي چپن ۾ گلاب جي گلن جهڙي تازگي آهي. سندس گول گول وڏيون اکيون، وڏي پيشاني، گلابي رنگ واري ساڄي ڳل تي تر... پر نوران جي اڇيءَ اڇيءَ، سنهڙن سنهڙن وارن سان پرپور ٻڪيءَ تي چمڪندڙ ڪارو تر، لطيفان جي ڳل جي تر کان وڌيڪ ڪشش رکي ٿو. نوران جو تر... تر ته ڪولهي، ڄڻ ڪنهن ريگستان جي وچ ۾ مٺي پاڻيءَ جو چشمو!

لطيفان کي گلڙ سان محبت هئي، ۽ محبت به ڇو نه هجي، پنهنجي شاديءَ جي ڳالهه ذري گهٽ پڪي هئي پر هاڻ گلڙ کي افسوس ٿيڻ لڳو هو.

انهن ئي خيالن ۾ گلڙ اڳيان وڌندو رهيو. ڪهاڙي ڪلهي تي، ٻوڇڻ ڇيلهه ۾ ٻڌو پيو هوس. پر سندس خيالن جو مرڪز هو نوران جو ڪارو تر!

هلندي هلندي، گلڙ کي پير هيٺان نوران ڏسڻ ۾ آئي. گلڙ ته ڇڻ وري نٿين سر سندس سونهن تي اکين چڪن ڏي پيو. هوڏانهن هن به، پير کي ٽيڪ ڏيو، ڪپڙا پير اهڙي انداز سان پٽي ڪاڻا جو گلڙ ڇڻ ڪسجي ويو. ڳاڻ کي گهٽوئي روڪيائين، دل کي آٿت ڏنائين، پر همراهه آخر وڃي اڳيان بيٺس.

”ڪير؟ گلڙ! هتي ڪيئن آيو آهين؟ لطيفان پيلي ۾ اٿئي!“

”تون به مون تي چٽرون ٿي ڪرين!“

”مان ڪير آهيان جو توتي ڇڙون ڪنديس.“
اهو ٻڌي، گلڻ ٿڌو ساهه ڀريو.
”ٿدا ساهه ڀيو ڀرين، ڇــو، لطيفان ڪو ٻيو وڇــي ڳوليو آهي ڇا؟“
”ڳوڙي ڳوڙيءَ لطيفان جو ناڻو ڇو ڏي وئين؟“
”ٻيو ڪنهن جو وٺان؟“
”انهيءَ جو، جا منهنجين اکين ۾ توکي ڏسڻ ۾ ايندي.“
ايتري ۾ هڪـڙي ڇيلي اچـــي نوران سان راند ڪرڻ لڳي. راند ڪندي ڪندي، سندس سٿڻ جو پائنڇو ڳوڏي تائين مٿي کڄي ويو. بس، گلڻ گهوريوئي اهو ڏي. اهائي اڇل اچـي ٽنگ، ٻڪيءَ جـي ۾ چمڪندڙ ڪارو تر! اهو ڏسي، نوران شرمائجي ويئي ۽ جلدي پائنڇو هيٺ ڪري ڇڏيائين.
شام ٿيندي ويئي. گلڻ ڪائين جي پيري ڪٽي اچـي گهر پيڙو ٿيو. بس، پوءَ ته ماڻس تي باهه ٻاري ڏنائين ته ڪيئن به ڪري نوران سان شادي ڪرائينم.
”مٺا، مون ڪـي بدنام ٿيڻو آهـي ڇا؟ هوڏانهن ڪالهه به لطيفان جي ماءُ انهيءَ ڳالهه ڪي ڇوريو هو!“
”ڇٽينس تـه ڏيءَ رکي پاڻ وٽ، اسان ڪـي گهرج ناهي. تون اڄ نوران جي گهر وڃ.“
”ڪو ڳهيلو آهين!...“.
”بس، جيڪو آءٌ چوان ٿو، سوسمجهه پٽرتي ليڪ آهي.“
ويچاريءَ ماءُ ڪـي اچي آنڌمانڌ لـي تـه هاڻ ڇا ڪري.
هوڏانهن پٽس ترڻتپائي ڇڏيا هئس. مڙس سان ڳالهه ڇوربائين، سو ته اڳي ئي ڪو پريو ويٺو هـو. ماڪهين کهاڙي ڪاهيَ تـي رکي ڇوڻ لڳو، ”ڇا ڪٿي ڳالهه آهي. اڇا تـه پنڌ بـه آهي پري ۽ پيري به آهي ڳري سياڻي چوندءَ تـه پوري ڳـوٺ سان ٻرٽاءِ! آءٌ چوان ٿو، هن حراميءَ کي اصل گهران تڙي ڪيڍي ڇڏينس! اڄاڍـو ڇٽن ۾ ٻچڙي ٿيندين ءَ.“ ماڻس جا تـه اهـو ٻڌي ٽپ ئي ٽري ويا، پـر هوڏانهن گلڻ بـه اٽندي وينهندي

ڏي وڌيس. آخر جيجل جي روح ڇڪي ڏني، سو هڪڙي ڏينهن لنگهي ويئي نوران جي گهر. ٿوري دير ترسي، وري جو گهر آئي ته گلڻ کي ڏسندي شرط چيائين ته "ابا، مبارڪون هجنئي اڳين خميس تي مڱڻو اٿئي نوران سان!" گلڻ اهو ٻڌي اصل خوشيءَ منجهان ٽپا ڏيڻ لڳو، ۽ "واه ڙي اما، واه!" چئي ڪڍي ٻاکر پاتائينس.

لطيفان جو ٻڌو ماڳهين خميس تي مڱڻو، سو ويچاريءَ جا طاق ئي لڳي ويا. گهڻئي هٿ هنيائين، گلڻ کي آزيون نيزاريون ڪيائين، پر گلڻ ته ڪنن ورائي به ڪين ڏنس.

اڃا مڱڻي ٿئي مهينو کن به نه لنگهيو هو، ته گلڻ وري ماءُ تي ٻاهه ٻاري ڏني ته اڳئين چنڊ تي شادي ٿئي.

شاديءَ کي ٻه هفتا گذري چڪا هئا. گهوٽ ۽ ڪنوار، ٻئي خوش. ماءُ، پٽ کي خوش ڏسي ٻئي صدقا ڪيئا. گلڻ جا ڏينهن عيد مثل هئا، ۽ راتيون ته سندس خوابن جو تعبير هيون.

نوران جي اڇيءَ اڇيءَ ٻڪيءَ تي چمڪندڙ ڪارو تر- تر ته ڇا! سڄي ساري نوران ئي هميشہ لاءِ سندس ٿي چڪي هئي. گلڻ اهيءَ وچ ۾ تر کي ڪيترائي پيرا ڏسي چڪو هو. ڪڏهين ڪڏهن چوندو هو ته "نوران، ننڍي هوندي جيڪو مون توکي ساڄي ٽنگ ۾ پٿر هنيو هو، اهيءَ جو نشان ته ڏيکار." نوران، مشڪي، ڏاڍيءَ نزاڪت وچان سٿڻ جو پائنچو مٿي کڻندي هئي ته گلڻ پٿر جي نشان کي ته ڏسندوئي ڪونه هو، پر اڇي ٻڪيءَ تي سنهڙڙ وارن جي وچ ۾ ڪاري تر کي ڪيتريءَ دير تائين ڏسندو رهندو هو. نوران هن کي ائين گهوريندي ڏسي پڇندي هيس، "ڇا پيو ڏسين؟" گلڻ کي ڇرڪ ڪو ننڊ مان هوشيار ڪري ڇڏيندو هو، ۽ جلدي چوندو هو، "نه نه، ائين ئي ڏٺم." اهو ٻڌي، نوران ماٺ ٿي ويندي هئي، ۽ گلڻ کي ڏاڍي حيرت سان ڏسندي هئي.

هڪڙي ڏينهن گلڻ منجهيءَ تي ويٺو هو. اسيءَ جو لوڏو، ٻاجهر جي ماني اڳيان رکي هيس. نوران هيٺ ويٺي هٿ منهن ڌوتو. منهن ۽ هٿ ڌوئي، نوران پير ڌوئڻ لڳي. جيئن نوران سٿڻ جو پائنڇو مٿي ڪنيو، ته گلڻ جي نظرن اڳيان وري ٻه اڇيون اڇيون ٽنگون، ۽ ساڄيءَ ٽنگ جي ٻڪيءَ تي چمڪندڙ ڪارو تر اچي ويو. گلڻ جون اکيون وڃي تر ۾ کتيون. وري هيڏانهن هوڏانهن ڏٺائين — ماڻس ويٺي هئي، نه ته اٿي وڃي تر چميس ها. ايتري ۾ نوران گوڏن تائين ٽنگون ڌوئڻ لڳي.

گلڻ کي اهو ڏسي ڏاڍو عجب لڳو ته اُهو تر ٻاڪي ڀوڻ ڪري هڪ داغ وانگر مٽجي ويو —

"اڙي، هيءُ ڇا؟"

"جي —" نوران ڏانهس ڏسي چيو.

"هيءُ تر ڪيڏانهن ويو؟"

"تر؟ هيءُ ته هترادوهو. آءٌ ڪجل سان ٺاهيندي آهيان."

"ڇو؟" ڪرهه گلڻ جي نڙيءَ ۾ اٽڪي پيو.

"بس، مون کي وڻندو آهي. لطيفان جي پنيءَ تي مون تر ڏٺو هو، اهو ڏسي آءٌ به ٺاهڻ لڳيس."

اهو ٻڌي، گلڻ ويچاري جون مٿيون منجهي ويون، ۽ ڪجهه سمجهه ۾ نه ٿي آيس ته ڇا ڪري. اڃا گلڻ اتي ئي ويٺو هو، ته ڏٺائين ته نوران سامهون کٽ تي ويهي، ڪجل سان وري ٻه پنهنجيءَ اڇيءَ ڇيءَ ٽنگ جي ٻڪيءَ جي وچ ۾ ساڄيو تر ٺاهڻ لڳي.

بدرالدين اڇڻ

پيار ۽ پتني

هو صاحب بيگ ۽ چلي ڪوليءَ کان ڪٽائيندو، فرسٽ ڪلاس جي ٽڪيٽ وٺي بولان ميل تي اچي لاڙڪاڻي کان چڙهيو. ڪوليءَ پنهنجو بل پنج واڌو ڏهه روپيه گهريو. پڇڻ تي معلوم ٿيو ته پنج روپيه نارمل في ۽ ڏهه روپيه مهانگائي الائونس، پر ان جي موٽ ۾ مالڪ کي هڪ عدد ويهڻ جي سيٽ مفت. اها هئي ڪولين جي ڪرامتن جي جهلڪ، ڪوليءَ جي ڪرامت ۽ مالڪن جي حجامت.

نويد صاحب ڪراچيءَ جي هڪ ڪاليج ۾ ادب جو استاد هو ۽ موڪل پوري ٿيڻ تي اوڏانهن وڃي رهيو هو. شايد سندس وڏن جا ٽڪر اگهاڙل هئا جو کيس نوڪريءَ طرفان ڪابه پابندي ۽ پريشاني نه هيس. ڪاليج ۾ استاد ضرور هو، پر ڪڏهن به پلجي ڪو ڪتاب اٿلائڻ جي ضرورت محسوس نه ڪئي هئائين ۽ ان ڪري نه وري ڪو ڪتاب ئي خريد ڪندو هو. پاڻ کي مهذب بنائڻ لاءِ ڪڏهن ڊان وٺندو هو ته ڪڏهن جنگ، ڇاڪاڻ ته مهيني کان پوءِ وڪڻڻ مهل اٽي جيترا پئسا نڪري ايندا هئس. جاسوسي ۽ رومانوي ڊائجسٽ وٺڻ جو ته ڪوڏيو هو.

گاڏي هلڻ ۾ باقي ڪجهه گهڙيون مس هيون ته سامهون واريءَ سيٽ تي سيٺ گلاب ۽ سندس نوجوان ڌيءَ اچي ويٺا. سرلا جو رنگ گهونگهٽ وانگر هو، ۽ ان مان سندس حسن

۽ جوانيءَ ليڪڙا ڇڏي ڇاتا.

سيٺ گلاب ۽ نويد صاحب جيئن تہ هڪ ئي تعلقي جا هئا ۽ سندن هڪ ٻئي سان گهڻ ڀلائي ٻڌريان ئي هئي، ان ڪري نويد سيٺ گلاب سان آڇيان ڪئي ۽ منزل جو معلوم ڪرڻ گهريو. سيٺ جواب ڏنس تہ ڪراچيءَ ٻيا وڃون، ۽ اجهو هيءَ منهنجي ڌيءَ سرلا آهي، جنهن کي ڪراچيءَ ۾ ليڪچرر جو آرڊر مليو آهي.

سيٺ گلاب وڌيڪ ڳالهائيندي، نويد کان پڇيو تہ توهان بہ تہ ڪراچيءَ ۾ استاد آهيو، ڀلو ٿيو جو ملي ويا ۽ اميد تہ اسان جي رهنمائي ڪندا. نويد کين پڇڻ ڏياريو تہ پريشان ٿيڻ جي ڪا ضرورت ناهي، آءٌ توهان جي مڪمل رهنمائي ڪندس. آخر تہ ڳوٺائي آهيون، اهو تہ ڪو وڏو ڪم ئي ناهي. توهان کي جيڪڏهن منيءَ ۾ رهڻ جي جاءِ نہ هجي تہ منهنجو غريب خانو بہ حاضر آهي. سيٺ ڏاڍو خوش ٿيو ۽ نويد صاحب جا ٿورا مڃڻ لڳو.

ايتري ۾ گاڏي رواني ٿي وئي. ڪجهہ وقت گذرڻ کانپوءِ نويد سيٺ سان وري گفتگو شروع ڪئي ۽ آخر پنهنجي منشا مطابق سڌو سرلا سان مخاطب ٿي پڇيائينس تہ توهان کي ڪهڙي ڪاليج ۾ مقرر ڪيو ويو آهي. سرلا شرمائيندي وراڻيو تہ گورنمينٽ گرلس ڪاليج...... نويد معني خيز مسڪراهٽ سان سرلا کي دلجاءِ ڏيندي چيو تہ اهو ڪاليج تہ منهنجي گهر جي ويجهو آهي، سائين ڪندو سڀ سٺائي ئي ٿيندي.

گاڏيءَ ۾ ٻيا مسافر بہ اچي ڪڙڪيا، ان ڪري نويد صاحب فقط سيٺ سان ئي ڪچهري ڪندو رهيو، ان جا اڳهہ ۽ پاڻ جي بازار جا احوال اوريندو رهيو. ائين ٿيو لڳي تہ نويد بہ سيٺ جي کهول مان هو.

گاڏي دادو ۾ اچي بيٺي، چانهہ سوڊا وارا الهارا ڏيندا

رهيا، نويد يڪدم ٽي ڪوڪو ڪولا گهرايون، ٻچي ٻوٽي ڪندي گرميءَ جي شڪايت ڪئي. حالانڪ ايتري گرمي نه ڪونه هئي پر اندر جي اڻ جو نه علاج ئي ڪونهي. نويد اندر ئي اندر ۾ پچندو رهيو، پڄرندو رهيو ۽ خيالي پلاءَ پچائيندو رهيو.

اوچتو نويد جو خيال پنهنجي گهر پهچي ويو، جتان هو سانجهيءَ مهل نڪتو هو. سندس پتني سڪينه جا آلا نيڻ ۽ اداس چهرو هن جي اکين آڏو ڦري آيو. آس نراس جا نيارا ۽ سوزگداز جا سنيها، سون جي تعداد ۾، نراس نيڻن مان، ٽي ويءَ جي سگنلس جيان الئما ڏئي نڪري رهيا هئا. ايتري ۾ نويد جي ڪنن ۾ سندس وڏڙي ٻيبيءَ جا پاتا لفظ "ڪوا حافظ" (خدا حافظ) ۽ ٽاٽا (ٽاٽا) گونجڻ لڳا ۽ ننڍڙي پٽڙي جي موهيندڙ مرڪ اکين آڏو تري آئي. نويد ڇرڪ ڀريو ۽ ازخود لاحول ولا جا لفظ سندس زبان مان نڪري ويا ۽ هن وري پنهنجون شڪاري نظرون، سنگمرمر جي واديءَ جو سير ڪرڻ ۾ سيڙائي ڇڏيون. سيرڪندي. واس وٺندي هو اٽي دريءَ ڏانهن ويو. اتي ٿڌڙي هوا کائي، وري اچي مٿن سان لڳو ۽ ويڪري ٻچيءَ منجهان درشن پائي ڪندو رهيو.

ڪينٽ اسٽيشن تي لهڻ شرط، نويد وڃي ٽيڪسي ڪري آيو ۽ مهمانن سوڌو پنهنجي جاءِ تي اچي پهتو. ڇي ٿورو آرام ڪريو. هٿ منهن يا شنان پاڻي ڪري هلون ٿا ڪاليج.

نويد تڙ پاڻي ڪري سڄي رات جو ٿڪيل من ۽ تپيل تن ٺاريو. هڪ ڪن پائولبر جو هٽي، سؤ گرين جهتري ڪريم ٺڪي، ڪپڙا پائي ڪلون اسپري جي به خوب پيڙي پوڙيائين! ڇڻ سڄي پاڙي کي واس وٺائڻو هوس. ان وچ ۾ سرلا سان به ڀائلاڪ بازي ۽ ڏند ٽيڙ پئي ڪيائين. سيٺ جي سمجهڻ جو امڪان گهٽائيندي، ڀان اخبار کي اکين آڏو آڻي ڪجهه ڏاڍيان

پڙهڻ لڳو، جيڪو هن طرح هو:

”مس! يو آر ماءِ سوئيٽ گيسٽ ته بي. اٽ از گريٽ آنر آن مي. سو پلز فرسٽ ڊئين رز يومنگ انڊ ڪچر لاسٽ“.

سرلا چپن ۾ مسڪرايو ۽ اکين کي نوائيندي اقرار ڪيو، نويد جون ان مهل واڇون ويڪريون ٿي ويون ۽ مڇان پڻ ۾ ڏهه منٽ ڏيکارڻ لڳيون.

نويد ٽيڪسي ڪري پهريائين ڪاليج پهتو. پيونلي رپورٽ ڏياري، مهمانن کي وٺي سڌو ڪيفي جهان ۾ لنچ لاءِ پهچي ويو. لنچ کائي اتان ئي ويجهو بمبينو سئنيما ۾ انگلش فلم تي اچي پهتو.

سيٺ گلاب ڏاڍو حيران هو ۽ نويد صاحب جي انسان دوستيءَ جا ٻئي ڏيک پريائين ۽ شڪرانا ٻئي ادا ڪيائين. چوته نويد سيٺ کي اهو ٻئي ٻڌايو ويو ته هي وڏن شهرن جا آداب هوندا آهن ۽ منهنجو اخلاقي فرض به ته آهي. چاڪاڻ ته ڳوٺائي جو ٿياسين ۽ مزيد سرلا ۽ آءٌ ته هم پيشه به ٿياسين، ان ڪري منهنجو اهو فرض آهي.

سيٺ گلاب ٻئي ڏينهن ڪنهن مٽ مائٽ جي تلاش ۾ ويو. نويد سرلا کي ڪاليج تائين ڇڏائڻ ويو. رستي ۾ هن سنگ مرمر جي بت کي دل ئي دل ۾ ڪيترائي سجدا ڪيا ۽ حسن جي ديوي وينس کي درد فراق جون داهون ٻڌي ڪيون ته: در آيو دان، اسان جو ئي پل ڪر. ڪاليج ختم ٿيڻ وقت نويد اچي در جهليو ۽ سرلا کي وٺي ڪيفي پايونيئر ۾ وچي وجيٽيبل پش جا خوب مزا ورتائون. ڳالهين دوران نويد اچي داستان محبت کوليو. جنهن ۾ حسن جي ديويءَ جي خوب خوشامد ڪيائين. سرلا، نويد طرفان پنهنجي اهڙي تعريف ۽ تعظيم ٻڌي موهجي پئي ۽ اهڙي طرح سان هنن هڪ ٻئي کي ڪٿي اکڙين ۾ جاءِ ڏني، ڏيهه ڪان اڪي روز ان هنڌ تي ملڻ جو وعدو ڪيائون.

سيٺ گلاب سرلا کي هڪڙي منز رت رهائـي ٻاڻ ڳوٺ روانو ٿي ويو.

سرلا ۽ نويـد جـي ڳالهـي ونڌي آڪهاڻـي تائين پهتي. حياءَ ۽ شرم جا پردا ولـب واري مانڊي جيان پراڻا ٿي ڦاٽي ويا. جوش ۽ جوانيءَ جا جذبا رنگيائي لهرن جيان تيز ٿي ويا. ان طرح سان هو ٻئي هڪ ٻئي جـي ايترو ته ويجهو اچي ويا جو فرق ئي مٽجي ويو ۽ ڪثرت وحدت ۾ بدلجي وئي.

نويد کي ڳوٺ کان آئي اٺائـي مهينا گذري ويا هجن. پلا هن کي فرصت هجي تـه گهر وارن کـي بـه يـاد ڪري. سندس زندگيءَ جا ڏينهن انتظارن ۾ ۽ راتيون اوسيئڙي ۾ گذرنديون رهيون. آخر گهران تـار پهتس. سـرلاءَ نويد گڏجي ڳوٺ روانا ٿي ويا.

نويد گهر پهچڻ شرط ايترو ته گرم ٿيل هجي جو لڳي پيو تـه اسڪيل مل منجهان پوريائين چڙهـن کي پچائي ڪڍيو ويو هجي. گهر ۾ ٺمجوڻ اچي وڌائين. ڪنهن ڳالهـه تـان انڊ وڌي سڪينه جي ته خوب مرمت ڪيائين. هوءَ ويچاري سڪ جي سڪايل ۽ محبت جي ماريل هنجهون هارڻ لڳي ۽ سانوڻ جي مينهن جيان ٺمي پئي. جيئن چوڻي آهي ته ڪنهن جي هڪ ڳوڙهي ڪرڻ ڪري هزارين دليون ٽڙيل هونديون آهن پر ڪي وري سچي عمر روئن پر اهو بيسود ٿي پوندو آهي. ان وانگر سڪينه جـي هـزارن ڳوڙهن نويد جـي دل موهڻ جي بجاءِ ونڊ ڪيس چيڙائي وڌو ۽ سڪينه کـي ٺڪ ۽ لتون هڻيون ڪيس در کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيائين، هوءَ ويچاري چائنٺ تان ڏاڍڙجي اچي دڪ ۾ ڪري. عين ان وقـت سيٺ گلاب نويد سان ملڻ خاطر در جي ٻاهران اچي چڪو هو. هـن ويچاريءَ سڪينه کي سهارو ڏئي اٿاري مٿي تي پوتي پارائي ته ايتري سـڪينه جـي پيرن ۾ اچـي برقعو ڪريو جيڪو نويد اندران اڇلايو هو. سـڪينه برقعو پائي اوچنگارون ڏيندي اچي پيڪي نڪتي.

سيٺ گلاب کي ڏاڍو درد رسيو ۽ هو نويد سان ملڻ بنا سڌو گهر موٽي آيو ۽ سرلا جي ڪمري ڏانهن رخ رکيائين، سرلا ته ڪمري ۾ موجود نه هئي، پر ڪمري ۾ هن جي ٽيبل تي هڪ خوبصورت البم پيو هو. گلاب سوچيو ته ڪراچيءَ جا فوٽو هوندا، ڪٿي البم کولي ته سرلا ۽ نويد جون تصويرون هيون. گلاب ٽپو ڏئي اٿيو ته سيني ۾ سنهڙو سور اٿيس. دل کي هٿ جو سهارو ڏئي ٻاهر نڪرڻ لڳو ته در وٽ ٽيليفون جي تار ۾ پير وچڙيس ۽ ڪري پيو بلڪل ائين جيئن نويد جي ٽڪي سان سڪينه ڇانئٽ تان ڪري هئي. سڪينه کي ته گلاب سهارو ڏنو هو، مگر گلاب کي ڪي سهارو ڏيڻ وارو ڪوبه نه هو.

٨٦

لاڙڪانه ڪيپ هائوس

شاهي بازار حيدرآباد • سنڌي ٽوپي جو اعليٰ مرڪز • بازار کان رعايت

LARKANA CAPHOUSE

SHAHIBAZAR HYDERABAD SIND

هميشه ٽوپي خريد ڪرڻ لاءِ اسان جي خدمت حاصل ڪريو

خيرالنساء جعفري

بندوق ۽ بيروزگاري

مونکي مليريا جي موسمي تپ وانگر هڪ دورو پوندو آهي جو جسم کي ٻارڻ بدران ذهن تپائيندو آهي (پاڻيان ٽي اهو پراڻو فقرو آهي پر هت لکڻ ضروري به آهي) ۽ آءٌ ان تپ جي تئو ڪان وڦلڻ لڳندي آهيان. يعني اجايون ۽ ابتيون سبتيون ڳالهيون! اجائي خيالي ٺٺب ۽ ڳالهه ڳالهه ۾ گٿن لفظن جو استعمال.

منهنجو مامو، جو عمر ۾ مونکان اٺ نئو سال وڏو، پر علم، تجربي، ذهانت، سمجهه مطلب ته هر ڏس ۾ مونکان گهڻو وڏو آهي، سو مونکي چوندو آهي ته، ”شعوري طور مون رڳو ٻن ماڻهن کي ڳالهه مان ڳالهه پيدا ڪرڻ جي صلاحيت ڏني. هڪ جسٽس ڪياني، جنهن کي قدرت اهو ’فن‘ عطا ڪيو جو هن نه رڳو ڏاڍي سليقي سان پورو ڪيو پر چڱو نالو به ڪڍيو ۽ ٻيو تون جڪم! جنهن کي قدرت ته ڪجهه نه ڏنو پر ’بدهضمي‘ ڪري اهو مرض پيدا ٿيئي. جنهن کي تو اڻگائي سان برباد ڪيو، جنهنڪري تون ڪجهه بدنام آهين ۽ ڪجهه ٿينديڻ“. (جو نياڻين نماڻين کي اهي ڳالهيون سهن ڪين ٿيون.)

آئون چوندي آهيانس ته، ”گهڻي بيوقوف آئون به ناهيان. پنهنجي مرض ڪري بڪ صرف انهن آڏو ڪندي آهيان، جيڪي منهنجي بيوقوفين جا بار سهي سگهن.“

پوءِ اها ڳالهه ٻي آهي ته ڪڏهن ڪڏهن ڪير سهڻ جو اهل آهي ۽ ڪير نه.

ان من گهڙتي ۽ کي جاچڻ لاءِ تجربي جي ضرورت پوندي آهي جنهن ۾ ”سهڻ واريون“ ۽ ”نه سهڻ واريون“ ٻئي درجي بندين اچي وينديون آهن. ’نه سهڻ وارا‘ مونکي بيوقوف سمجهي درگذر ڪندا آهن. (پنهنجي ڪشادگي نگاه باعث) ۽ ’سهڻ واري‘ Categary مونکي پنهنجين بيوقوفين جي هوندي به ڪجهه ڪجهه پائيندي آهي ۽ آئون به ڪين پيار ڪندي آهيان!

سو ڳالهه پنهنجي ٽي ڪيم، پر وڃان وري پنهنجي سامي جي ڳالهه

سيٺ گلاب کي ڏاڍو درد رسيو ۽ هو نويد سان ملڻ بنا سڌو گهر موٽي آيو ۽ سرلا جي ڪمري ڏانهن رخ رکيائين، سرلا ته ڪمري ۾ موجود نه هئي، پر ڪمري ۾ هن جي ٽيبل تي هڪ خوبصورت آلبم پيو هو. گلاب سوچيو ته ڪراچيءَ جا فوٽو هوندا، ڪڍي آلبم کولي ته سرلا ۽ نويد جون تصويرون هيون. گلاب ٽپو ڏئي اٿيو ته سيني ۾ سنهڙو سور اڀريس. دل کي هٿ جو سهارو ڏئي ٻاهر نڪرڻ لڳو ته در وٽ ٽيليفون جي تار ۾ پير وچڙيس ۽ ڪري پيو بلڪل ائين جيئن نويد جي ڌڪي سان سڪينه ڇانٽ تان ڪري هئي. سڪينه کي ته گلاب سهارو ڏنو هو، مگر گلاب کي ڪي سهارو ڏيڻ وارو ڪوبه نه هو.

—●—

٤٨٦

لاڙڪاڻه
ڪيپ هائوس

شاهي بازار حيدرآباد • سنڌي ٽوپي جو اعليٰ مرڪز • بازار کان رعايت

LARKANA
CAPHOUSE
SHAHIBAZAR
HYDERABAD
SIND

ٽوپي خريد ڪرڻ لاءِ هميشه
اسان جي خدمت حاصل ڪريو

خيرالنساء جعفري

بندوق ۽ بيروزگاري

سونکي مليريا جي موسمي تپ وانگر هڪ دورو پوندو آهي جو جسم کي ٻارڻ بدران ذهن تپائيندو آهي (پاڻيان ٿي اهو پراڻو فقرو آهي پر هت لکڻ ضروري بہ آهي) ۽ آءٌ ان تپ جي تتوَ کان وٺڻ لڳندي آهيان. يعني اجايون ۽ ابتيون سبتيون ڳالهيون! اجائي خيالي ڏنب ۽ ڳالهہ ڳالهہ ۾ گٿل لفظن جو استعمال.

منهنجو ماسو، جو عمر ۾ مونکان اٺ نتو سال وڏو، پر علم، تجربي، ذهانت، سمجهہ مطلب تہ هر ڏس ۾ مونکان گهڻو وڏو آهي، سو مونکي چوندو آهي تہ، ”شعوري طور مون رڳو ٻن ساٿين کي ڳالهہ مان ڳالهہ پيدا ڪرڻ جي صلاحيت ڏني. هڪ جسٽس ڪياني، جنهن کي قدرت اهو ’فن‘ عطا ڪيو جو هن نہ رڳو ڏاڍي سليقي سان پورو ڪيو پر چڱو نالو بہ ڪڍيو ۽ ٻيو تون جڪم! جنهن کي قدرت تہ ڪجهہ نہ ڏنو پر ’بدهضميءَ‘ ڪري اهو مرض پيدا ٿيئي. جنهن کي تو اڍنگائيءَ سان برباد ڪيو، جنهنڪري تون ڪجهہ بدنام آهين ۽ ڪجهہ ٿيندينءَ“. (جو نياڻين نماڻين کي اهي ڳالهيون سٺن ڪين ٿيون.)

آئون چوندي آهيانس تہ، ”گهٽي بيوقوف آئون بہ ناهيان. پنهنجي مرض ڪري بڪ صرف انهن آڏو ڪندي آهيان، جيڪي منهنجي بيوقوفين جا بار سهي سگهن.“

پوءِ اها ڳالهہ ٻي آهي تہ ڪڏهن ڪڏهن ڪير سهڻ جو اهل آهي ۽ ڪير نہ.

ان من گهڙتيءَ کي جاچڻ لاءِ تجربي جي ضرورت پوندي آهي جنهن ۾ ”سهڻ واريون“ ۽ ”نہ سهڻ واريون“ ٻئي درجي بندبون اچي وينديون آهن. ’نہ سهڻ وارا‘ مونکي بيوقوف سمجهي درگذر ڪندا آهن. (پنهنجي ڪشادگي نگاه باعث) ۽ ’سهڻ واري‘ Categary مونکي پنهنجين بيوقوفين جي هوندي بہ ڪجهہ ڪجهہ پائيندي آهي ۽ آئون بہ کين پيار ڪندي آهيان!

سو ڳالهہ پنهنجي ٿي ڪيم، پر وڃان وري پنهنجي ماسي جي ڳالهہ

اهي نڪتي. پهرين مامي جي ڳالهه پوري ڪري پوءِ پنهنجي ڳالهه ڪنديس. (شرط آهي ته وچان ڪا ٻين ڳالهه نه نڪري.) منهنجو مامو جو انتهائي هوشيار، عقل ۽ علم وارو آهي، پر نوڪري نه ملڻ ڪري سخت Furstreted آهي. ويٺي ويٺي ڪائڻ سان ته ڪجهه به ڪنهن پون سو به وري شاهاڻي انداز سان. ڪيس ڏسڻ وارو اهو ڪاٽو به نه لڳائي سگهندو ته مٿان ڪان ڇڪيل مڪيل هيءُ ماڻهو، جنهن ڪي پانهن ۾ ساڍن ڇهن سون جي 'بليڪي' ۽ هٿ ۾ ولائتي ۽ اٽلب سگريٽ جو دٻو، سو ڪو اندران بقول تاج بلوچ جي: 'انب جي ڪڪڙي وانگر صفا ڪو ايئن ڪو ڪاو هوندو!'

پنهنجون مسواڙ تي ڏنل جايون، دڪان ۽ ٻنيءَ جا واڌو پارا (پهرين واڌو ۽ هاڻي ضروري) وڪڻي وڪڻي (جي پاڻ هي پڙهي ته دل ۾ نه ڪري) سنڌي ادبي سنگتون سلهائيندو آهي. ڳرا ڳرا ڪتاب جيڪي سون پاريءَ ڪان بار وڪهي ڪنيا به نه ٿين، خريد ڪندو آهي. ۽ فرسٽريشن ڪان بچڻ لاءِ شام جو سٽنزرلينڊ جي جاني واڪر جو اڌ شيشو ڏوکهيندو آهي.

شام جون گهڙيون ته خير سڌ ۽ مدهوشيءَ سان رهائيون ڪندي گذرنديون اٿس، پر صبح ساڻ سج جي تپش، هيڪر وري سندس چميل سمجهه کي پچرائي ڇڏيندي آهي ۽ وري هو ڪنهن نه ڪنهن اخبار ۾ نوڪريءَ جا اشتهار ڳوليندو آهي. . درخواستون ٽائيپ ڪرائي آفيسن ڏي اماڻيندو آهي ۽ آفيسن طرفان جواب جو انتظار ڪندو آهي. (شاعرن ته پنهنجي) چاهه ۾ سڄيون سڄيون عمريون انتظار ۾ وهائي ڇڏيون. منهنجي مامي ته فقط پر حصا عمر گهاري آهي، اميد ته باقي حصو به خير سان ان انتظار ۾ گهاري ويندو). جڏهن ڪتابن ۽ وسڪي جا نشا ٽٽندا اٿس ته ڪڏهن ڪڏهن سُرسان جهونگاريندو آهي:

"هائے اس کارزار ھستی میں تُو جو گر ایک بار مل جائے"

تڏهن آءٌ کيس چوندي آهيان،" ماما وقت اڃا به ناهي ويو ڪا هلڪي سلڪي نوڪري چوين ته ڪٽي آڻي ڪٽي هٿ پير هٽي...." چوندو آهي ته "اها پچا پڙائي ۽ نچ ڏريءَ واري پاليسي پاڻ ڪان نه پچندي. وڻي ڏينم ته ليڪ چراري نه ته پٽيوالي. تخت يا تختو. پر پٽيوالي وڻي ڏينم ته چگو، جو سنهنجي فرسٽ ڪلاس ايم اي جي ڊگري پيو نه ته سماج جي پوٽ تي....

نياز همايوني

گيت

گيت لکان يــا ڳوڙهن ۾ کا ڳالهہ کريـان!

راهـون کيئي ليـکن مـونکي
کابہ انهن مان راس نہ آئي
جن راهن ۾ ريت نہ کائي
تن تي کينءَ مان پير ڌريان
گيت لکان يــا ڳوڙهن ۾ کا ڳالهہ کريـان!

صبح صدا جان آيو ويـو پــر
شام وڇڻ جي کانہ کري ٿي
رات وري ٿي، جان جهري ٿي
هاءِ الا، مان کينءَ کريان
گيت لکان يــا ڳوڙهن ۾ کا ڳالهہ کريـان!

آس نراس جي آڌيڙن ۾
ويتر ٿـي تقديـر اٽائي
تدبيرن کئي کانـہ سٽائي
اونده آپري اوريــان ، پريــان
گيت لکان يــا ڳوڙهن ۾ کا ڳالهہ کريـان!

جن سان وسي ٿي دل جي دنيا
ديد وري ٿي پڻ ديدن ۾
آءُ انهن ئــي اميدن ۾
آئندي جا پيو رنگ پريان
گيت لکان يــا ڳوڙهن ۾ کا ڳالهہ کريـان!

تخليق

▲سڪل زرد چهرا،
جنگين کان ٻڪن جا ستايل، اڃايل،
ننڍڙن ٻار معصوم مائيءَ ڳهي ٿي،
ڪٿي ڪنهن،
هچاري، ڏُڪارڪي تونگر جي در تي وڪائل،
ڪاروڻجهر جي اک روز ڏسندي رهي ٿي.
▲ضميرن تي جبر و تشدد جا زنجير جڪڙيل،
ڪٿي بسن جي ڦيٿن ۾ ٻانهون وڪوڙيل،
ڪٿي شاهراهن مٿان لاش چچريل،
ڪي مجبور، محتاج، ڪمزور-فت باٿ تي جڻ ته ٻيڙا هلڻ جا،
ڪاروڻجهر جي اک روز ڏسندي رهي ٿي.
▲گرم ڏوپ رتُ جا،
ٻوناريل، ڪڙهائين ۾ ديڳين ۾ انسان جو گوشت رجهندي،
ڪا زوريءَ مٿان ڪوهه ڪچندي،
ائين، جڻ ته،
ورَ جي ڪلهن ڪان جدا ٻانهن ٿيندي،
ڪاروڻجهر جي اک روز ڏسندي رهي ٿي.
▲ڪٿي ديس واسي ڪو بي ٻهچ،
ڪنهن ميڙ ۾ پي اڪيلو، اڪيلو،
ائين، جڻ،
ڪنهن برپٽ ۾ واريءَ تي ڪنڊن جي ٻهري ۾ ڪوگل گلابي،
ڪاروڻجهر جي اک روز ڏسندي رهي ٿي.

▲ميٿي، لوڻ، گندرف،
۽ ڪُسن مان جوڙيل سندس دل،
صدين کان وٺي روز ڌُڪندي رهي ٿي،
جون ٿا:
ڌماڪو ڪري نيٺ، ڪنهن ڏينهن ڦاٽي سا پوندي،
”ابد“ جي لوسانيل ۽ ويران ڪندڙن سنجهان خاڪ آڏندي،
ايامن جا مينار پوندا ڇٽي،
تڏهين حال ماضيءَ جي سيني ۾ بندوق لڳندي.
▲خلائن ۾ پرندڙ ڇپون،
گرم ڪنڪر،
صدين جي سفر ۾ ڏري گُنگ ٿيندا،
”خدائن“ جي اڪيلپ ۾ تخليق ٿيندي،
سوين چنڊ، سورج ستارا به جڙندا،
خلا جي ورن ۾ ڪٿي پنهنجي ڌرتي به هوندي،
آتي تون به هوندي،
آتي مان به هوندس.●

اسحاق راهي

قطعات

عصبيت جا ڪوٽ ڪيرائڻ کپن
نفرتن جا ديوَ مارائڻ کپن
جي وجهن ڪنهن بي ترقي ۾ خلل
ذهن اهڙا پڻتي موٽائڻ کپن

راهه جا خطره ذمي رکجي پيس
هلندي هلندي نيٺ مان ٽڪجي پيس
پيار جي منزل جو راهي ڇا ڪري
رهنما جي چال کان ٿڪجي پيس

اُستاد بخاري

غـــزل

پيار ڪيوسين، نيٺ مچيوسين، ارڏي دل جو آنوڙ ي!
چاهه بنا ٻي واهه به ناهي، چاهه رڱيو چــو وانوڙ ي!
ڪيئن ڪري ڪا جوڙن جواٽي، هوڏان ٻاهه ته هيڏان پاڻي،
محبت ڪر ته مصيبت، محبت ڏاران من سوڳانوڙ ي.
جڳ جڳ جيون محبت ماڻي، اڏمن جندڙي تڙپي تاڻي،
وڏ ۾ وڏ ٿو نينهن نفعو ڏئي، گهٽ ۾ گهٽ ٿيو گهانوڙي!
دل سيني ۾ سوڳهي آهي، سيني کي ڪو لوڳهو ناهي،
هيءَ وٿ هوندي هٿ ۾ ناهي، جنهن کي هٿي ڪوجهانوڙ ي.
رات ڪٽي پرڀات پڌاري، تارن ۾ پئي چانگ بخاري،
ســورج جهڙي ساجن ايندي، سورن ۾ پــيو سانوڙ ي.

✲

نظام "زائر"

غـــزل

اڃا مضبوط ڏوري آس جي آ
پلا چاهي جي منهنجي دل ٽٽي آ
اوهان جنهن سان گهمو مرضي اوهانجي
اسان چاهيون، اسان جي ڇا خوشي آ
سوين سهڻا سجهن ٿا مونکي جڳ ۾
مگر سائين اوهان جــي ڳالهه ٻــي آ
انهيءَ ۾ ڏوهه آهي منهنجو ڪهڙو
اوهان سان جي محبت ٿي وئي آ
رکيــو تصوير خاطر ايــڏي ڪاوڙ
مون سمجهيو ڳالهه شايد ڪا ڳري آ
نه ٿيندس مان ڪڏهن مايوس "زائر"
انــڌيري کان اوس پوءِ روشني آ ●

لياقت عزيز

قطعات

تنهنجي ياد آئي ساجن،
ڳوڙها ڳلن تان پيا ڳڙي،
تون ته وساري ويهي رهين،
پر وسرين نه دل تان هڪ گهڙي.

تون رسي وئين مون کان
ڇڻ مون کان منهنجو ڀاڳ رٺو،
اکڙيل ڀيچايا دل جا ڀاڻا،
ڇڻ ساوڻ جو ڪو مينهن وٺو.

چهرو ڪتابي، رنگ گلابي،
لب ياقوتي، نيڻ شرابي،
پر نه آهم صرف تو ۾ وفا،
هر ستم تنهنجو عتابي.

ساجن تو دم ساعت هڪڙي،
مان ڀانيان سو سال،
ساوڻ آيا بهارون گذريون،
پر پڇيئي نه مُنڻا ڪو حال.

امداد حسيني

نظم

رات آهي آساس،
روح آهي آداس،
آهي ڏاڍي پياس،
هل ته ڪنهن ميڪدي ۾ هلون.

ڪيئن نڙندو ڪنول،
يار آهي رُٺل،
ڪير ڳائي غزل،
هل ته ڪنهن ميڪدي ۾ هلون.

نفرتن جو نگر،
بند مسجد جو در،
ڇو ڏيون در بدر،
هل ته ڪنهن ميڪدي ۾ هلون.

ڇنڊ نڪري نٿو،
يار وسري نٿو،
وقت گذري نٿو،
هل ته ڪنهن ميڪدي ۾ هلون.

ساغر جون پريون،
مرڪنديون گل پريون،
گهر هلي ڇا ڪريون،
هل ته ڪنهن ميڪدي ۾ هلون.

مختيار ملڪ

غـــزل

زندگي جبل ۾ آهي لوڪو،
زندگي واءُ جو آهي جهونڪو.

ساز جي ماٺ ۾ صـدا آهي،
منهنجي تارن کي اڃا ڇيڙيو ڪو.

تنهنجي هر ياد ذهن منهنجي ۾،
ڄڻ تہ احساس آهي خوشبوءِ جو.

درد جو گيت مان پيو ڳايان،
ڄڻ تہ ڪو پيو، مونسان ڳائي ٿو.

سون ڇيو هو تہ ”مونکان سهٽي آ“
تو انهيءَ مورتيءَ کي ڊاهيو هو.

پنهنجي تخليق تي نہ ڪر سودو،
پنهنجي هستي کي ڏئين پيو ڌوکو.

غــلام

ڪافي

هـــلـــو اٿــــي هـَـن پــــار
اوڪي مـــنزل پـــنڌ اڻـــائو
ويـــٺو ونـــجـــهـ ســـنـيار
لهرون لُـڙ ڪـنن جا ڪـڙڪا
ڪين هينيون تون هــار
سير ۾ ڪشتي ڏور ڪـــنارو
تـــار منجهان اڄـــي تـــار

پيڙيا تا ڪر ڪا ترت تياري
اڇـا لڳـئي پيو واءُ سڻائو
هوش رکي ڪر تون هوشياري
دريا ڏئي ٿو دل کي دڙڪا
ڇوڙ تون سـڪڙي ڪر لهواري
آهي غلام کي تنهنجو سهارو
سهڻل ســائين ڪر پوئواري!

سيد اعجاز علي شاه

غــزل

مٺا! ڪجھ سوچي تہ ڏسين ها
محبت کي، سيني ۾ سمائي؟ تہ ڏسين ها

ننڍپڻ جي پيار کي، جوانيءَ جي واعدن کي
ڪجھ وقت آزمائي تہ ڏسين ها

پنهنجين خوشين، شادمانن کان اڳ ۾
منهنجي غم کي سيني سان هنڍائي تہ ڏسين ها

گھونگھٽ ويڙهڻ، مينڌي رچائڻ کان اڳ ۾
پنهنجن قولن کي "مٺا" وفا تہ ڪري ڏسين ها

دل ۾ سانديل آرزن ۽ ارمانن جي
خوابن جو تعبير تہ ڏسين ها

بلبل ٻڌي، بهارن ۾ گيت ڳائي تہ ڏسين ها
مٺا! اعجاز کي ڇڏڻ تي ڪجھ سوچي تہ ڏسين ها

امداد چانڊيو

وائـــي

هيٺو منهنجو هاڻ نہ ٿيندو
جيون وهم جو ڳنڍڙو ٻڌجي
ٿاپوڪائي ڪڏهن نہ ڪربو
زنجيرن جو ڇڻڪو هوندو
وڻ تي ڌار ڪپين ٿو ويڻو
چپ پڪوڙي ويهان ڪيئن

هي دل ڪانہ مڃيندي هار
توڙي ٿي پئي ماڪي لار
ٽوڙي ڇڏبا ڏانوڻ، ڄار
جڻ ڇوڙيندي وينگس وار
چوڪس ٿي تون الهڙ ڌنار
ماس پٽن پيا ڏس پرمار

سروپ چندر شاد

جيون

جيون ڇا آ؟
سوناري جي ڄڻ ٻنيءَ آ
جنهن ۾ هردم،
آگ ٻري ٿي مچ مچي ٿو
ان ٻرندڙ ٻنيءَ ۾ ماڻهو،
سون وانگي ايستائين
خوب جلي ٿو، خوب پچي ٿو،
جيستائين مَٽ، ملاوت ٻري وڃن ٿا
سڙي وڃي ٿو ڪچ سمورو
باقي جيڪو سون بچي ٿو
سوئي آهي سچ سمورو
ڪوڙ، ڪدورت، ڪينو، نفرت
مَر ملاوت وانگي جڏهن سڙي وڃن ٿا
تڏهن ماڻهو ماڻهو ٿئي ٿو
ڪندن وانگي آجرو آجرو
پوءِ هميشه سون سچي جان
انسانيت جي پيشانيءَ تي
جهومر بڻجي
جڳ مڳ هُو جرڪي ٿو
جيون ڇا آ؟
سوناري جي ڄڻ ٻني آ ●

رسول بخش قريشي

ڏيڙو

اعتبار ڪج،
تاريخ جو ورجاءُ
ڳڏهن پاتو ڪتج.

پڙهندڙن جا سنيها

محترم سائين،

تازو شمارو ”آب_ حيات“ پڙهيم. پڙهي تمام گهڻي خوشي ٿي. هن دور ۾ سنڌي رسالا گهٽ شايع ٿين ٿا، پر سنگم پبليڪشن ٽيم کي آفرين هجي ۽ خدا توهانکي وڏيڪ همت ۽ جذبو ڏئي جو توهان هي سلسلو جاري رکندا ٿا اچو. مونکي اميد آهي ته جيڪڏهن اسان پاڻ ۽ پيئرون گڏجي سنڌي ادب جي واڌاري لاءِ محنت ۽ جفاڪشيءَ سان سنگم کي سينگارڻ لاءِ سٺو مواد پيش ڪريون ته سنگم هڪ ڏينهن اسانجي دلين ۾ چاهت جو طوفان ضرور آڻيندو. سنڌيءَ ٻوليءَ کي زنده رکڻ لاءِ سنڌي ادب جو شايع ٿيڻ تمام ضروري آهي.

ڪهاڻي ”آب_ حيات“ تمام گهڻي وڻي. خوشي ٿي ته توهان ٢٥ سال اڳ جي ڪهاڻي کي ياد ڪيو. سنڌي ادب جي اڳواڻ جناب غلام رباني صاحب کي واپس آڻي، توهان اسان تي هڪ وڏو احسان ڪيو آهي. منهنجي نظر ۾ جناب غلام رباني صاحب جي تخليق هڪ عظيم حيثيت رکي ٿي.

فيروزه سما جي ڪهاڻي ”سنڌو“ هڪ پياري ڪهاڻي هئي. لفظن جو استعمال ۽ انداز بيان تمام سٺو هو. ڪيس مبارڪن جو تحفو ضرور ڏيندا.

تاجل بيوس جي اجرڪ واري، زيب پٺي جو گيت ۽ لياقت عزيز جو نظم پسند آيا.

توهان جي ايتري محنت ڏسي منهنجي دل بار بار دعا ٿي ڪري ته خدا سنگم کي ۽ سنگم وارن کي ڪامياب بنائي. آمين.

نيڪ تمنائن سان

الطاف احمد قريشي

ايل.ايم.سي، ڄامشورو- سنڌ.

سانوارا ڪرم الاهي چنا

آءٌ سنگم جو مستقل پڙهندڙ آهيان، ڇاڪاڻ جو سنڌي ادب ۾ اهڙن ڪتابن جي ڇپجڻ جو تمام ضروري آهي. پر هن دفعي توهان ڪجهه ڪچائيون ڪيون آهن، جنهن ڪري هي خط توهان طرف لکي، انهن خامين ڏانهن آگاهه ڪرڻ جي ڪوشش ڪيان ٿو.

سڀ کان پهرين ڳالهه آهي ته توهان جيڪا پهرين ڪهاڻي "پاڻ وهيڙي پري" شايع ڪئي آهي، ان مان ظاهر ائين ٿو ٿئي ته توهان سنگم پبليڪيشن کي ترقي پسند بنائڻ نٿا چاهيو. هي دور چنڊ تي پهچڻ جو دور آهي. هن دور ۾ هر ڳالهه کي واضح نموني سان Scientific طور پيش ڪري سمجهائڻو آهي ۽ سو به هن هلندڙ دور جي جيڪي جاڳندڙ حقيقتن کي — ۽ ڪي خيالي ۽ تصوراتي دنيا جا مسئلا کڻٿا آهن. هي طوطو مينا، الف ليلي يا پرين ۽ جنن ڀوتن جو زمانو نه آهي. هن دنيا ۾ جتي انسان بڪ سري رهيو هجي، اهي ڳالهيون ڇڏي اسان اهڙي قسم جون ڏند ڪٿائون (Orthodax) ويهي بيان ڪيون ته پوءِ هڪ باشعور ۽ حساس طبقي (اديب) جي ڏوس حقيقتن کان چشم پوشي ڪرڻ جي برابر ٿيندي. اسان ذهني طور ترقي جي لحاظ کان ڪيڏا نه پٺتي پيل آهيون، انجو ثبوت اهو آهي ته هر جمعي ڏينهن ٽيليويزن تي پهريائين شام جو "الف ليلي" جيڪو ٻارن جو پروگرام آهي، ڏيندا آهن ۽ ان کان پوءِ جلد ئي وري ۱۹۹۹ space انگلش ۾ امريڪا طرفان ڏيندا آهن. هاڻي توهان خود اندازو لڳائي ڏسندا ته اسان جي سوچڻ جي معيار ۾ ۽ آمريڪا جي عوام سوچڻ جي معيار ۾! اسان ڏيندي هوندي کان پنهنجن معصوم ٻارڙن جي ڪچن ذهن ۾ لاشعوري طور تي اهڙيون ته غلط ۽ بي بنياد ڳالهيون وجهيو ڇڏيون جو اڳتي هلي انهن جو دماغ ڪنهن لاڙي طرف نٿو وڃي سگهي! سو مهرباني ڪري اهڙيون ڪهاڻيون شايع نه ڪيو، جنهن جي

پڙهڻ کان پوءِ ذهن کي تالا لڳيو وڃن ۽ اسان هڪ خيالي دنيا ۾ گم ٿي وڃون، جتي جن ۽ ڀريون ويهي اسان جا ڀاڳ کولي. اِي ڳالهه ته هن دفعي توهان هليل ڪهاڻيون شايع ڪيون آهن، جيئن آب حيات وغيره. بهتر ائين ٿيندو ته سڀ ۽ نئون (تازه) ادب شايع ڪيو وڃي. ڪهاڻين ۾ مونکي "مينهن ڪٽي" "ڪانڌ ويهٽي" ۽ "پارڪ" ڏاڍيون وڻيون. ڀيڻ شهناز ميمڻ تمام بهترين ڪهاڻي لکي آهي. منهنجي طرفان کيس مبارڪون ڏيندا. پاڻ خاڪي جويو ته بلڪل ڀهراڙيءَ جي جيئري جاڳندي تصوير ويهي چٽي آهي. پر ان ڳوٺاڻي زندگيءَ کي بغير تاثر جي بيان ڪري ويو. تنهن هوندي به لفظن جو سڌاءُ پڌائي ٿو ته اهو نج ڀهراڙيءَ جي زندگيءَ سان واسطو رکي ٿو. خاڪي جويو "بڪ جا پيٽ ۾ 'ور' پـوڻ لڳا هئا" لکيو آهي، پر منهنجي خيال ۾ "بڪ جـا پيٽ ۾ 'وٽ' پوڻ" وڌيڪ صحيح ٿيندو. سيد علي اڪبر شاهه جي ڪهاڻي واقعي سڀني تفريحي ڪهاڻي هئي ۽ انکي دلچسپ بنائڻ جي وڌ ۾ وڌ ڪوشش ڪئي اٿائين. شاعري ۾ بلاول پرديسيءَ، لياقت عزيز، تاجل بيوس ۽ نظامزائر پنهنجو پاڻ سلهايو آهي.

فقط توهانجو مخلص

نثار رضوي

سائين سدا سرهو رهين!

پاڻ، سنگم جيڪو به ملندو آهي پڙهندو آهيان. سڀني کان وڌيڪ سڪون ٿيون. لهن تازو شمارو آبحيات دڪان تي آخري پيو هيو، جيڪو خريد ڪيم. هونءَ به هينئر ڪجهه نه ڪجهه سنڌي ڪتابن جو مارڪيٽ وڌيو آهي. پاڻ منهنجو هڪ عرض آهي ته ڪوشش ڪريو نه ماهوار جي ڊڪليئريشن وٺو ته بهتر ٿيندو. ان ۾ توهان ۽ پڙهندڙن جي لاءِ به فائدو آهي. اڌا هڪ عرض آهي ته جيڪي لوڪ ادب جون ڪهاڻيون ڏيو ٿا آنجي بجاءِ سنڌ جي تاريخ سان کي هيرا ڪٽي انهن کي عام ماڻهن

سان واقف ڪرايو ته بهتر ٿيندو. ڇاڪاڻ ته: ماضي کان رشتو ٽوڙي ڪابه قوم زنده رهي نٿي سگهي. اسانکان اسانجو ماضي کسيو ويو آهي پر جيڪي ڪجهه آهي آنهي کي پيش ڪندؤ ته ڏاڍو سٺو ٿيندو. هر انساني ارتقا جي پهلوءَ ۾، جنهن وقت ماڻهن کي ڪاڻن جي تميز نه هوندي هئي ان وقت اسان پڪين جاين ۾ رهندا هئاسين. جنهن وقت مارڪس ۽ ليئن ڄ اوائي ڪونه هئا. ان وقت شاهه عنايت اشتراڪيت جو نظريو ڏنو. اسانجا سنڌي صوفي بنيادي طور ميٽرلسٽ آهن. انهي ڳالهه تي اسانجا دوست تحقيق ڪن پيا. بهرحال علامه آءِ آءِ قاضي جي قول مطابق ته: "جيڪو پنهنجي گهر جي پاهران نالي واري تختي سنڌيءَ ۾ ٿو لڪرائي، اهو به سنڌي قوم تي وڏو احسان ٿو ڪري" جي پرک ته توهان جا لک ٿورا، جو هڙو ڪتاب ڪيڏندا ٿا اچو.

ارشاد سومرو شڪارپور

پيارا ڪرم الاهي چنا

گذارش ته سهڻا سائين، توهان جي محنت، جفاڪشي ۽ جاکوڙ سان ترتيب ڏنل سنگم جا ڪجهه پرچا، منهنجي به نظر سان گذريا آهن. جيڪي توهان سچڻ جون واقع ڪامياب ڪوششون آهن. اميد ته آئيندي به اهڙي جدو جهد سان ڪتابي سلسلو باقاعدگيءَ سان ڪيڏندا رهندا. ڇاڪاڻ جو سنگم هن نازڪ دور ۾ جيڪو ڪجهه سنڌي ادب کي ڏنو آهي يا ڏئي رهيو آهي. تنهنجو مقام سنڌي ادب ۾ تمام مٿانهون آهي.

انهيءَ لاءِ آئون توهان ۽ توهانجي ساٿين کي لکين واڌايون ۽ جس ڏيندس ۽ دعا آهي ته شل سدا پنهنجي انهيءَ نيڪ مقصد ۾ سوڀارا ٿيو. آمين.

ادل، هن پرچي ۾ امرجليل جي ڪهاڻي "عشق" تمام لاجواب هئي ۽ بيحد پسند آئي. بس ائين ڪٿي چئجي ته امرجليل جي ڪهاڻي واقع سنگم جو ساهه هئي.

پاڻ الطاف شيخ ۽ پنگھيي صاحب جا سفرناما بہ واه جا وڻيا. پيم فيروزه سما ۽ شهناز ميمڻ جون ڪوششون واقع ساراهڻ جوڳيون آهن.

پاڻ خاڪي جويو جي ڪھاڻي سونڪي بنھہ سمجھہ ۾ نہ آئي تہ پاڻ رڳو منظر نگاري ڪانسواءِ ڪھاڻي ۾ ڇا ڇا ڇاڙايو ۽ سمجھايو آهي!؟ ائين ٿو سمجھجي تہ پاڻ کي اها ڪجھہ وڌيڪ لکڻي هئي، پر شايد ڪنھن مصروفيت جي ڪري، اتي اڌ ۾ ئي ڇڏائي ڪئي اٿس. پر جي اها ڪيس اُتي ڇڪي هاتہ مٽ نہ هوس....

ميان غلامرباني صاحب جي آب حيات بہ ڇگو خاصو متاثر ڪيو. باقي سواد بہ گھٽ ڪين هو.

شاعريءَ ۾ تاجل بيوس، نظام زائر، پيربخش پياسي، محسن عباسي، زيب پيٿي، الطاف عباسي ۽ لياقت عزيز تمام گھڻو وڻيا.

اميد تہ آئينديءَ بہ اهڙو معياري سواد سموئي سنگم کي سينگاريندا رهندا.

عاجز ڪريم پوري
ماڇر پبليڪيشن دڙو

ادا ڪرم الاهي چنا

سنگم پبليڪيشن جو تازو ڪتاب "آب حيات" پڙهيم. مجموعي طرح پرچي ۾ سٺو سواد آيل آهي. (ايڪن اڳئين پرچي "تخليق جي سرت" کان گھٽ).

پرچي ۾ خاص طرح جيمس سيٿو جي ڪھاڻي "پارڪ" متاثر ڪيو، جنھن ۾ سماجي غير برابري ۽ نسلي امتياز جو نقشو چٽيو ويو آهي. ڪتاب جي ٽائيٽل ڪھاڻي "آب حيات" رباني صاحب جي هڪ ڪلاسيڪل ڪھاڻي آهي، جنھنجي تازه اشاعت نهايت متاثر ڪيو.

انکان علاوه "عشق" اسرجليل، "سنڌو" فيروزه سما ۽ "ميٺھن ڪٽي" شهناز ميمڻ جون ڪھاڻيون سٺيون آهن. خاڪي جويي جي ڪھاڻي "ڪانڌ وهيٽي" بي ربط، بي معني ۽ بي مطلب

پئي لڳي، ائين پيو لڳي ڄڻ خانہ پري ڪئي وئي آهي.
نثر جي ڀيٽ ۾ نظم وارو حصو تمام مختصر ڏنو ٿــا. پر
هن دفعي نظم وارو حصو ڪجهہ ڀاري آهي. خاص طرح تاجل
بيوس جي غزل جون سٽون دل ۾ لهي وڃن ٿيون.

"ڪنهن جي ڪارڻ گيت گلابي،
ڳاٽ ڪٽي ٿي ڳائين ڇوري،
ڪينجهر پر تان ڪانگ ڪبوتر،
آڏي ويل اُڏائين ڇوري."

انکان علاوه لياقت عزيز، محسن عباسي ۽ زيب پٺي جي شاعري
پڻ سٺي هئي.

الطاف حسين آگرو
ڄامشورو

محترم چنا صاحب

عيد تي ڳوٺ وينديءَ سنگم حيدرآباد بس اسٽاپ تان ورتم.
مونکي کهڙي خبر ته 'آب حياب' جو اثر پڙهڻ ڪانپوءِ ٿيندو.
جيستائين شڪارپور نہ آئي، تيستائين سون ٻــہ رسالو نہ ڇڏيو .
جيئن ڊيڪ پڙهندو پيو، تيئن سرور پيو اچي. پر وري جڏهن پاڻ
وهيٽي پريءَ جي نسخي ڏي ڏيان پيو وڃي تہ ڇرڪ پيو پريان.
سائين جويي صاحب لاءِ لکان تہ ڇا لکان، بس امر آهي....
'پارڪ'، 'بهادر راڻي'، 'ڪانــڌ وهيٽي' ۽ 'سنڌو' ڏاڍيون
پسند آيون. مطلب تہ سڀ سون آهن.
لياقت ڪڏهن شاعري تي لٿو آهي. شايد جڏهن صرف 'عزيز'
۽ هو 'قريب' نہ هو. هاڻي تہ رفيق بہ ٿيو آهي . هي سندس
"Have not" وارو دور هوندو، ڇاڪاڻ تہ هڪ چوڻي آهي:
"Lips when refused to kiss, begin to Sing."
خير ڏاڍو سٺو ٿيو جو مرشد ساڻ، يعني سائين علي اڪبر
شاهہ ساڻ گڏ ئي Air-clash ڪئي اٿس.
وڌيڪ ٻي دفعي.

فقط اوهانجو
بدر آچڻ، ڪراچي

محترم چنا!

اوهانجو گذريل شمارو ”آب حيات“ پڙهيم، اوهان جهڙي نموني سان سنڌي ادب کي نوازڻ جو ڪم هن ڏکئي دئور ۾ پنهنجي سر کنيو آهي تنهنجي تعريف لفظن سان چٽي نه ٿي سگهي. شل مولى پاڪ اوهان کي آب حيات جيان هميشه سرهو رکي. هن ڪتاب ۾ اوهانجا تقريباً سڀ مضمون ساراهڻ جهڙا آهن. خاص طرح سان رباني صاحب ايڊو ته سهڻو لکيو آهي جو مضمون پڙهڻ سان جڻ ته واقعي آب حيات ملي ٿو وڃي. امر جليل جي لکڻي به سهڻي هئي. فيروزه سما جن جو مضمون ساراهڻ کانسواءِ رهي نه سگهبو.

شاعري جي حصي ۾ اسانجي شاعرن پنهنجو پاڻ چڱو ملهايو آهي. پيڙائي ته سرتاج آهي شاعري جو، باقي نظام زائر جي غزل، پير بخش پياسي جو غزل ۽ تاجل بيوس جو نظم اجرڪ واري، مطلب ته سڀني چڱو نڀايو آهي. منهنجو دلي دعائون اوهان سان ۽ سنگم سان آهن.

محمد عرس لغاري ڪپرو

پيام

سنگم جڏهن کان نڪري پيو تڏهن کان پڙهان پيو. رسالي جو ڏاڍو انتظار رهندو آهي. سنگم جو نئون شمارو ”آب حيات“ به پڙهيم، بيحد پسند آيو. خاص ڪري امر جليل جي ڪهاڻي ڏاڍي سٺي هئي. سنگم ۾ ٻين رسالن کان مواد مختلف هوندو آهي. جيڪو ڏاڍو سٺو ۽ تعميري هوندو آهي.

هينئر سنڌيءَ ۾ تمام گهٽو ادب پيو اچي. پراڻهن ۾ سنگم پنهنجو مٽ پاڻ آهي. رسالي ۾ سفر ناما به شايع ڪيو ته ڏاڍو سٺو ٿيندو ۽ سنگم اڳي کان وڌيڪ مهٽو ۽ سٺو ٿيندو.

اسحاق سومرو محلو ليلاآباد سکرنڊ

سچڻ سائين!

سنگم پبليڪيشن جو "آب حيات" پڙهيم. سون سنگم پبليڪيشن جو هي پهريون دفعو ئي ڪتاب پڙهيو آهي. بس! دل تي ڄڻ جادو ڪري ڇڏيائين. دل وري وري پڙهڻ لاءِ پئي آڇلون ڏئي. تفريح ڪرائڻ سان گڏو گڏ اوهان سنڌي ادب جي جا خدمت ڪري رهيا آهيو ان لاءِ اوهانکي لک لک واڌايون. غلام رباني صاحب جو افسانو "آب حيات" سڄي ڪتاب جي جان هئي. اهڙا ليک شايع ڪرڻ تي اوهان مبارڪن جا مستحق آهيو. تاجل بيوس جو غزل "اجرڪ واري" ڏاڍو وڻيو. شهناز ميمڻ جي ڪهاڻي "مينهن ڪٽي" ۽ خاڪي يي جي "ڪانڊ وهيٽي" پڻ ڪتاب جي سونهن هيون.

عاصم اظهر ڪانڊڙو خيرپور ميرس

محترم چنا صاحب!

اوچتو سنگم پبليڪيشن جو يارهون ڪتاب نظرن گذريو، ڏاڍو پسند آيو. سنڌي ادب جي واڌاري ۽ ترقي لاءِ اوهان جيڪا ڪوشش ڪري رهيا آهيو خدا ڪري انهيءَ ۾ ڪامياب وڃو، ڇاڪاڻ ته جنهن دور ۾ ڳالهائڻ تي بندش ۽ لکڻ تي پابندي هجي، ان دؤر ۾ جيڪو ادب وجود ۾ ايندو اهو ڪانئر ۽ ڪمزور هوندو. ادب جو واسطو ذهن سان آهي، ذهن جي اوسر ۽ خيالن جو پرواز آزاديءَ سان ٿيندي آهي. مگر هتي ته قصو ئي ٻيو آهي. ذهن مجروح آهن، آزادي ختم ٿيل آهي، دل جي ڳالهه ڪرڻ گناهه سمجهيو ٿو وڃي.

بهرحال اوهانجي قومي جذبي ۽ مضبوط ارادي کي سلام آهي جو هن دؤر ۾ به اوهان همت ڪانہ هاري آهي ۽ منزل ڏانهن گامزن آهيو.

سرور محمد خان مولنگي
تعلقو نوشهرو فيروز، نواب شاهه

مانوارا چنا صاحب

سنگم سان ساٿ آهي. ڪجهه نــہ ڪجهه حاصل ٿئي ٿو. جيڪڏهن اوهان لاءِ صرف تعريف جا ڏيک پڙجن تڏهن بہ اوهان سان دشمني آهي، جيڪڏهن ڇڙؤ ڇٽرون ڪبيون تہ بہ سنڌي ٻوليءَ سان دشمني ٿيندي. ان ڪري جا بہ حقيقت آهي ان کي بيان ڪجي تــہ سٺو ٿيندو. هن وقت بہ اسان کــي جيترو ٿي سگهي اوترو محنت ڪري سنڌي ٻوليءَ کي ترقي وٺرايون

جيترا پڙهندڙن سان مسئلا آهن اوترا پبلشرز سان بہ لاڳو آهن. پبلشر وڏي واڪي دهل وڄائي اهو پڙهو ڏيندا آهن تــہ پنهنجا رايا ڏيو تہ ڪتاب سٺو ٿو نڪري يــا بڪواس؟ پـــر جڏهن انهن وٽ تنقيدي خط پهچندا آهن تہ انهن خطن کي ساڙي يا ڦاڙي ڇڏيندا آهن. باقي تعريف وارن خطن کي تہ ماهہ بہ سانڍي بہ ٿي لفظ پنهنجا ڳنڍي، ائين شايع ڪندا آهن جيئن بسن وارا عام ماڻهو کي اڏاري هڪ پوليس عملدار کي جاءِ وڏي ڏيندا آهن.

نذير شهزاد

محترم

بعد سلام جي گذارش آهي تہ اوهان سائين جـي ڪاوش "سنگم پبليڪيشن" جي اداري هيٺ جيڪي ڪتاب نڪري رهيا آهن سي هن وقت معياري ادب پيش ڪرڻ جي سلسلي ۾ ڪجهہ اڳيرو آهن. ان لاءِ اوهان مبارڪباد جا مستحق آهيو. ائين تہ نٿو چئي سگهجي تہ هر ليک معياري ڏنو وڃي ٿــو پر ان جي باوجود سنڌي ادب جـــي موجوده معيار ۽ رفتار کـــي ڏسندي جڏهن هڪ نظر سنگم جي ڪتابن تي پوي ٿي تہ پٿرن ۾ سوني ۽ تارن ۾ چنڊ نظر اچي ٿو.

صنم سنڌي ميرپورخاص

هي ڪتاب "مامتا" ڪرم الاهي چنا پٽ مير محمد چنا، انڊس پرنٽرس، رسالا روڊ، حيدرآباد سنڌ مان ڇپائي پڌرو ڪيو

* نومبر ١٩٨١ع *